

OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

ANNO XVI – NN. 87/88

LUGLIO-AGOSTO/SETTEMBRE-OTTOBRE 2012

FERRARA

Rassegna di poesia, narrativa, saggistica,
critica letteraria - cinematografica - pittorica e di altre Muse

Periodico Bimestrale di Cultura

ISSN: 2036-2412

CHRONICA ET HISTORIA PARVA FERRARIENSIS IN SAECULA SAECULORUM

A cura di
Melinda B. Tamàs-Tarr

Osservatorio Letterario Ferrara e l'Altrove
Edizione O.L.F.A. Ferrara 2012

Osservatorio Letterario – Ferrara e l'Altrove
EDIZIONE CULTURALE O.L.F.A.

OSSERVATORIO LETTERARIO

*** Ferrara e l'Altrove ***

Fondato e realizzato nell'Ottobre 1997
dalla Dr.ssa/Prof.ssa Melinda B. Tamás-Tarr
SEGNALATO DA RADIO RAI 1 IL 25 MARZO 2001
ISSN: 2036-2412

ANNO XVI - NN. 87/88
LUGLIO-AGOSTO/SETTEMBRE-OTTOBRE 2012
Rassegna di poesia, narrativa, saggistica, critica
letteraria-cinematografica-pittorica e di altre Muse

O.L.F.A. Periodico Bimestrale di Cultura
Registrazione Tribunale di Ferrara n. 6/98 del 14/04/1998

Direttore Resp. & Edit./Caporedattore/Titolare:
Melinda B. Tamás-Tarr

Corrispondenti:

Mario Alinei (I), Gábor Czákó (H), Imre Gyöngyös (Nuova
Zelanda), Amerigo Olah (U.S.A.), Michelangelo Naddeo (I),
Gyula Paczolay (H), Emilio Spedicato (I), Fernando
Sorrentino (Ar)

Collaboratori fissi ed occasionali:

Imre Madarász (H), Umberto Pasqui, Enrico Pietrangeli,
Giorgia Scaffidi (I), László Tusnády (H) Enzo Vignoli (I),
Autori selezionati per il presente fascicolo

Direzione, Redazione, Segreteria
Viale XXV Aprile, 16/A - 44121 FERRARA (FE) - ITALY
Tel./Segr.: 0039/349.1248731 Fax: 0039/0532.3731154

E-Mail:

Redazione: redazione@osservatorioletterario.net
info@osservatorioletterario.it

Siti WEB:

Home Page: <http://www.osservatorioletterario.net>
<http://www.osservatorioletterario.it>
<http://www.osservatorioletterario.eu>
<http://www.osservatorioletterario.org>

Galleria Letteraria Ungherese:
<http://xoomer.virgilio.it/bellelettere1/>

Home Page ungherese:
<http://xoomer.virgilio.it/bellelettere/>

Portale supplementare ungherese:
<http://www.testvermuzsak.gportal.hu/>

Qualche pagina dimostrativa sul WEB del presente
numero:

<http://www.osservatorioletterario.net/osservatorio87-88indice.pdf>

ARCHIVIO TELEMATICO

<http://www.osservatorioletterario.net/archiviofascicoli.htm>

Stampa in proprio

Moltiplicazione: Stampa Digitale a Zero, Via Luca Della
Robbia, 3 36063 MAROSTICA (VI)

Distribuzione

Tramite abbonamento annuo come contributo di piccolo
sostegno ed invio a chi ne fa richiesta. Non si invia copia
saggio!

© EDIZIONE CULTURALE O.L.F.A. - La collaborazione è
libera e per invito. Il materiale cartaceo inviato, anche se
non pubblicato, non sarà restituito. Tutte le prestazioni
fornite a questo periodico sotto qualunque forma e a
qualsiasi livello, sono a titolo gratuito.

Questa testata, il 31 ottobre 1998, è stata scelta UNA
DELLE «MILLE MIGLIORI IDEE IMPRENDITORIALI»
dall'iniziativa promossa dalla Banca Popolare di Milano e
dal Corriere della Sera - Corriere Lavoro.

Copertina anteriore: «CHRONICA ET HISTORIA PARVA
FERRARIENSIS IN SAECULA SAECULORUM» A cura di

Melinda B. Tamás-Tarr, Edizione O.L.F.A. Ferrara, Maggio
2012

Copertina posteriore (interno): Le nove Muse (disegno) di
Miklós Borsos (artista ungherese), La Musa musicante
(superficie di una coppa etrusca della metà del sec. V
a.C.), La pastorella o: «L'inizio delle Arti» (scultura) di
István Ferenczy (artista ungherese), Le nove Muse
(pavimento a mosaico della Villa Romana di Trier del II
sec.).

ABBONAMENTO

Persone fisiche/Természetes személyek:

€ 41 in caso di spedizione piego libro ordinario; € 43 in
caso di spedizione piego libro Racc.; € 45 in caso di
spedizione piego libro Racc. A.R. (Italia);

€ 80 (tutti i Paesi dell'Europa - spese di spedizione
inclusa),

€ 95 (Paesi dell'Africa, dell'Asia, Americhe - spese di
spedizione inclusa) € 108 (Oceania - spese di spedizione
inclusa)

Costo di un fascicolo di numero doppio per l'Italia: €
16,78 spedizione tramite piego libro ordinario, € 19,33
spedizione tramite piego libro Racc., € 19,93 spedizione
tramite piego libro Racc. A.R., imballo incluso

Sostenitore/Támogató: € 65 (Italia)

Persone giuridiche/Jogi személyek:

€ 60 in caso di spedizione piego libro ordinario; € 63 in
caso di spedizione piego libro Racc.; € 65 in caso di
spedizione piego libro Racc. A.R. (Italia);

€ 90 (tutti i Paesi dell'Europa - spese di spedizione
inclusa),

€ 105 (Paesi dell'Africa, dell'Asia, Americhe - spese di
spedizione inclusa) € 130 (Oceania - spese di spedizione
inclusa)

Costo di un fascicolo di numero doppio per l'Italia: €
16,78 spedizione tramite piego libro ordinario, € 19,33
spedizione tramite piego libro Racc., € 19,93 spedizione
tramite piego libro Racc. A.R., imballo incluso

Sostenitore/Támogató: € 150 (Italia)

L'abbonamento può decorrere da qualsiasi mese e vale
per i sei numeri singoli o per tre numeri doppi. Si deve
allegare sempre la fotocopia della ricevuta del versamento.

Intestare a MELINDA TAMÁS-TARR sul C.C.P. N.
10164440 Le coordinate bancarie per il pagamento
dall'estero: IBAN: IT 11 K 07601 13000 000010164440
Codice BIC/SWIFT: BPPIITRRXXX Info dettagliate:
<http://www.osservatorioletterario.net/abb.htm>

**La redazione della rivista è terminata e chiusa alle 0:52
del 13 giugno 2012.**

VEZÉRCIKK

Lectori salutem!

Előre bocsátom, hogy jelen vezércikkem lényegesen eltérő lesz az eredeti olasz nyelvűtől. Amikor azt írtam egészen más lelkületben voltam mint most a május 20-tól elszenvedett sorozatos nagy (május 20, 29, június 3) és kisebb – a Richter skála szerinti 5,1-6, valamint a 2-4,8 közötti – folyamatos földrengések miatt. Éppen ezért ez a «Függelék» lényegesen rövidebb lesz, hogy a többszöri megszakítások miatti lemaradás ellenére – ha a rengések megkímélnék s nem tüntetnek el a földkerekségről – időben megjelenhessen. Nem könnyű állandó készenléti és rettegő állapotban koncentrálni és előrehaladni. Ez a folyamatos stresszállapot még az egészséges és fiatal szervezeteket is megviseli, hát még az idősebbek és különösen a kardiológiai problémákkal küszködőkét (ez utóbbiak kategóriához tartozom én is). Így most jóval kevesebb verset, prózát jelentetek meg a tervezettől eltérően és ezúttal nagyobb teret biztosítok az esszé rovatnak.

Az olasz nyelvű vezércikkem írásakor örvendeztem hosszú évek óta tervezett két új kötetem megjelenésének: a 152 oldalas «Le straordinarie avventure di Sandy» (Sandy rendkívüli kalandjai) c. két didaktikai mesekisregényt tartalmazó könyvről és a «Chronica et Historia parva ferrariensis in saecula saeculorum» c. esszékötetről van szó. Az előzőben végre egy kötetben olvasható az 1996-ban önállóan megjelent «Girovagando nell'Impero di Discorsopolis» (Beszédország Birodalmában kószálva [vagy barangolva]) és az 1997-ben írt, de csak a periodikánkban 2005-től folytatásokban megjelent «Le nuove avventure di Sandy» (Sandy újabb kalandjai). Ez a kötet három kiadásban jelent meg: színes kemény- és puha fedeles, fekete-fehér puha fedeles változatokban. A másik kötet A4-es formátumú – mint a periodikánk –, 184 oldalas, színes, puhakötéses könyv. Mivel korábban – 2006-ban – magyarul írtam egy ismeretterjesztő tanulmányt Ferraráról, de olaszul még nem, így megragadva az alkalmat Ferrarát bemutatva, ferrarai-magyar és általánosan olasz-magyar kapcsolatokra is kitérve, a teljességre törekedés igénye nélkül összeállítottam egy színes, fényképekkel és egyéb ábrákkal, képekkel illusztrált kötetet a folyóiratunkban folytatásokban megjelent tanulmányok, cikkek, egyéb írások és a periodikánkat is érintő irodalmi rendezvények felhasználásával. Az olasz nyelvű részben a «Recensioni & Segnalazioni» (Recenziók & Jelzések) rovatban tanulmányozható a tartalomjegyzék.

Ezen rövid vezércikkecske végére értem, búcsúzó remélve, hogy sikerül átvészelnem, túlélni ezt a nehéz, balerinatáncos és imbolgó időszakot, amely a szakemberek véleménye szerint nemcsak hetekig, hónapokig, de évekig is eltarthat. Reméljük a legjobbakat! Kellemes nyarat, nyári szabadságot kívánva ezennel átadom a szót a hamarjában beszerkesztett Szerzőknek! (2012. június 07. -Bttm -)

LÍRIKA

Bodosi György (1925) — Pécsely
EGY MEGVÁLTOZOTT ÉLETÉRZÉS

Falusi házak fehér sorai
Jómessziről
Földet, világot igazító
Gereblyék
Fésűfogai

Az útszegélyen nagy arab jegenyék
Beszélgető lányok
Vállkendőjét
A szél olykor félrehúzza

—
Egy napsugártól meghatott
Madár dalt kezd
A fák részegen dőlnek
Bizakodón virágzik
A virág. Új ház
Épül a ledőlt helyén.
Öreg cserepek díszítik szobám.

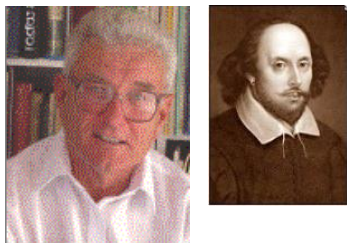
—
Nincs nevük a köveknek, amelyeken lépünk,
Sem a kavicsoknak, melyeket felveszünk.
Sokáig tartunk kérgesedő tenyerünkön
Vagy az ujjaink között és aztán elvetünk.
Szeretnék élni abban a hitben, hogy
A Földön nem készül semmi hiába.

Tiszták a hegyek rajzvonalai
Lágyak a dombok hajlásai.
Mozdulatlan kősziklákra
Szárnyas lebegő gondolatok ülnek.

—
Meggzólít a reggel
A nyugodt dombosor
Görnyedt háttal ásó parasztok
A Sor legszélén a púpos gazda.
Beérem
A föld kenyerével.

—
Nagyasszonyunk napja közel.
Réten pillangót őrizel.
A legszebbiket ölbe kapnád.
Lángvörös arccal néz a Nap rád.

Forrás: Bodosi György, «Egy megváltozott életérzés: A táj elemeinek költészetté lényegítése» IN «Curriculum», 15-16. Old, Balatonfüred Önkormányzata, Balatonfüred, 2010.

William Shakespeare (1564 – 1616)
Shakespeare 17 Sonnet

Who will believe my verse in time to come,
If it were fill'd with your most high deserts?
Though yet, heaven knows, it is but as a tomb,
Which hides your life and shows not half your parts.
If I could write the beauty of your eyes
And in fresh numbers number all your graces,
The age to come would say "This poet lies;
Such heavenly touches ne'er touch'd earthly faces".
So should my papers, yellowed with their age,
Be scorn'd, like old men of less truth than tongue;
And your true rights be term'd a poets rage,
And stretch'd metre of an antique song.
But were some child of yours alive that time,
You should live twice -- in it and in my rhyme.

Szabó Lőrinc fordítása

Hogy lesz egykor versemnek hitele,
zsúfolja bár nagy érdemeidet?
Pedig - ég látja - csak síród jele:
félig se tárva rejti életed.
Hogyha le tudnám írni szép szemed
s volna bájad zengeni friss zeném:
hazugság, mondanák az emberek,
földi arcot nem fest ily égi fény.
Nevetnék sárgult papírom: fecseg
a pletykás öreg, sok szó, semmi tény
s a valóság költői örület
és dagály lenne, ódon költemény.
De maradnál meg valami utódban,
kettőzve élnél: benne s a dalomban.

Gyöngyös Imre fordítása

Hinné-e majd az utókor dalom,
ha érdemeiddel megtölteném?
Bár - tudj Isten - ez mintegy sírhalom,
mely inkább rejt s feltárni oly szegény.
Ha leírnám, hogy mily szép a szemed
és bájaid mind frissen felsorolnám,
jövők hazugnak bélyegezne meg:
mint bűvöl égi arc ily földi formán.
Gúnyolják majd az elsárgult papírt,
mely vének nyelve s kevésbé igaz
s valódi csak vélt, mit költő láza írt,
terjengős, antik vers mértéke az.
Ha lesz utódod, ki jövőbe visz,
kétszer élsz: benne s rímeimben is.

Gy. I. megjegyzése:

Ebben a szonettben ismét Szabó Lőrinc formahűségét kifogásolom! A szonett ötödik sora endekasyllaba (11-es) és ezen még szívesen át is siklanék, de a záró párrím meghosszabbítása már lényegesen komolyabb érzelmi kisiklást alkot, mert megint valamiféle mesterséges szomorításra utal, holott kizárólag egy filozófiai konklúziót állapít meg.

Annyit könnyen meg lehet látni, hogy egy-egy szonettre (14 sorra) átlag két hosszabb sor tör elő a Bárdból. Szerintem ez egyáltalán nem tudatos, hiszen van egy sereg olyan rövidítés is, amely az angol beszédben természetesen sikkad el. Shakespeare idejében például a " stretch'd " még lehetett " sztrecsid " -nek ejteni, holott a mai használatban már csak " sztrecest " -nek ejtik. Innen származik az, hogy az elnyelt syllabákat hiányjellel látja el, például " trouch'd " ami a mai fonetikával teljesen egybevág: " tacst " -nak ejlik! Mindezt az angol sorok hangsúly szerinti skandalálásából lehet precízen megállapítani és még a Bárd tiszta skandalálásában is vannak jambusokat helyettesítő anapesztusok!

Hollóssy-Tóth Klára (1949) — Győr
HOZZÁM

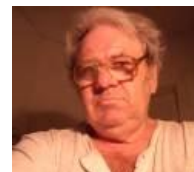
Maradj egyedül, magadba zárva,
ne várj a jóra, megcsal minden itt,
bárhogy akarod igazad várva
hinni, szavad egyszer megértetik!

Vonulj vissza dolgozószobádba,
a könyvek a te hú barátaid,
hallgasd, hogy harsog a tiszta láрма,
koszorút fon, a gondolataid!

Ott vagy csak otthon tudom én, hidd el,
igaz, nem dicsér, nem istenít fel,
de meg sem bánt soha, meg nem aláz.

A csend ölel, nincs lelkednek vádja,
láthatatlan a bírói tábla,
de ismeri törvényed igazát!.

Horváth Sándor (1940) — Kaposvár
TALÁNYOS FEDDÉS BALLADÁJA
Ch. B. és F.Villon nyomán

Járjak bár vízen vagy szárazon, - testi vértem
Bőrpáncélja alatt vágy szaggasson agyon,
S a nőt szolgálva, csaljon víg kalandra vétkem,
Kopott Gogó legyek, vagy Cézár. – gazdagon.

S ha lennél Mániám? - mardosva üzzön vérem
Kint az utcán, vagy rejtse el egy csöpp szalon,
Mindegy - fájó titkot szerezzen dúlt szemérmem
A vágy, és Ha szeretkeznék. – szeressünk nagyon.

És mert felettünk még a futó, hites élet,
Csillagos derű, s lent az édes könnyű vétek,
Oly színpad ez, hová a szív rabolni jó!

Kéjenc féelme és balga remény – a Nő,
Fent talányos feddés, de dönt a roppant érdek -
Még lelkem szent, de farkas kedvem egyre nő.

AZ ÖRÖKSÉG

Sírkő vállam vasbilincsben,
életfogytig cipekedhet -
mint egy szobor mindenszentek,
sírkő homlok - rajta álmok,
ezer éve nyöszörögnek -

Káin baltát fog a Múlra,
gúny és kacaj harcra csábít -
Ábel füstje csap az égre,
sírján moha, s fű csírázik -
Boldog anya szülte őket,
négy visszhang szólt sírva érte -
Óreg Isten ne büntesd meg,
aki így szül csecsemőket -

Sírkő vállunk vasbilincsben,
vérünk sűrű - evesedhet,
mint egy szomor bukott isten:
sírkő homlok, rajta bélyeg,
S Káin szövö szemfedőnket...

ÜNNEPTELEN TÉL HARGITÁN

Ünnepi áhítat hoz fényt a szemekbe,
Zörget zsebekben téli diót –
Nem alázat, csak hű szeretet,
Ünnep szava szól értetek most –

Áldozati bárány jajsza
Sikolt a sötét éjszakában –
Eladták, és legott leölik
Titokban a durva legények.

Ahol sírva hívnak az erdők,
Fénylő fa, sötét téli éjben,
Minden rög hozzád hajolna,
Ősi bércek hazátlan fia –

Sír az angyal az adventi Hargitán:
Üvölt a szél, idegen jajong,
Tördelik a fákat jégcsapok –
Volt, ami volt, most minden halott.

Szirmai Endre (1920) — Kaposvár
TÖPRENGŐ HÁROM TÉTEL BEN

BOLDOGSÁG

Ne gondold
csak az a boldog
aki nevet, énekel, táncol
az is megéli a csodát
akit az ámulat mozdulatlansága
leláncol.

REMÉNYSUGÁR

Meg-megvillan a fények kése
az öntudat metsző tündöklése
a múlás sötét felhői mögött
lustán szítál napjaink korma
de a remény fölcsillanó ora
lángolo bíborba öltözött.

A TITKOK NYITJA

Amiről egykor azt hittem: rejtély
vagy ámító, kivételes titok
most már tudom, hogy mindennapi fény
hát szívemben bátran ajtót nyitok.

KILENC HAIKU

Az időm lejár:
de szívem lüktetése
most is muzsikál

Emlékszel még rám?
kővé dermedtem, mikor
villant a villám

Igéző csodák;
a vad viharban földig
hajolnak a fák

Gyötör a magány;
röptet a hűvös szélben
egy fekete szárny

Vágyom a szépet;
a simogató csöndet
hiába kérde

Árnyék a fénnel
együtt a teljesség;
gond a reménnyel

A sudár fenyő
őrzi emlékeinket
mint a temető

A történelem:
titokban, végzetekben
égő szerelem

Van-e még hited?
baljós félelmeimet
ti még értitek.

PADOVA

Gótok, longobárdok, magyarok hadától
még visszhangzanak a történelmi utak,
Gattamelata arcán gög, öntudat,
büszkén tekint szét fekete lováról.

Giotto szellemében dantei sugallat,
emberarcú Krisztus néz szembe velünk,

az apostolok, a katonák hevült
szenvedélye panaszt, tiltakozást hallat.

Antal, a szent mot is megszállottan lázad,
— a világban te is találod meg hazádat,
a valóság izzó tüze föl-föllobog...

A harcokat szelíd századok követik,
béke és tudomány egymást ölelik,
és ránk mosolyognak mind a boldogok.

*Forrás: Szirmay Endre, «Válogatott versek» 1944-1999,
Kaposvár, 2000*

**Tolnai Bíró Ábel (1928) — Veszprém
AZ AMŐBA**

Társadalmi létünk
közege mily fura:
egyik helyen szilárd,
másutt meg pocsolya.

Ki itt szeret élni,
ki pediglen amott
attól is függően:
gerincet ki kapott.

Ezért, van sokféle
társadalmi lény
képletes léttérünk
gazdag körzetén.

Ím: egy Amőba Úr:
ki rendkívüli lény
— mint minden amőba —
nagy gömbölyded „egyén”.

Származása folytán
nyálkás iszaplakó,
ámde igényének
csak vörös iszap való.

Ezért aztán létközeget
gonddal felkutatta:
csak a gazdag, édesvízű
pocsolyát állhatta. ...

Testalakját változtatni
tehetséggel tudja,
ezért mindig kívánt lett
bűvös ábrázoltja.

Alakváltozása
Soh'sem volt hiába,
ennek köszönhető
előbbre jutása.

Az alsóbb talajból
a puhább iszapba,
onnan pedig tovább,
egyre magasabbra.

Csakhogy, vándorútja
nyomtalan nem maradt:
fekély, kelés, genny-góc
marad, hol elhaladt...

... Aztán jött egy vihar
pocsolyát kavarva,
ezért Amőba úr
nyugszik, nem mozdulva.

Viharcsendesevé,
szélváltozást várva
észrevétlen kúszik
a vörös iszapba.

Ahonnan majd ismét
remél emelkedni,
s viharcsinálókra
ismét fenekedni.

Veszprém, 1993. július 22.

*Forrás: Tolnai Bíró Ábel, Vita Hungarica, Edizione O.L.F.A.,
Ferrara 2011*

PRÓZA

**Bohuniczky Szefi (1894*– 1969)
VÁRAKOZÓK**

- Márta, Márta, de szorgos vagy!
- mintha önmagából hallaná, kicsit
bosszús, lelkendező idegességgel,
mialatt fényesre csiszolt réztálat
forgat, ott látva fenékén
vénlányossá keskenyedett, ráncos
kis orcáját.

Még az elmúlt este szólt nekik Lázár, kit halottjaiból
szólított vissza a szelíd Názáreti, hangja még síri volt,
nagy szemeiben lobogva borzongott a négy nap
kősírpihenés.

- Adjunk hálát, húgaim, urunknak, egyetlen igaz
istenünknek, hogy megérhettük megint Niszán havának
tizenharmadik estéjét. Készülődjete! Izent a Kedves,
széder ünnepét nálunk tölti, a tizenkét igaz emberrel.
Óh, föld öröme, vígasza, várt ígéretünk egyetlenje:
Jézus! Készülődjete: igaz otthonát találja itt, úgysem
tudni, meddig? Látomás gyötör, titokzatos bűnök
készülődése, vér... kiválasztott földünk szorong és nem
lehet tudni, jut-e hely az ártatlan bárányoknak? Aztán
sárga tenyerei mögé rejtette arcát és sírt, sírt... Este
volt akkor, Betánia alacsony kőfalai mögött
koratavaszos meleg szellő szaladgált, bezörgetett a
kapukon, fellebbentek a vászonforhangok. Távolból
kemény ütődés döngött, mintha mozognának Jozafát
 völgyében a sziklák, a szellő közel lengette a halotttörz
ciprusok keserű illatát. Később vihar kavardott, a
mécses fellobbant, pár villogó tűznyelv plafonig szökött,
aztán vaksötétté aludt az éjszaka. A riadt virrasztásnak
bűvös lüktetést adott a messziből fuvódó lihegés, tevék
morogtak, vándorok fáradt dübörgése hallatszott és
Lázár imája, énekes hajlongó sóhajtása, bús
panaszokkal neszelt hajnalig.

- Készülődjete, húgaim, legyen méltó fogadása a
Kedvesnek - mondta megint s csak alig pirkadt,
elhagyta a házat.

A reggel teljes párákkal nedvezett a föld felett, a
levegő, mint óriás opálharang, fehérén hajlott a messzi
dombokra. De a délelőtti napmeleg már sűrű kékséget
szűrte, a messziporzó fényözönben tarka madarak
csaptak be, világítóhátú dongók zizegtek, a vékony

fűszálak közt szellő rebtent, a borzas lombok mozdulása harmatcseppet rázott és kábult illatukat sárguló felhőkben izengették egymáshoz a páródó olajfák... A szürkévé fakult konyhából mozgalmas edénycsörömpölés verődött, Márta nesztelenül rebtent, apró csontjai könnyedén repültek, mint fürge, házi legyecskék. Derekán felkötözve szélesedett a bőven omló szoknya, mialatt villogó olajos mécsessel átkutatta a szoba homályos sarkait. Chomez battelu napja volt, nehéz munkát kívánó órái a jámboran hívő asszonynak. Csak alig kezdtek csiripelni a verebek, a kakas ép hogy elsőt kukorékolt a szomszédban, már seprő neszelt a falakon, átszaladt a szoba rejtekeibe, lapátra szedte a kovászoszt, hogy tíz órára lánggá lobogjon és Márta nyitott tűzhelynél, hajlott derékka kavart, a morzsa sercegett, kékeres nyelvek oszlottak a szürke falakra, átrepentek a fényes rézedényekre és önelégült készülődés mosolyát színezték az asszony fontoskodó arcára... - Óh, hiszen fáradságos hív gondolkodásában ismerhető fel a szerelmes asszony. Kedvesünk betérhet, rendben talál mindent... gondolta lelkesedve, mialatt a tűzhelynél illatok gazdagodtak már, kétágú hegyes villára szúrta egybehagyott, gyenge ürömet pirult, székfűszeg, gyömbér, jószagú falevelek, érett fűgék illata fűledt a megforrósodott vastag füstfelhőkben. A forró kőlapokon ropogóssá száradt a kovásztalan tészta. Legszebb szöttesei kerültek most elő, begöngyölni a három egész macót, hív emlékezésül a dicső törzsekre. Óh, ősi tudatok, önértékteljes nagy sejtelmek! A kerekcske kötélak tisztán várnak már, vagdalni lehet az édesszagú almát, kesernyés mondatát keverni hozzá szalmavékony fahéjjal és mind e babra munkában átérezni a kiválasztott faj rejtelmét, büszke gögjét Izrael lányának, ki megérti a szent jelek bűvöletét és íme asszonyi kötelességét lelketvibráló emlékezéssel színezi... És a kedvesre gondol, messziből érkezett szavak termékeny porzóira, a csodára, mely íme mily közeli, hiszen ezért izzik a munka hajnaltól, tágíthatatlan sietés békétlenkedik, hogy csillagébredésre, ha betér majd házukba, átmelengesse itt a szemérmesesen bűvő szív szerelme. Nem szavak, nem álombontó furcsaságok láza, nem vértfakasztó szédület ígérete, csupán tiszta otthon dísz, megterített asztal szívből pazalt lakomája, így nyújtja majd eléje fellegetett asszonyi titkát, mely elvénlányosodott fukarságát is megindította most. Óh hát a madár nem pelyhet hord-e fészkebe, hogy szeretteit melengethesse és a hangya hogy épít, hogy takarít, hogy család maradjon az erősebb lábnyom alatt is, pedig a szerelmes asszony madárka kíván lenni az ő kedvese tenyerén és szorgos kis hangya, ki gondolja és takarítja a szerzett javakat... Rázza soványka csípőit, gazdagodó illatok között oszladoz kezéből a munka s míg sűrű forog, beleizzadtan felejtődik a könnyelmű lelkesedésbe. Néha lihegő lélekzettel tornác elé áll, elréved a kacskaringós porfelhők felé, lesi a tizenöt futamnyi kanyargót, mely porzott vala egész Jeruzsálemig. Néha keserűen rázza éber kis fejét, Magdalénát nézi, ki puha sötét keszkenőben várakozó alázattal reggeltől ül a keskeny tornáclépcsőn, hosszúvonalú tenyerét homlokra ernyőzi, így mereng a messzibe és meg se rebtent, mikor Márta hangja rászisszen:

- Mária, Mária, nem restand, hogy míg hajszolom magamat és munkában hervadok, te vándorok elé mutatod bűnös testedet, ezt a mulandó szépséget,

mely érdemed se, te parázna? Mikor eszmélsz már Uradra, Istenedre? Mikor hullanak rád kövek? Uram, Jehová, hát nem tisztul le ősi házunkról soha fekélyes szégyenünk?

Magdaléna végigsimította tenyerét az illatos hajtekercsek alatt, redőtlenül sima homlokán. A nagy diószemek árkai lila gyűrűkkel ágyasodtak beljebb, a pupillák lázbogara fátyolos nedvességgel függönyözött el választ és kapcsot minden közeli dologgal. Márta hiába várakozik, hiába harapdál vénlányosan haragos szót, nem fordul feléje. Sudár testén összebukolja a lenge keszkenőt, olajbarna arcán rejtethetetlen vágyak árnyéka és munkátlanul eresztett kezekkel várakozik tovább. Pedig mindenki a nagy ünnepekre készül, a szomszédságból seprő neszel, az apró kőházak udvarkáján ételillatot lengetnek, a szürkekarikás füstfelhők és ingerült szavak pattogása hozza közel a nagy fontosságot. Óh, mily szörnyű ez! Így titokzatos vágyak roszaktságában érezni a külsőségek hideg zörejét. És Magdaléna földfelé fordultan mélézik, mert könnyű annak, ki szíve reszketését beléoltja e balga hitek fontosságába, könnyű annak, kibe nem kopogott hangot a vérrel fogant szomjúság, élheti egyszerűen a mindennap látott és eltéveszthetetlen tények apró igazát, de jaj, kinél ingatagságban senyved a szív, csókok örvénye, száradttorkú éjszakák láza kimeríthetetlen, mert hiába minden, ha nem kap választ a szörnyűvé feszült kérdőjel, hogy miért nem repülhet a lélek, miért nem adódik pillanat, hogy jönne a csoda? Szavak! Kiemelkedni a megalkuvott bús alázatból, hiszen a test gyönyöre tisztítja a lelket, csak hívást vár, megértő szót és repülne: de a férfi kegyetlen. Az éjszaka bódult várakozásában aranyat cserdített az asztal politúrjára... Ha legalább sírni, sírni lehetne! Reggel óta várakozik sorvasztó szomjúhozással. Még teli harmatcseppek rázkódtak a boglyas pálmákon, a fűszálakon hűsítő hólyagokat nedvezett a víz, minden szürcsölt a reggelből, csak az ő szeméi maradtak meddők, szárazak. Hiába gyötri fűledtté epedt akarás, néha-néha átvibrál a megálmódott szó, de nem hallotta még és sötét pillái mögött elapadt, száraz virágos kert várakozik tovább... És Márta de kegyetlen, zsörtölődő ma! Hogy is érthetné szabályossá zsugorodott picit, vénlány lelke, hogy szerelmes, bűnös asszonynál a test egyszerűvé zökkent csendülése után ujjongani kívánná a lélek, hogy is érthetné meg ez a saját lábnyomát figyelő kis munkagép, hiszen nem tudhatja, hogy csak az érzékek rázzák fel a lelkeket, hoznak gondolatisagat és világítanak értelmet, amiért úgy bele kellett bonyolulni e tarka színházba. Élet! Zsibbadva figyelt rémülete félvakságunknak... Talán a férfinál más; lám, a kalmár, míg rézdobját veri, ritmusa véres zene, a kemény akarás önfontossága és a cizelláló, nem lelket lehelőn szövő-e ezüst csipkéit, apró virágok élődnek talányos arcok, furcsa figurák, mesét színező szépség, valószínűtlen, de élet és lélek. Vagy az ács, míg forgácsai mögül kinő az apró bölcső s a vénnek szánt sötét faláda nem-e az élet felnyitott fonala? Óh és bölcsék, próféták igazak a messzelátás fonálával nem-e saját életüket szűrik és oltják e világ ámulatába egyszerre valósággá váltan? Csak az asszony téved után önmagában. Tán öntudatvesztés kellene, elszánt pillanat, bolondos odavetés, hogy jöjjön a béke, ha véres szárnyakkal is visszaburkolhatni a földre és könnybefulladtan ujjongani a teli valót... Lám, hiszen Mártát, ezt a kötelességet latoló jó cselédet

beszenneyezné, de a lélek felé kívánczozót tisztítja a mámor, a feláldozottság egyszerű alázata, oh, mikor könnyeket vár a lágyá édesített szív. Jaj, ha sírni lehetne... Hiszen Lázárt feltámasztotta, bénákat indított földi útra újból, hátha könnyeket fakaszt a sorvadva szomjas szívben is... És Magdalai Mária az utat fürkészi, hol vándorok sorakoztak már ellankadt tevehátakon, türelmes számárvemheken sűrűn állják kétoldalt az utat, rongyos kaftánok libbennek, ördögösök várakoznak zilált szemekkel, sárguló asszonyok vérbefagyottan és vakok epedő, száraz kútjaival az életnek... Oh, de vajjon nem vagyunk-e vakok mindannyian amaz egyetlen nagy Világosság előtt, ki jön titokzatos jelképek bensőségét fáklázva, hályogot mos a vakról, béklyót tör a bénáról és édes szavai szállnak, mint kiszámíthatatlan útkövek a párást kereső virágok porzói, messzi földet járnak s már termékenyül a világ, már nyiladoz különös kelyhű szépsége a bűvös ígének: «Én vagyok a feltámadás és az élet: aki hisz énbenem, ha meghal is, él»... Most, puha kendőjében, elrejtí orcáját Magdolna. Minek látni, ha adattak szavak, amin élődhet a szív és gyógyulást kereshet a kétség, hiszen elapad egyszer minden, csók, vágy, könnyelműség, csak balga órák keseredett utóíze lesz, de a szívbe fogadott szó lelket zenéltet örökig...

Forró délidő járta. A nap tűzcsovái alatt hajladoztak a gömbölyű pálmafák, öreg bütykös olajágak hintettek sárga porzót, megfeketült banánok estek ketté a forró homokban és az illat élmélyítővé édesült. Az apró kőházak közt csenddé olvadt a láz, ünnepi készültség komoly nyugalma ült a padokra roskadt várakozók arcán. Aztán a tüzes napkorong lassacskán lecsúszott Jeruzsálem falára, alkonyi szellő hozott keserű illatot, Jozafát völgyében zörögtek a sziklák, kigyulladt az esthajnal csillaga és a lassú szürkületben már úgy látszott, egekig ível egy-egy magasba szökött cédrusfa. Az út morajlott, a porfelhő megmozdult. Cafatos karok emelkedtek az ég felé, halotti vak arcokon játszott át a mosoly és türelmetlen lelkendezésből dübörgött egygyé a hívőrajongás: «Hozsánna a Dávid fiának! Áldott, aki jó az Úrnak nevében!»

Ő volt. Csak, mintha sétálna ép, sarúja gyengéd óvással védte az apró homoki férget, nagy szemeinek derűs tükre magához gyönyörködte a towareppenő pillangók játékát.

És a poklos Simon házában epedő szívvel várakozának hárman. Lázár két csontos kezét homlokára kulcsolva, a sarokban könyököl s csak bús révedezésre ébred fel olykor. A szobában kigyulladtak már széder estvéjére az ünnepi gyertyák, sárga nyelvecskéjük röpdöső árnyékokkal játszik az alacsony falakon. Márta friss-szagú takaros ruhában sűrög-forog, aztán készülten várakozik az asztalfőn. Keményre bodrozott főkötőjéből kacéran kigyózik elő pár sötét hajhullám, megcsiklandozzák keskeny homlokát, melyre most fölényes mosolyt derít a nagy ünnepi munkát jólvégzett önértet... De vajjon mit rejtegethet Magdaléna? Opálos tejfénnel mi halványul ölén a sötét keszkenő mögött; új fortélyos ígézetre készül tán megint? És sárgává fakul Márta, gyűlölködő ráncokba vénül hirtelen s már foszló remények félelmével szisszen a hűgára.

- Miféle bűnös haszontalanságra pazaltál már megint pénzt, parázna?

Az asszony hallgat... Rég aléltnak látszik a garádics

küszöbén, sötét hajsátra kiterítve még, felfogni a sarúk porát majd, szépséges válla, puha hattyúnyaka meztelenül tapad szőnyegnek, mintha várakozó alázatában máris márványcsendűvé békülne a teste. Bódulatának csak a mellek emelkedése ad forró ütemet. Mit felelhetne, mit mondhatna, hiszen nem értheti meg ez a bűnt félő, tyúkocskaszemű nővér; nem értheti meg, hogy szerelmetes asszonynak illatban van ereje, mint fecskének sebes szárnyában. Hogy érthetné meg, hogy e drága alabástromedény idegen buja lugasok ambráját őrzi, hogy bűvös csodát igézzon majd és asszonyára találjon a Kedves. Oh, bizonyosan mézre ébrednek majd akkor a virágkelyhekben elszunnyadt méhecskék és bedöngicsélnek a nyitott ablakon; a galambducok kövér madarai is hajnalt sejtenek majd, előtollászkodnak és tubafejük összezsap a tornácon. Oh, mert az illat felébreszt mindent és valósággyá idézi a valótlan! Ki tudja, hátha a Kedves is a föld fiának érzi magát akkor?... Magdaléna hallgatott, de Márta szúrós szavai tovább kutattak, apró szemeiből félő találgatás villant:

- Már mit eszeltél ki megint, mivel tetőződ bűneidet? Nem felelsz, még kevélységet is merészelsz? Lázár, ne hagyj magamra, feddjed meg!

Lázár lebontja most csontkezeit a kopasz homlokról. Mintha ébredne, szemei messzevillogva merengnek, csak lassacskán néz körül s már megint tenyerekbe ássa a sápadt koponyát. Mit mondhatna nekik? Asszonyok... Ismeri őket: nem látnak túl a testi volton. Hányszor tapogatott, hányszor keresett valami egyebet is bennük, még a hűvös kősrípihenés előtt, amikor akarata volt még és kereste forró férfilázát, a reménységet, hogy összetapadhasson valami örök bensőségessé. Oh, de csak harc maradt, gyötrő felismerés, hogy emelhetett volna hát asszonyt magához, amikor azt mindig visszarántja apró fontoskodása: a hiúság, ez a valóságos testrészfűggelék, melytől, ha megszabadítanák, már nem lenne oly igéző. S mily különös ez mégis! Hiszen minden tökéletlensége, férfit gyötrő ravaszkodása ebből ered. És a férfi, hiába ismeri, mégis ő a mélyebbre bukó, hiszen bocsánatra kész, ha a vágy szédülete jön és balgaságán ujjonghat az asszony... Mennyi harc, mennyi hazugság!... Oh, bajlódott ő is eleget, de aki egyszer megtanulta a síri hallgatást, hiába hivatott vissza, már csak részvétellel nézheti a gyarló dolgokat... Oh, Márta, Márta, a te szorgoskodásod is csak testhöz közelgő s te is, Magdaléna, vak szédülettel olvasztod bűneidet a küszöbre; csak testetekből éltek, kicsinyke önföntosságtok harcából; a férfit nem ismeritek, nem halljátok közelegni az ígét, mely lelket lehel majd a kiválasztottak földjébe. Talán jó, jó, hogy nem halljátok, hiszen kedvesek vagytok így... Aztán felriad Lázár: már Péter hangja hallatszik:

- Ehun lennének, Uram! - és széles vállaikkal utat egyenesítenek Mesterüknek a halászok...

A levegő forróvá izzott. Iskarioth asszonyt fogdosó mosollyal dől az ajtófának, kalapját mélyen homlokába rántja, de elővillan alóla a dühös irigység. Méhek döngicséltek be, galambok tollászkodtak a tornácon. A tanítványok éhesen csettintenek, a dús lakoma szaga ingerel. Márta, mint kis sárga pillangó, nyugtalankodva mozog a gyertyalángok között, a vendég felé nyújtja száraz karjait, aztán megtorpan és sietve hátrál a szoba homályába.

- Én, balga, - hallatszik a szomorú sóhajtás.

És az esti csend édes békéjében csermelycsobogást zenél a felszakadt zokogás. A vendég szelíden mosolyog, alázatos asszonyhaj kötözi a garádicsküszöbhez. És mondja akkor: «Neki sok bűne bocsájtatik meg, mert igen szeretett.»

Béna hallgatás riad most. Iskarióth sötét szemei fenekén kigyullad az áruló csillag, s már fordul is a házból... A tanítványok elfedik arcukat. Lázár meginog, kinyújtott karja titokzatos jelképet ível és a Mester szelíd árnyéka mögött már rajzolódik a kereszt. Szélvész kavarodik, Jozafát völgyében szörnyű a zaj, az ünnepi gyertyák plafonig villognak, suttogó borzalom neszel át. Ablakot csuknak, kulcsot fordítanak a zárkában. Aztán komor hallgatással ülnek az asztalhoz. (Nyugat, 1928. 6. szám)

* Míg az Akadémiai Kiadó kötete szerint 1896-ban, addig Matyikó Sebestyén József életrajza alapján 1899-ben született, a Borgos–Szilágyi-kötet pedig újabb évszámot jelöl: 1892-t...

Bohuniczky Szeffi (Nagypécsely, 1894. márc. 19. – Bp., 1969. febr. 28.): író, Baumgarten-díjas (1938, 1942). Veszprémben tanult. Álnéven írt elbeszéléseket és bírálatokat a Független Szemlében. Első novelláit és első regényét, A kisbojtárt a Nyugat közölte 1926-ban. Babits Mihály és köre befogadták társaságukba. Noha szerény viszonyok közt élt – férjét a Tanácsköztársaság bukása után nyugdíjazták –, irodalmi szalont tartott fenn, ahol hetente összejöttek a Nyugat köréhez tartozó írók. Munkái, amelyek érdekes lélekrajzokkal tűnnek ki, két témakörben mozognak, egyrészt írt lánykora környezetéről, a vidéki uradalmak gazdatisztjeinek, szegényparasztjainak világáról, másrészt a városi középosztálybeli nők nyugtalan, céltalan életéről. 1945 után már alig publikált regényeket, de irodalomtörténeti érdekességű visszaemlékezéseket közölt íróbarátairól. – M. Szegény emberek (r., Bp., 1934); Eszteregi hitbizomány (r., Bp., 1936); Három év (r., Bp., 1941); Asszonyok és lányok (r., Bp., 1942); Lázás évek (r., Bp., 1947); Egy Móricz-vers története (Irod. tört., 1957. 1. sz.); Emlékezés Szabó Dezsőre (Irod. tört., 1958. 1. sz.); Az elfelejtett Centrál kávéház (Vigilia, 1959. 8. sz.); Két vacsora. Emlékezés Móricz Zsigmondra (Nagyvilág, 1959. 8. sz.); Arcképvázlat Pap Károlyról (Jelenkor, 1961. 3. sz.); Emlékezés Osvát Ernőre (Irod. tört., 1961. 2. sz.); Schöpflin Aladár és baráti körünk (Irod. tört., 1962. 1. sz.); A fiatal Németh László és környezete (Jelenkor, 1962. 6. sz.). – Irod. Török Sophie: B. Sz. novellái (Nyugat, 1931. I.); Kerecsényi Dezső: B. Sz. két novelláskötete (Prot. Szle, 1931); Németh László: B. Sz. (Napkelet, 1931); Illés Endre: Két regény (Nyugat, 1936. 6. sz.); Dénes Gizella: Emlékeztető emlékezés (Vigilia, 1975).

Mester Györgyi (1954)— Budakeszi SZÜRKÜLET

Mint derült égből a villámcsapás, úgy érte a hír! Elbocsátások lesznek a cégnél, melynél hét év óta, speditörként dolgozott.

Azt rebesgették, tizennégy százalékos lesz a leépítés, a neveket megismerve reménykedett, hogy ebbe nem esik bele, de aztán, a számat felkerekítették tizenötöre, és ő a lett a tizenötödik százalék. Vagyis, a tizenötödik kirúgott, mivel a száz alkalmazottból tizenötöt utcára tettek.

Először igazán fel se fogta, hogy mi történik vele. Reggel nem kellett sehová sietnie, idegeskedni, hogy

elkésik. Amikor úgy-ahogy magához tért, munka után nézett.

Azzal tisztában volt, hogy a szakmájában nem tud elhelyezkedni, hát mással próbálkozott. Beállt egy afféle futárcéghez. Napestig lótot-futott a küldeményekkel, de szinte mindenünnen elkésett. Nem volt hozzászokva a gyalogkakukk léthez, na meg nem volt biciklije sem, így busszal, villamossal döcögve, vagy éppen gyalogosan, sohasem tudta teljesíteni a feladatát.

Hamarosan felmondtak neki.

Tartalék pénze nem volt, bár mindig beosztóan, ugyanakkor napról, napra élt. Egyre kevesebbet evett. Időnként el-eladogatott valamit a holmijai közül. Így került elkótyavetyélésre először a hosszú, fekete kabát, melyet utoljára anyja temetésén viselt, majd követte a sötétkék öltöny.

Szinte észre sem vette, olyan váratlanul érkezett el a hóvége. Háziasszonyának nem tudta kifizetni az albérleti díjat, de szerencsére, volt még annyi „személyes” hitele, hogy kapott egy hónap haladékat.

Muszáj volt állást találnia. Következő választása egy ügynökségre esett. Ott próbálkozott, azonban ügynöknek se vált be. Hogyan is tudott volna hitelesen ruha- és cipőtisztító szereket megvételre ajánlani, amikor maga elhanyagolt, viseltes öltözképet, ápolatlan, kopottas cipőt hordott? Két hét után kitétték a szűrét.

Már a mindennapi betevő falatra is alig jutott, megvált hát a féltve őrzött, jobb időkre félretett két pár bőrcipőjétől is. Már rég nem evett húst, egy kis gyümölcsre, kenyérre és sajtra azonban még futotta.

Jobb ötlete nem lévén, beállt lépcsőház takarítónak. Azonban még ezt sem sikerült jól csinálnia. Túl alapos akart lenni, ezért sosem készült el időre, amikor pedig igyekezett, felületre sikerült a tisztogatás.

Ekkor kerültek sorra finomabb anyagú ingei, meg kellett válnia azoktól is.

Ott volt állás nélkül, pénz nélkül, megcsappant ruhatárral és életkedvvel. Közeledett a halasztott határidejű lakbérfizetés esedékessége.

Napközben, már egy ideje, szinte úgy osont ki a lakásból. Igyekezett senkivel sem találkozni, különösen nem a főbérelővel. Félt, hogy az adósok börtönébe kerül, meghurcolják, megszégyenítik. Már nem tellett gyümölcsre, s kenyérre sem. A sarki fűszeresnél volt még ugyan egy kis hitele, itt olcsó sajtot kapott, azt eszegette napot sosem látott, sötét szobája magányában.

Eljött a lakbérfizetés előtti utolsó este. Másnap fizetnie kell. Így vagy úgy. Fizetnie, ha másért nem, az élheteretlenségéért. Magára zárta az ajtót. Fel, alá járkált a szűk kis helyiségben. Egyszer csak megállásra késztette a foncsorhibás falitükréből rábámuló kép. Milyen szürke kis ember is lett ő. Szürke öltöny, szürke színűvé vált, rosszul mosott ing, poros fekete cipő. És az arca, mintha az is megszürkült volna. Feketekarikás szemek, beesett, sovány arc, meghegyesedett, hosszú orr, vékony, szinte átlátszó fülek. És a kezei is. Milyen soványak az ujjai, szinte karomszerűek. Kintről zajt hallott, összeresztett, mint mostanában minden zajra. Amióta úgy kellett ki-kiszöknie a házból, félénkké vált. Fokozódó idegességgel ide-oda kezdett futkosni a szobában. Le sem pihent, egész éjszaka fönnvált. Az asztal mellett elhaladtában, bekapta az utolsó falat sajtot.

Szállasadónőjének reggel az volt az első teendője,

hogy felkeresse a fizetéssel elmaradt bérlet. Bekopogott, majd lenyomta a kilincset, de az ajtó zárva volt. Lement a kulcscsomóért, és rövid próbálkozás után, engedett is az ajtó. Kinyitotta és felsikoltott, mert lába mellett elszaladt egy nagyméretű, szürke egér. A szoba üres volt.....

Keglovich T. Milán illusztrációja

**Szitányi György (1941) — Gödöllő
SZŐRŐS GYEREKEIM**

XX.

Páromnak korábban említett nagybátyja, aki enyhén szólva is túlreált korában egy napon úgy döntött, hogy az Alföldön, közelebből a Jászságban szeretne élni, kissé szélfújta, művészlélek volt. Hogy festegetett, mindenki tudta, hogy miért nem volt jó festő, sosem tudtam volna megmagyarázni sem legidősebb húgának, sem legifjabb unokahúgának.

Miután eltűntek mellőle ebe, és egy menhelyen begyűjtötte a már többször említett gyönyörű és pimasz Zsókat, rájött, hogy a kutyában maga az Ördög lakik. Ezt abból gondolta, hogy szerinte a ma már ritkuló korosztályban sem mindenki tudja, mi volt valaha az ördöglakat nevű játék, de azt is ki tudta volna nyitni.

Zsóka bármilyen módon volt fogságban, mindenféle gúzsból ki tudott bújni, és áttört a jászsági ház kerítésén, amikor csavarogni támadt kedve.

Feleségem latin jövevényszóval rosszlánynak nevezte, amit én utasítottam vissza azzal, hogy arra nem alkalmas, mivel az ősi munkához *ipartalanítva* csak félkarú óriás, mint Széchenyi szerint a nemzet. Az öregúr, akiben elevenen éltek háborús élményei, gúzsba kötve igyekezett féken tartani a tekergőt, de a lány onnan is kiszabadult, és tekergett.

Egy agg fiúra sem képes két asszony felügyelni, ezért a koros sülvölény végül a minden gúzsából kibújó, fékezhetetlen szőröst teljesen embertelen módon, félméteres láncon tartotta. Páromnak nem tetszett, hogy a napra kötött jószágot ugyan néha lelocsolja a nagybátyja, és van is víz a közelében, a leányzó

nyilvánvalóan szenved. Amikor meglátogattuk, mindig elengedtük, ami veszélyes volt, mert a kevés mozgástól oroszlánhoz vagy medvéhez illő súlyú jószág, aki nagyon örült nekünk, mert mindig elengedtük, a sárból egyenesen a nyakamba ugrott.

*

Az egyik alkalommal, amikor a párom anyósomat kereste a jászsági telefonon, a nagybácsi vette fel a kagylót. Anyósomat kérte az öregtől. Nem tud jönni, vihogott az obsitos. Miért nem? Mert fekszik. Miért fekszik, kezdett türelmetlenkedni a szőrösök anyja. Mert nem tud felkelni. Mi?!, riadt a párom. Beszélni sem tud!, örvendezett az újdonságon a vénember, mire a párom lecsapta a kagylót, közölte, hogy baj van anyjával, nyomban felhívta a mentőket, miközben háziruhából menetkészre öltözött, bemondta a címet, és rohant a Jászságba.

Szerencsére éppen nem volt közúti ellenőrzés, így, mire megérkezett, már el is vitték az anyóst a szolnoki kórházba.

Agyvérzése volt, nem vészes, de éppen elég ahhoz, hogy néhány hétig kórházban legyen, utána rehabilitáció, és mire elérték, amit orvos elérhet, a párom Gidával együtt oda költözött, hogy majd ő meggyógyítja.

Itthon maradtam kutyátlanul, azt főztem magamnak, amit akartam, akkor aludtam, amikor álmos voltam, és közben dolgoztam. A kapcsolatot telefonon tartottuk.

Nagyon kutyátlan voltam, de nem kellett sétáltatnom, rendben tartanom, etetnem, és egyáltalán, minden apai teendő alól mentesültem egy időre.

Ez az egy idő mintegy másfél évig tartott, amikor is a feleségem közölte, hogy nagybátyja egy reggel felült az ágyban, hogy felkel, ő segített neki, de a jámbor ember, aki szentül hitte, amit a jehovások mondtak neki, hogy megéri a világ végét, és akkor örökké fog élni, rácaffolt a térítőkre, és ahogy segített neki felállni, közben meghalt. Ennek következtében ő haza hozza Gidát, mert az öreg annyira elkényeztette, hogy nem lehet vele bírni, próbáljak élni vele, és majd temessem el a nagybácsit, amikor urnában meghozza.

Megjött Gida. Kövér volt, és nagyon boldogan ismerte fel, hogy végre itthon van. Egy ideig kereste Zsókat, akivel összebarátkoztak, végül belátta, hogy most én vagyok a nagy kutya, és nem nagyon érdekelte, hogy anyja vizslatva körülnézett a házban, nem tettem-e tönkre mindent, mert ő férfiemberből jót nem néz ki (ehhez Gidát is értette), tett-vett, mosott, főzött, takarítania sajnos nem kellett, békében tévét nézett, és reggel vágatott vissza anyjához, akinek a keze már mozgott, de a lába alig, pedig egész nap tornáztatta.

Gida elfogadta az új állapotot, és hiába hallottuk, milyen jól megvoltak Zsókéval, végre ismét élvezte az egykeséget. A hosszú távollét közben kigyógyult gyászállapotából.

*

Sokat sétáltunk, és úgy találtam, lehet, hogy ez a másfél évig tartó békés munka után nekem is jót tesz, iszonyúan fárasztó. Ennek ellenére remekül elvoltunk, egyre jobban bírtam én is a gyaloglást, de a futásom már nem volt a régi.

Vagy már nagyon régi volt.

Utána is számoltam, hány éves vagyok, és igazán meglepett az eredmény. Ezért számológépen is ellenőriztem, kivonás révén ugyanaz a meglepő

eredmény jött ki. Gida azonban duci és nagyon fiatalos volt, keményen megdolgoztatott, alig maradt időm írni, de mivel kisfiam éjszaka aludt, az éjszakákat írásra fordíthattam.

Közben elhatároztam, hogy a normális etetési rend mellett adok testedzést a fiúnak. Elmentünk jó messzire, és amikor már túl voltunk a téli erdei utak síkosságának idején, máris gyorsabban tudtunk menni. Gida minden szót értett, és csodálatosan szófogadó volt. Amikor nagyjából a világ végén jártunk, és már elég volt a gyaloglásból, megkérdeztem: kisfiam, menjünk haza? Erre a lábamhoz simult, mint aki valami nagyon jó dologról értesült. Akkor rrrrrrrrohanjuuuuunk!, kiáltottam, és futni kezdtünk. Ezt én szégyenteljesen rövid idő alatt abbahagytam, de Gida a látótávolságig vágtatott, és hátra nézett, hogy hol vagyok. Amikor belátta, hogy nagyon lassú vagyok, visszafordult, és amikor hívtam, hozzám futott. Tettünk két-három lépést, és akkor újra megkérdeztem, hazamenjünk-e. Erre megfeszült, mint egy futó, amikor a starter (pardon, indító bíró), azt mondja: vigyáááázz. Elrikkantottam magam: akkor rrrrrrrrohanjuuuuunk! De már egy lépést sem futottam, csak helyben topogtam, gyorsan, ő pedig szaladt, mintha nyulat akarna fogni.

Télen a fatolvajok és traktoraik feldúlták az erdei utat, akkor ő is csúszkált, de amikor meleg volt, pillanatok alatt elért a szemhatárra. Onnan visszahívtam, és kezdtük előlről a hazamenési rohanást.

*

Jó egy év múlva telefonált a párom, hogy jönnek anyástul, és hozzák Zsókát is. Ezt megbeszéltem Gidával, akit vagy nem érdekelt a dolog, vagy megint rohanni akart, de amikor meglátta a harmadfél éves betegápolástól elnyűtt anyját, azonnal ellenőrizte, nem hozott-e neki valami finomat.

Jellemző, mordult a hitves, igazi férfi, csak a hasa érdekli, a mamájának nem is örül.

Ellenőriztük a kocsit, de csak elképesztő mennyiségű szennyes és egy csomó edény, meg mindenféle érdektelen dolog volt benne. Az anyósom egyelőre a Jászságban maradt, miközben pesti lakását szerencsére egy főnővér bérelte, vagyis ott rend, tisztaság és nyugalom volt.

Holnap megyek vissza, nem tudok mindent egyszerre ide hordani.

Miután látta rajtam a rémületet, elmagyarázta, hogy anyósom nincs olyan állapotban, hogy egyedül hagyja, és Zsóka is előbb jön, addig anyósom őrizi a házat.

Gida felfigyelt Zsóka nevére, de a dolog nem érintette mélyen, mivel az ő előbb jövését még nem tudta értelmezni.

A következő időszak érdemi része a két kutya sétáltatásán, Zsóka idegeimre menésén kívül hosszú ideig csak arról szólt, hogy a járókerettel megérkező anyósom megszállta földszinti ágyamat, és betelepítették a szobavécéjét. Lánya az én szép kényelmes ágyamon aludt anyja mellett, már amennyit képes volt, mert üvöltött a tévé, mivel anyósom amúgy sem túl éles füle sokat romlott, és ha a láрма ellenére aludt, időnként fölkelte gyermekét, hogy szüksége van a szobavécé használatára. Mire elaludt volna a hitves, anyja inni kívánt valamit.

A kínosan hosszú itt tartózkodással többet nem foglalkozom, mert azért is felébredt, mert szerinte a kutyák állandóan piszkálják. Mivel az ebek a kertben

voltak, az állítás minden alapot nélkülözött, így a galériára szorultan én sem tudtam aludni, dolgoztam tehát.

*

Ez az időszak teljesen zavaros, rémálomszerű emlék, de megvolt a haszna: amikor a szőrösök sétára indultak, mivel anyósom nem hallotta, hogy mit üvöltözök, a vele való beszélgetést mellőzve, én is sétáltam. Így legalább nem tudott kérdezni valami fontosat. Például azt, hogy mennyi az idő. Nem tudni, hova sietett az ágyamban fekve, de neki mindig tudnia kellett, hogy mennyi az idő, és ezt a jó szokását meglepően eredményes tornáztatása után, mind az ő, mind az én örömömre való hazatérése után annyira megőrizte, napjainkban már lakása minden helyiségében legalább egy óra van, és mindegyik nagy hűséggel mutatja az időt.

Nem bírta idegekkel, amit nem hallott: azt, hogy éjszakánként gépelek, mert ebben a forgalomban, amit rendezett, még én sem tudtam aludni, pedig ahhoz igazán kivételes tehetségem van.

Egy ideig még próbálgatta, hogy mit tudna tenni itt, de annyiszor esett hanyatt, és annyira nem tudott felkelni, hogy a televízió kívül semmi műszaki bészorkányságot nem tűrő hölgy végül két telefonnal távozott, amelyek közül az egyik mobil volt. Az utóbbit szokatlanul erős kezével továbbhasznosításra alkalmatlan alkatrészekké nyomta, a neki vásárolt telefonnal pedig nem volt elégedett, mert szerinte az túl halkan csengett, és nem hallotta, ha valaki telefonál. Olyan csekélységekkel nem hagyta magát zavartatni, hogy vagy a párom hívta megadott időben, amit láthatott az órákon is, vagy a sógornőm minden vasárnap délelőtt tízkor.

Neki az én telefonom kellett. Megkapta.

Azóta is boldogan tapossa életének immár tizedik évtizedét, süketen, mint az ágyú, de boldogan, mert se a kutyák nem zavarják, se én nem zavarom azzal, hogy nem alszom éjszaka.

Annak, hogy Zsókától megszabadult, talán még jobban örül, mint annak, hogy Gida nem nézi meg, amikor mégis bejöhet vagy beszőkhet, mert ő az arcába lihegett, és azt nem tudta elviselni.

Maradtunk tehát a két kutyával, és azzal, hogy a hét egyik felét anyjánál tölti a párom, a másik felében itthon robotol, és készül, hogy ápolja anyját. Megjegyzem, anyósom gyanús nekem. Párom bátyjának sírjához utaztunk, amikor még talán nyolcvan sem volt egészen, és egyszer csak megszólalt, hogy ő egyfolytában azon gondolkodik, ki fog a lánya sírjára virágot vinni, ha ő meghal. Amikor azt mondtam neki, hogy majd én, teljesen kiborult, hogy csak nem akarom túlélni az ő lányát.

Miután a lánya is beleszólt, mivel érdekelt volt e kérdésben, irtózatos láрма kerekedett, amiből azonnal kivontam magam, hogy élvezzem az abszurdot.

Miután apósom azt mondta, hogy anyósom anyja, vagyis az ő anyósa illetlenül sokáig élt, ez csak mint *bon mot* maradt fenn, azonban néhány éve már a hitves is arra gyanakszik, hogy édes szülője mindkettőnket el fog temetni, csak nem tudni, hogyan, mert taxira sajnálná a pénzt, saját lába pedig nem egészen tökéletesen gyógyult. Lassan jár, mert különben látnánk, hogy sántít egy kicsit.

Egy ideig még ellátogattak a jázsági házba, mert anyósomnak muszáj volt látnia, milyen állapotban van, hiszen eleve fia egyik lányának nevére vette, nem hagyhatja piszkosan, vagyis a páromnak állandóan nagytakarítást kellett rendeznie, miközben a bátyja korai halála óta az unokák sohasem látogatták meg nagyanyjukat.

Ilyen alkalmakkor egyedül maradtunk a szőrösökkel. Zsóka tényleg meglehetősen öntörvényű, de mielőtt lelencházba került volna, kiskölyökként borzalmasan verhettek, mert ha hirtelen emelem a kezem, vagy pláne, ha bármi botszerű holmit meglát a kezemben, messzire húzódik.

Különbén teljesen pimasz, és csak arra hajlandó, amihez kedve van. Ez főleg a hazatérésre vonatkozik, de ahogy megszokta még a Jázságban, máig őrgöngve ugatja a kerékpárosokat. Különbén olyan jámbor, hogy házörzésre alkalmatlanabb kutya nincs. Hiába tenyésztették hajdan az angolok vadászatra, a golden retriever (mert Zsóka csak papíron labrador) nagyon okos, kitartó, erős, csupa jót tudunk róla, hiszen akár órákig úszik jeges vízben a lelőtt vadkacsákat összeszedni, minden galádságra való hajlama ellenére rendkívül barátságos, különösen a gyerekeket szereti. Vagyis ha nem ijedős a betörő, vagy nem szórja le gázzal, legrosszabb esetben is csak pusztit kaphat tőle.

Ennek ellenére a mérete miatt félnek tőle, a barátságos közeledést pedig életveszélynek tekintik a vidéki homo sapiensek.

Amikor a Jázságból hazafelé tartottak, mindig betértek anyósom és lánya, de Zsókával vigyázni kellett, mert ha megbökte a halhatatlan nagymamát, az elesett.

Tavaly még elvitette magát a jázsági házat ellenőrizni a nyári hőség közepén, de idén már nem akar menni. Ennek ellenére elképesztően jó állapotban van, én pedig megjártam már néhány kórházat, vitt el mentő is, de a két szőrös hazavár, ebben nincs mese.

Gida egykor összerágott bal mellső lábában a régi darabos, szilánkos törések, amiket az ellenfelek harapásai okoztak, vagy a pontatlan összetákolás, vagy Zsóka mindent elsöprő szeretete folytán kiújultak. Először a térde fordult ki. Akkor fásliztuk, de a behemót kislány dédelgető szeretetének következtében többször felsikoltott a fiú, és bicegni kezdett. Egyszer csak a bal keze lekonyult, és befelé fordult, három lábon kezdett járni. Rövidesen többször el is esett.

Megérintett az elmúlások emléke. Kisfiam az utolsó kutyám, akárhogy számolom az időt, már számológép sem kell hozzá, mint korábban, nem vállalhatok újabb kutyát, Gida különben is az én gyerekelem. A párom, amikor bedobták hozzánk a kis, összetört vakarcsot, ki akarta dobni, a saját nevemre írtam, és bármennyire ijesztgette Bumbi, hogy szörnyeteg vagyok, előbb-utóbb ő is észrevette, hogy összetartozunk. Nincs időm még egy kutyára, árva kutyát is, árva macskát is láttam már, azt nem venném a lelkemre, pedig én nem érem meg a tíz évtizedet, arra fogadni lehet.

Lényeg az, hogy Gida hiába eszik, egyre soványabb, mint az aggok, akiknek a szervezete már nem dolgozza fel az ételt, bal kezét nem használja, és ha olykor kimennivalója akad, szól, és sietve biceg, nehogy elkéssen a kiérkezéssel. Öreg férfiaknál így van ez. Ilyenkor sietni kell, és ez Gidának már nagyon nehéz.

Annyira elgyengült, hogy gyakran megáll, elfárad pár lépés után. Bácsi lett. Igazi aggastyán, még az orvos is azt mondta, nem szabad még egyszer beoltania, mert megöli vele, már régen túlélte saját magát.

Nehéz megérteni, hogy amikor a feleségem azt mondta, hogy nem baba, már betöltötte a nyolcadik évét, a kilencedikben van, olyan régen volt, hogy akkori fényképén szinte gyereknek látszik.

Zsóka még virgonc, pedig nagytestű kutyáknál a tizenkét év komoly kornak számít. Vele még megteszem, hogy reggeli csemegéjét, a háztartási kekszet dobom neki, és röptében elkapja.

*

Harmadik éve, hogy látogatóba elhozták dédunokaöcsémét. Még pici volt kocsiban feküdt. Gida oda sétált a kocsijához, belenézett, hogy az meg mi. Amikor látta, hogy emberke, az öregek közönyével vette szemügyre, majd tudomásul véve, hogy ilyen is van újabban, elsétált.

Miközben bogrács alá tüzet készítettünk, előkerült Zsóka is. Látni kellett, hogy tényleg szereti a gyerekeket. Miután jól megnézte, miféle jószág van a kocsiban, és látszott rajta, hogy felismeri a számára ismeretlen méretű embert, olyan csóválásba kezdett, hogy a kicsi szüleit alig tudtam megfékezni, nem értették, mit művel Zsóka.

Egy kissé én is aggódtam, hogy megnyalogatja. Nem lett volna semmi baj, a kutyák nyála valamiféle fertőtlenítő anyagot tartalmaz, azért gyógyulnak olyan gyorsan a nyalogatott sebeik, sőt nekem is gyógyítottak már be sebemet, de a fiatal szülők mindig és mindent jobban tudnak, számukra az szent, amit a reklámban hazudnak, és az ősök tapasztalatai babonák.

Zsóka hosszasan gyönyörködött a mákszemnyi emberben, míg a szülők ideges rángása miatt nem szóltam neki, hogy nem szabad, menjen onnan. Megfordult, megvetően nézett rám, mintha én volnék ebben az elküldésben a tudatlan, még egyszer a kisiű fölé hajolt, sóhajtott, és elballagott mellőle.

Hogy a menhelyen történt ivartalanítás ellenére felébredt anyai ösztön mozdult-e meg benne, vagy valóban csak a retrieverek gyerekszeretete, sosem árulta el nekem, de kétségtelen, hogy nagyon tud szeretni. Kettőnként mindig mély áhítattal néz, amikor beszélünk hozzá, pláne, ha megsimogatom, egészen elolvad, de a gyerekek iránt is vonzódik, előlük azonban visszatartjuk, mert a szülők visítoznak, hogy megtámadja, és széttépi őket.

Amióta sok olyan pitbullal találkoztam, akik egyáltalán nem veszélyesek emberre, ha az nem kapkod, vagy sikítozik, egyre inkább az az érzésem, hogy Isten szeretni teremtett minket, de ezt az emberek elfelejtették.

*

Minden, amit leírtam, igaz.

Ha nem magam tapasztaltam volna, kételkednék, hogy Lonci valóban beszélt. Nem sokat, de megkülönböztetett anyát és apát. Tudott hívni, kérni, veszekedni és követelni.

A legszomorúbb, hogy éppen nem voltunk itthon, amikor meghalt.

Valamelyikünket biztosan hívta. Hogy Arrnya, vagy Ernye volt-e utolsó hívása, hála Istennek, nem tudjuk.

Madármentő természetbúvárok beszámolnak arról,

hogy a megmentett madarak valóságos szüleiknek tudják őket.

A szőrösök, ennek megfelelően, szintén szüleiként ismertek bennünket, nincs okom azt hinni, hogy tévedés volna őket nem gyerekünként kezelni.

Az állatkák, ellentétben az emberkével, mindig gyerekek maradnak.

Gida nagyon lehord bennünket, ha elmaradunk. Igaza van. Egy ilyen alkalommal könnyebb szélütést is kapott. Azóta még jobban aggódik, amikor együtt kell elmennünk valahova.

Mert nincs testvére, és ő védett helyen a házban van, egyedül nagyon árva. Egy kutya, több etológus véleménye, szerint napi 5-6 óra vele való foglalkozást igényel. Ez nem kerülhető ki azzal, hogy nem érünk rá. Akinek kutyája van, köteles ráérni, vagy ne legyen kutyája.

Zsóka elvan egyedül, de egész élete, leszámítva a nálunk töltött éveket, tulajdonképpen börtönmagányban telt.

Nekünk, mint mondtam, már nem lehet több. Nincs hátra annyi időnk, hogy becsülettel vállalhassunk még egy szőrös babát. Nem vinne rá a lélek, hogy árván hagyjunk egy nekünk kiszolgáltatott, egész életében tőlünk függő, nélkülünk életképtelen jószágot.

*

Aba 1999. december 21-én halt meg. Lonci egy év múlva, Bence 2001 márciusában, Bernát ugyanabban az évben, szeptember 7-én, Bumbi pedig 2004. január 4-én.

Gida pedig már nemhogy a kilencediket, hanem a tizenhatodikat tapossa, alig valószínű, hogy róla, egy eseményt kivéve, még bármiről írhatnék, hiszen már szinte folyamatosan alszik. Úgy látszik, Zsóka a sereghajtó. Ha ilyen szeretetben él tovább, akár két éve is lehet még.

Csak most ébredek rá, hogy huszonhat év történetét írtam meg. E huszonhat év alatt elvesztettünk egy testvért, három szülőt, egy sógort, egy nagynénit, egy nagybácsit és máig öt szőrös gyereket, de kettő még velünk van. Eltávozott a földi létből több osztály- és sporttársunk is. Mégis szép, a szőrösöktől kapott boldogsággal teli életszakaszunk volt ez.

Közben észrevétlenül, suttyomban megöregedtünk.

Szerk. Megj.: A tisztelt Olvasók találkozhatnak az elbeszélésben állatokkal kapcsolatban az „aki” vonatkozó névmással, amely helyesen „ami” lenne. Mivel itt az állatok emberként jönnek számításba – N.B. a valóságban sajnos az állatok sokkal emberibbek maguknál az embereknél! – az író ezért él ezzel – a nyelvtanilag helytelen – névmáshasználattal.

21.) Vége

Tormay Cécile (1876 – 1937)

A RÉGI HÁZ
(Budapest, 1914)

IX.

Ha csendes vasárnapok délutánján megszólalt a húzós csengő az Ulwing-ház kapuján, egyszerre elhallgattak valamennyien a zöld szobában. Senki sem mondta ki, mégis tudták egymásról mindannyian, hogy kire

gondolnak.

Ez az óra a Szebasztián bácsi órája volt. Aztán elmúlt a nyár. Egy reggelen a szürkületből megint előkerült a görbelábú kis öreg és nesztelenül, közömbösen kiragasztotta a pesti házak szegletére a nagy könyvnek az utolsó lapját is.

Tini mamzell hiába ellenkezett. Anna megállt. Elolvasta a falragaszt.

...Világosnál kapitulált a magyar hadsereg.

Hát vége...

A kis Ulwing Anna szóltanul ment odébb és városi falak közé szorított képzelete, mely nem ismerte a határtalan szabad mezőket, sajátos képet tölt eléje. Nagy teret látott a gondolatában, olyasfélét, mint a Városház-piac, de még annál is sokkal nagyobbat. Köröskörül fák álltak sorban és fű nőtt mindenütt. A fűben mozdulatlan vörössipkás katonák feküdtek. És két lázas szem lassan becsukódott örökre.

Hát vége...

Egy estén aztán elfogták Jörg nagyapát a könyvesboltjában. Szuronyok között vitték végig a városon. Sok embert vittek így akkoriban. Akik szabadon maradtak, halkan beszéltek ezekről a dolgokról.

Anna olyasmit hallott, hogy Jörg nagyapa valami proklamációt nyomtatott ki... Ezért került börtönbe. De bizonyosat senki sem tudott. A nyomdát is bezárták az osztrák katonák, az almafát is kivágták a Kígyó utca szegletén. És a könyvkereskedésben a fiatal Jörgnek úgy kellett állítania a nagy polcot, hogy az ajtóból is be lehessen látni a bolt mélyébe.

Hónapok teltek el, míg Ulrich Jörg kiszabadult. Közben egészen öreg és kicsiny lett.

A város is mintha megöregedett volna. Az emberek ezt is megszokták. Az emberek mindent megszoknak. Az utcákban császári tisztek jártak és feketeruhás csendes asszonyok... Sokáig semmi sem változott. Az élet várakozni látszott. Aztán tatarozgatni kezdték az összelövdözött házakat. Mankót adtak nekik, mint az invalidusoknak. Ennyi történt. Az ágyúzás nyomai lassan tűnedeztek el. Csak az Ulwing-házon állt még mindég csonkán az oszlopember.

Hubert János nem szerette ezt a rendetlenséget. — Pedig így marad — dörmögte az építőmester. De hogy miért kell így maradnia, arról sohasem beszélt. Egyszer két kis diák ment el az iroda nyitott ablaka előtt. — Ezen a régi házon is van egy honvéd — mondotta az egyik fiú. — Ez is a háborúban volt. Ulwing Kristóf tolla megakadt a papiroson. Hát már régi háznak hívják az ő házát?

És amint visszagondolt arra, amit az idegen gyerekek mondtak, úgy tetszett neki, mintha messziről hangzott volna be hozzá a szavuk. Pedig az ablaka alatt beszéltek, a közelben és mégis messze tőle. Az asztalra könyökölt és az öklére támasztotta az állát. Hol vannak azok, akik a fejüket rázták, mikor ő itt a sivatag parton, a futóhomokban építeni kezdett? Egy város nőtt fel azóta. Hány év előtt volt? Hány éves ő maga? Nem számlálta végig, félretette a gondolatot, mint ahogy az ember félreteszi azt, amit szórakozottságból vesz a kezébe és amit voltaképpen nem is akar megnézni.

Undorodott a megsemmisüléstől. Fellázadt ellene. Elkerült mindent, ami emlékeztette rá.

Építeni! Építeni! Ezzel meg lehet ölni a halált. Házát építeni; életet építeni. Terveket rajzolni, hajlékot az

életnek. Jövőt teremteni: ettől megfiatalodik az ember. De a város megállt.

Ulwing építőmester behívta megához az unokáit. És amit azelőtt sohasem tett, figyelmesen hallgatta őket. Ekkor tűnt fel neki először, hogy a gyerekek maguk között másként beszélnek, mint vele. Hát olyan nagy távolság van a nemzedékek között, hogy még a szavak is mást jelentenek számukra? Hiábavaló lenne az erőlködés, hogy közel jussanak egymáshoz?

Azokra gondolt, akik előtte voltak. Azok is tudták ezt. Ők is magukba zárták. Mennyi kimondhatatlan titkuk van egymás előtt a nemzedékeknek. És mindegyik nemzedék elviszi a sírba a magát, hogy élni engedje a jövődöket.

Ulwing Kristófnak ezek voltak a legnehezebb napjai. Romba döntött régi házakat épített újra. Mégegyszer felépítette önmagát és erősebbnek látszott, mint valaha.

Körülötte buktak és panaszkodtak az üzletemberek. — El kell adni a fundusokat... Ilyen időkben nem lehet tartani semmit — mondták a vállalkozók és kérdően néztek Ulwing Kristófra. — Mit gondol a nagy ács? De az ő tekintete mozdulatlan és hideg volt. Ulwing Kristóf csak akkor beszélt elsőnek, ha parancsolt, különben várt és figyelt.

Esténként sokáig világos volt a zöld szoba ablaka. Hubert János és Füger Ágoston ott ültek a dudorosra párnázott karosszékekben. És alázatosan, a szegletben már ott ült a fiatal Füger Ottó is.

— Rossz idők járnak — sóhajtott a kis könyvelő — csak csödről hall az ember.

— Egyik le, másik fel — dörmögte az építőmester — nem kell kétségbeesni.

— A forradalom alatt még várhatott jót az ember — mondtotta Hubert János —, de a mostani idők...

Az atyja a szavába vágott:

— Ezeknek a dolgoknak is végük lesz.

— Csak az a kérdés, nem végeznek-e ezek a dolgok előbb velünk?

— Velem és a várossal nem! — mondtotta az építőmester. — Hallja-e, Füger, ami telek dobra kerül, azt meg kell venni. Az eladó házakat is meg kell venni. Tőkém is van, hitelem is. Össze kell vásárolni mindent. Öt év alatt rendbe hozom az egészséget.

Öt év... Hubert János kihúzta a nagyfejű gombostűt a bútorvédő horgolásból. A tű egy kissé rozsdás volt, nehezen csúszott vissza. Hirtelen az atyjára nézett: Nem, ő rajta nem fog az idő.

Másnap Ulwing Kristóf egy építészeti könyvet adott az unokájának. A szöveg közé templomok és paloták metszetei voltak fűzve.

— Ilyeneket építünk mi ketten együtt, mire te műépítész leszel.

— Írd bele a nevedet! — mondtotta Hubert János a fiának. — Hát a dátum hol maradt? Pontos üzletember dátum nélkül nem írja le soha a nevét.

— Üzletember?... Siváran hangzott ez a szó Kristóf fülében. Bágyadtan nézett maga elé és a szája kissé elferdült. Ez a szokása megmaradt, mióta az ágyúgolyó a házhoz csapódott.

Mikor senki sem figyelt rá, otthagya a könyvet és kiosont a szobából. Gálékhoz ment. Még mindig a kis púpos csinálta meg helyette a matematikai dolgozatokat. Aztán Hosszúék felé vette az útját: a latin penzumára gondolt.

Kristóf ekkoriban egy magánintézetbe járt, ahol

magyarul tanítottak. A nagyatyja választotta az intézetet, az atyja helybenhagyta, mert oda csakis előkelő nevű fiúkat vettek fel. Hosszú Gábort is be akarták volna iratni a szülei, de Szőnyi direktor úr azt mondta, nincs több hely, noha Gábor anyai nagyatyja polgármester familiából származott. Így aztán a két barát nem találkozott többé az osztálypadban. Kristófnak új iskolatársai voltak. Csupa nemes embernek a gyereke. A gyógyszerári üvegek és téglék, melyekkel Müller apothekárius fia irígységre izgatta az osztályt, nem kellett volna itt senkinek. A sziléziai végvásznakra ragasztott színes képek és tarka fonalak, melyek órák közben Walter Ádám zsebéből kerültek elő, nem érdekelték ezeket a fiúkat. Ők lovokról beszéltek, nyergekről és vadászkutyákról. Majdnem mind vidékről jött fel a fővárosba.

Kristóf eleinte nagyon elhagyatottnak érezte magát az idegenszerű környezetben. Óra végén sietve, magányosan iramodott ki az intézet kapuján. Szaladt a Városház térre és szomorúan kereste régi pajtásait. Vasárnaponként pedig, mint azelőtt, most is Hosszúékhoz járt. Zsófit ritkán látta, de ha a kisasszony véletlenül benyitott Gábor szobájába, a fiú piros lett és másfelé nézett. Pedig kerülővel is, hányszor ment végig a Gránátos utcán, hogy a kalapja alól lopva felpillantson a Hosszúék ablakára.

Egy délután, mikor befordult az utcába, az atyját látta arra menni. Apróvirágos gurguránmellényét viselte és a testtartása ünnepélyes volt. A fiú megállt, utána bámult, aztán hirtelen elszaladt.

Hubert János a táncórák óta többször tett látogatást a Hosszú-házban.

Egy véletlen folytán értette meg, hogy mi vonzza őt oda. Elmenőben egyszer ott felejtette új, sárga kesztyűit. Visszafordult a lépcsőn, de Zsófi már futva jött utána. Mikor a leány odaadta neki a kesztyűt, meleg volt a kezétől. Hubert János hirtelen észrevette, hogy Zsófi szeme szép és a teste hajlékony.

Ezentúl még gyakrabban járt el Hosszúékhoz. Anélkül, hogy számot vetett volna magával, Zsófi közelében fiatalabb és vígabb volt. Hosszúné ilyenkor két rőfös fatúvel horgolt az ablak mellett és nem nézett fel soha, de ha Zsófi halkan beszélt Hubert Jánossal, sietve felállt és kiment a szobából. Néha nagyon sokáig nem jött vissza. Aztán zajtalanul, hirtelen nyitott be és mindannyiszor kérdően nézett a leányára. Miért néz így? — gondolta Hubert János és kényelmetlenül érezte magát.

Aznap Zsófi atyja nyitott be az asszony helyett. A leány elpirult. Hubert János észrevette ezt és jól esett neki, hogy lelkében különválaszthatja Zsófit az atyjától. Hosszú Simon fogatlan, vörösarcú ember volt. Az egyik szeme állandóan könnyezett, amiért a bal fülében kis karikafüggőt viselt. Meggyőzően és gyorsan beszélt mindenről. Nem adott időt soha a gondolkodásra. Mialatt Hubert János hallgatta, valahogyan letompult előbbeni ellenszenve és lassanként arról is egészen megfeledkezett, hogy az öreg Hosszú nevét az utóbbi időkben gyanakodva emlegették maguk között az üzletemberek.

Hosszúnak vízimalmi voltak. A nagy gőzmalom sok kárt okozott neki. Most mégis úgy beszélt, mintha a vízimalmok ideje csak ezután következne. Tűzbe jött. Bizalmas faüzleteket, nagy mészégetők tervét említette. Egy sörház. Egy papírmalom...

— Ha most tőkém volna, gazdag ember lehetnék. Hubert Jánost megszedítette vakmerő eszméivel. Ő szerette a pénzt és az a gondolat, hogy ma este tervekkel állhat az atya elé, tetszett neki. Összeráncolta a homlokát. Az emlékezetébe akart vésni mindent. Mikor elbúcsúzott, melegen megszorította Hosszú Simon kezét.

Az előszobában konyhaszag volt. Egy piszkos törő feküdt az asztalon. Zsófi hirtelen elkapta és a háta mögé rejtette. Hubert János gyorsabban búcsúzott tőle, mint különben.

Az utcán vissza akart gondolni Zsófi csinos arcára, de a konyhaszag és a piszkos törő kellemetlenül zavarta. Előszedte hát emlékezetében Hosszú Simon gyönyörű terveit. Nem értette, mi történt. Most, hogy a saját eszével mondta el magának a terveket, már nem voltak olyan meggyőzőek. Homályosak és veszedelmesek lettek. Egyiket a másik után kellett elejtenie. Az elferdült valóság ismét józanul, egyenesen állt előtte.

Vacsora után egyedül maradt az atyjával a zöld szobában. Cégekről, vállalatokról kezdett beszélni. Soká kerülgette a célját.

Ulwing Kristóf egész idő alatt összehúzott szemmel figyelmesen nézett a fiára. Mikor Hubert János Hosszú Simon nevét kimondta, az építőmester arcáról eltűnt a várakozó kifejezés. Hátradőlt a székében.

— Hosszú Simon elég rosszul áll, mindenütt kimerítette a hitelét — mintha véletlenül mondaná, közömbösen tette hozzá: — kuriózus, minket eddig még megkímélt. Nem tudom, micsoda célja lehet? Hubert Jánosnak egy pillanat alatt eszébe jutott Hosszúné, aki köt és nem néz fel és kimegy és váratlanul nyit be az ajtón. Az atya hangja a fülében maradt: Miféle céljuk lehet?... És Zsófi?... Nem, ő nem játszik a többivel. Önmaga előtt mentette a leányt. Világosan érezte, hogy nagyon kedves neki.

Egy utolsó, vergődő, szegény kis mosolygás fagyott meg lassan a szája körül. Aztán nem hallotta, mikor az alabástrom óra tizen ütött. Az atya hangja riasztotta fel.

— Későre jár az idő. Jó éjszakát, fiam.

— Jó éjszakát, atyám uram!... — Megcsókolta az építőmester kezét és óvatosan becsukta maga mögött az ajtót.

A zárt folyosó nagy kőkockái egyenletesen ismételték a lépéseit. Egészen úgy, mint minden más napon. Hálószobája odaát volt, túl a gyerekszobán. És itt is éppen olyan rendesen álltak a dolgok, mint a gallérján a nyakkendője. A kis falipolcon a régi kalendáriumok, az Auróra és az Emlények selyemkötésű könyvei; az öltözőasztalon a kék és fésűk, flakonok, tégelyek, minden nagyság szerint.

Hubert János megszámlálta tárcájában a pénzt. Ezt sohasem mulasztotta el. Aztán gondosan beletette a tárcát a talpas alabástrom táliba. Gyönggyel hímzett szivartárcáját is melléje tette, a tollkését is, melyet szarvasbőrökben hordott.

Miközben zsebórájában óvatosan forgatta a kis kulcsot, elgondolkodott. A keze megakadt, mintha szenvedést okozott volna neki előbbre segíteni az időt és a kis kulcs állva maradt az órában.

Elmúlt fiatalságának az emléke szállt fel körülötte. Eszébe jutott, hogy semmit sem ért el, amit a saját benseje számára akart. Égő kívánság érzett: az érett férfi kétségbeesett kívánságát, amelybe az elmúlás félelme vegyült, amelynek az órái már meg vannak számlálva. Asszony után vágyódott, úgy, mint ahogy a

fiatalság nem tud vágyódni. Asszony után, aki hajlik, aki gyengébb, mint ő. Egy kis varróleány jutott eszébe. Mennyire szerette. Szerette, mert uralkodhatott felette... Zsófi képe egyszerre összefolyt annak a szegény, egyszerű leánynak az elmosódott képével. Hubert János minden átmenet nélkül a gyerekekre gondolt. Jó anyjuk volna-e Zsófi? Hiába kérdezte magától. Nem tudott felelni. Hosszúné, a törő, Hosszú Simon rosszhangzású üzleti neve, homályos tervei, veszedelmes rábeszélő képessége... Megijedt ettől a befolyástól és világosan érezte, hogy most már két ellensége lenne a vágyódásának: az építőmester akarata és a saját józan esze.

Zsófi árnyékos, szép szeme reánézett az emlékezetén át. Szomorúan, vádolón nézett rá, úgy mint egy másik leány szeme, mikor búcsúzott tőle. Hubert Jánoson éles kín vonaglott át. Megrázta egész testét. Ráismert: annak a vágynak a kínja volt, melyet már egyszer fiatalon le kellett igaznia magában. A múlt és jelen egyggyé lett előtte. Nem tudta különválasztani és mint régen, most is lehetetlennek látszott számára minden. A világosság, mely az utolsó hónapokban körülötte volt, kialudt...

Tovább forgatta órájában a kulcsot. Folytatta ott, ahol elhagyta. És az idő, mely halkan ketyegett, megint csak munkát és megalkuvást jelentett számára. Szemközt a tükörből fáradtan, öregén nézett rá a tulajdon arca.

9.) Folytatjuk

ASSISI SZENT FERENC KIS VIRÁGAI Fioretti di San Francesco

Fordította: Tormay Cécile
(Budapest, 1926.)

Tormay Cécile

Nádudvaron, 1926-ban, nyáridőben.

NYOLCADIK FEJEZET

Miképpen oktatta ki Szent Ferenc Lione testvér a tökéletes örvendezésről.

Szent Ferenc egyszer télidőben jöven Perugiából Santa Maria degli Angeli kolostorába ment Lione testvérral és a kemény hideg erősen kínozná őt, magához szólítá Lione testvért,¹ ki kevéssel előtte haladt és ezenképpen beszélt hozzá: „Ó Lione testvér, ha Istennek kedvére lenne, ó fráter Lione, hogy a minorita barátok minden földeken a szentségnek és épületességnek jó példáit adják, te azért miegyebet se írdál és jegyezzél fel serényebben, mintsem azt, hogy nem ez a tökéletes örvendezés”. És tovább menvén Szent Ferenc, másodszor is szólította őt: „Ó fráter Lione, ha a mi Szerzetünk testvérei a vakokat látókká tennék, a görbéket egyenesekké, ördögöket űznének és visszaadnák a siketeknek a hallást, a sántáknak a járást, a némáknak a szólást s még ennél is többet: a negyednapos halottat feltámasztanák; írdad, hogy nem ebben van a tökéletes örvendezés”. És megint menvén egy kissé előbbre, Szent Ferenc nagy fennhangon kiáltá: „Ó fráter Lione, ha a minorita barátok ismernének minden nyelveket és minden tudományokat és minden írásokat, ha jövendőlni tudnának és nemcsak az

elkövetkező dolgokat tudnák kinyilatkoztatni, de a lelkiismeretek és lelkek titkait is, írjad, hogy nem ebben rejlik a tökéletes örvendezés”. Menvén kissé előbbre, Szent Ferenc megint nagy fennhangon kiáltá: „Ó fráter Lione, Istennek juhocskája, ha a minorita barátok angyalok nyelvén beszélnének és tudnák a csillagok járását és a füvek titkos erőit és a földnek minden kincsei felnyílnának előttük és ismernék a madaraknak és halaknak és minden állatoknak és embereknek, a fáknek és a köveknek, a gyökereknek és vizeknek erőit; írjad, hogy nem ebben van a tökéletes örvendezés”. És menven ismét egy darabkát, Szent Ferenc nagy fennhangon kiáltá: „Ó fráter Lione, ha mi testvéreink oly jól tudnának prédikálni, hogy Krisztus hitére térítenének minden hitetleneket; írjad, még ebben sem foglaltatnék a tökéletes örvendezés”.

És ilyen beszédek közben jó két mértföldnél is nagyobb utat vándoroltak, mikor fráter Lione mindezeket fennen csodálkozván kérdezé és mondá: „Kérlek téged én atyám Istennek felőle, mondd meg nekem, miben vagyon hát a tökéletes örvendezés?” És Szent Ferenc felelé: „Mikor majd eljutunk Santa Maria degli Angeli klostromához, imígyen esőtől ázottan, hidegtől dermedten, sártól csatakosan, éhségtől gyötörtten és bezörgetünk a klostrom kapuján és a kaputartó fráter kijövé, haragosan mondja: Kik vagytok ti? S mi mondjuk: Mi ketten a ti atyafiaitok közül valók vagyunk; s ő feleli: Nem mondotok igazat, sőt két latrok vagytok, kik barangoltok a világot csalva, ellopva szegények alamizsnáit, takarodjatok; s nem nyit ajtót nekünk és állni hagy kinn a hóban és esőben, éhezve, fázva, éjféligen. Tehát ha mindezeket a bosszúságokat és bántalmakat és gyalázásokat türelmetest, háborodás és zúgolódás nélkül elszenvedjük tőle és engedelmesen és szeretettel gondoljuk, hogy ama kaputartó valóban jól ismer minket és hogy Isten akaratából beszél ellenünk, ó fráter Lione írjad, hogy imhol a tökéletes örvendezés. És ha mi ennek utána is állhatatosan tovább zörgetünk, ő háborultan kijöve, mint hitvány tolakodókat szidalmakkal elűz, arcul ver minket, mondván: menjetek innen jeles kis latrok, menjetek az ispotályba,² mivelhogy itt enni nem fogtok, sem pedig meghálni. Ha mi ezeket türelmetest viseljük és vigassággal és jó szeretettel, ó fráter Lione, írjad, hogy ebben vagyon a tökéletes örvendezés. És ha mi ezeknek ellenére, az éhségtől szorongatottan és azonképpen a hidegtől és az éjszakától is szorongatottan, újólag zörgetnénk és Isten szerelmére nagy sírással könyörögnénk, hogy nyitna ajtót nekünk és bocsátana bennünket, amaz pedig még nagyobb botránkozással mondaná: valóban hitvány csavargók ezek, megfizetek nékik miképpen megérdemlik; és kijő nagy bottal kezében és minket csuklyánknál fogva megragad és földhöz vág és meghemperget a hóban, botjával véges-végig ver; ha mindezeket békével és vigassággal tűrjük, gondolván az áldott Krisztus kínjaira és hogy ezeket az ő szerelméért kell viselnünk; ó fráter Lione, írjad, hogy ebben van a tökéletes örvendezés. És most halljad a tanulságot, fráter Lione. A Szent Lélek minden kegyelme és adománya felett, melyet Krisztus az ő barátainak ad, vagyon az, ha valaki önmagát legyőzi, örömet visel Jézus Krisztus szerelméért minden fáradalmakat, szidalmakat, szégyent, igazságtalanságot és szorongattatást, mivelhogy Isten egyéb ajándékainak birtokával nem dicsekedhetünk, mert azok nem a mieink, hanem

Istené. Ezért mondja az Apostol³: mid vagyon néked, amit nem Istentől vettél? Ha pedig tőle vetted, mit dicsekszel, mintha magadtól vetted volna? De a szorongattatás és a szenvedés keresztyével dicsekedhetünk, mivelhogy az a mienk és ezért mondja az Apostol: én tőlem pedig távol legyen másban dicsekednem, mint a mi Urunk Jézus Krisztus keresztyében,⁴ melynek adassék tisztelet és dicsőség most és mindörökké.” Amen.

¹ Fráter Lione, ez a kedves barát, Szent Ferencnek drágalatos kis társa, íródiákja és gyóntatója, az első ferences nemzedéknek egyik legelragadóbb és legjelentősebb egyénisége volt. Mint Szent János Evangélista, csüggött mesterén és szelídségeért Szent Ferenc: Isten juhocskájának nevezte: *la pecorella di Dio*. Az emberiség és e könyv maga: az „*I Fioretti*”, neki köszöni Szent Ferenc emlékeinek és a Ferences Legenda-Körnek legszebb kis virágait. 1210-ben lépett a Rendbe és meghalt Assisiben 1271-ben.

² Az ispotály, melyre Szent Ferenc utal, Assisi és a Porciuncula [N.d.R.: «Proziuncola»] kolostora között volt, felelőn.

³ Galat. VI. 14.

⁴ Korint. IV. 7.

Tusnády László (1940) — Sátoraljaújhely

KÖDBE FÜLT ÁLMOK

II.

A házasság, a nászút azt látszott alátámasztani, hogy két igaz szerelmesnek nem számít a világ szennye; az örömeiket nem zavarhatja, boldogan mehetnek álmaik csoda-szigetére. Az új lakás és környezet is ezt hangsúlyozta. Robert szülővárosában dolgozott, s most Annát is ide vitte. Nem volt oly lármás hely, min New York, lakásukból szép kilátás nyílt a közeli tengerre.

Kislányuk született. A szülés hosszú és fájdalmas volt. Az orvos azt mondta, hogy több gyermeke nem lehet Annának.

Az anyai szeretetben eddig nem ismert boldogságot fedezett fel Anna. A férje nem engedte tovább dolgozni, ezért minden idejét Tündével töltötte. Az angol és a magyar szavak egymást váltva, a világ dolgait, a mindenséget boldogan megnevezve hangzottak el a kislány előtt. Anna át akarta adni gyermekének mindazt, ami benne oly régen, szinte száműzve élt. Úgy gondolta, ha az Újvilágban nő is fel a kislány, a régi hangulatát nem szabad elfelejteni, gazdagabb lesz, ha azt is tudja, s talán egyszer majd meg is látja.

Robert mindenben megértette a feleségét. Ő is rendkívüli módon szerette gyermekét, de Anna semmilyen nevelési elve ellen nem szólt.

Teltek, múltak az évek. Tünde meglepő könnyedséggel tanult verseket. Angolt majd tanul az iskolában, akkor egy darabig egyéb feladattal nem lehet fárasztani, Anna épp ezért most nagy lendülettel tanította magyar versekre, mesélt is neki közben.

Ősz volt. Egy kislány hosszú úton járt az iskolába a pusztán keresztül. Kedvenc fái voltak, melyek alatt gyakran megpihent. Semmitől sem félt, mert tudta, hogy a természetben minden a barátja. Nem is bántotta semmi sem. Sokat gondolkozott egy versen, mely szerint ősszel a természet elalszik, de nem hal meg.

- Anyu, hadd tanuljam meg azt a verset! - kérte Tünde mosolyogva.

- Jól van, ha nem is az egész, de amit a legjobban megértesz, azt máris elmondom - válaszolta boldogan az édesanya.

A tenger aranyló fényben ragyogott. Az anya és a kislány a kertben játszadozott. Ha a nap felhő mögé került, kórusban mondták:

- Bújj ki, napocska! Bújj ki!

A tanítás kezdete közelgett. Robert szabadságon volt, ő vitte be a kislányt a város központjába, ezt és azt venni, megnézni az iskolát. Nagy élmény volt. Tünde már türelmetlenkedett. Annának már hamarabb elintézni valója akadt a városban. Megbeszélték, hogy találkozhatnak.

Robert észre sem vette, oly hirtelen eltűnt mellőle a kislány. Édesanyja felé rohant boldogan kiáltozva. Nagy sebességgel egy sötét autó tűnt fel. A kislány az út közepén. A két szülő szíve mintha egy pillanatra megállt volna. De már nincs, ami segíthetne, az anya tébolyult sírása sem, az apa szörnyű panaszja sem. Későn hallatszott a fékcsikorgás. A kislány már halott.

Tömeg. Rendőrség. Kihallgatások. Koporsó. Áldott kis koporsó. Benne egy világ, mely vissza sohase térhet. Egy mosoly, mely halálba dermedt, egy bimbó, melyet eltapostak.

A fájdalom nem oldódott. A két szülő éjszakákon át virrasztott a kis ágy mellett. Ha egyikük elaludt, hamar felébredt, mert gyermek sírást hallott a kis ágyból, még a pici, gögicselő gyermekét.

Ó, évek, ti csak szürkének látszotok azok előtt, akiknek nincs szemük a látásra. Életeket hoztok és visztek. Csak meg lehetne titeket ragadni és visszaforgatni úgy, hogy eltűnne a kín, melyet magatokkal hoztatok! Mégis jó álmok voltak azok, amelyek a régi éveket idézték fel. De másképp is hallatszott a gyermek sírás: fékcsikorgás közben. Ezt nem lehetett elviselni. Őrjítő zokogásra ébredt ilyenkor Anna. Erősen öszülni kezdett, de nem festette a haját, mint az idősebb nők erre felé. Az ősz szálakat is úgy tekintette, mint a gyász jeleit.

Hányszor elmentek kettesben a kis sírhoz! A legborzasztóbb az volt, mikor Anna elképzelte, hogy mint tűnhetett el a kis test ott a mélyben. Már nincs rajta semmi hús, csak gyenge, törékeny csontok; az ő boldogsága.

A két házastárs fölött, mint az őszi köd, honolt a mély szomorúság. Az idő múlásával Anna leveleket írt kis szerettének, Robert szomorú verseket, de tudták, hogy ezzel mit nem segíthetnek.

Az évek könnyörtelenül teltek, de van bánat, melyet nem tudnak elmosni, csak átalakítanak. S az átalakulás megriasztotta Annát. A bánat megkövült. Olyan volt, mintha örök lenne. Mintha a boldog gyermekacaj sohasem lett volna. Mintha a napnak, innen a tengerpartról sohasem mondta volna vékony, éneklő gyermekhang: „Bújj ki, napocska! Bújj ki!”

Robert is átalakult: ügyetlenebb lett, mint valaha. Örökké csak olyasmit mondott: milyen jó lett volna, ha több gyermekük született volna. A sok volna idegesítette Annát, hiszen ő nem tehetett róla.

Egyszer a rádióban egy hangversenyt hallgattak. Nagyon szomorú dallamot játszott a zenekar. A hegedűszóló különösen szívbe markoló volt. A végén mégis valami csoda történt: a bánat feloldódott, megnyugvást hagyott hátra a hallgatóban. Talán azt

sugallta, hogyha az embernek a földön többször is végig kell járnia a poklot, feloldás, szabadulás mégis van belőle. Robert így szólt a hangverseny után:

- Úgy érzem, a zeneszerző a bánatomat mondta el. Milyen nagy varázslók a művészek! A legnagyobb gyötrelmeket ismerik, mégis találnak gyógyírt. Mit kellett tudniuk, átélniük, hogy mindezt kifejezzék, mégsem roppantak össze, mégis képesek voltak mindent tökéletes formába önteni.

Ezután fiatalkori terveiről beszélt. Mindketten újra saját életükkel kezdtek foglalkozni, a régivel, a hajdanival, amely már szinte feledésbe merült. Elhatározták, hogy kínos zárkózottságukat azzal is enyhítik, hogy ezentúl hangversenyre járnak.

A karmester magyar neve nem lepte meg Annát. Régóta tudta, hogy az Egyesült Államokban nagyon híres magyar karmesterek vannak.

A név mégis újra régi emlékeket idézett fel. A gyermekkorai emlékei ismét megjelentek, mint valami elveszett boldogság, s ez összefonódott kislánya alakjával, mintha annak ellobbant kis élete és a saját pusztuló, szomorú lénye egy és ugyanaz lenne.

Az első szám Bartók Concertója volt. A gyorsuló és lassuló ütemek közt felszárnyaló fájdalmas dallam hatott az egész hallgatóságra, de talán Annára a leginkább. Ehhez hasonló motívumokat odahaza hallott gyermekkorában. Ó fájdalmas, minden veszteséget elzokogó siratóéneket! Így siratták a halottakat. Bartók kit sirathatott? A hazáját, amelyért itt is fájt a szíve, a közeli városból is mindig visszavágyott, s végül ott temették el.

Pusztai vidék. Egy-két fa nyújtja csapzott ágait. Egy fáradt kislány az egyik alatt megpihen. Boldogan nézi a felhőket. A természet nem hal meg. De az ember igen! A boldogság meghal! A kislány még nem tudja, mi vár rá. Miért csaptad be, élet, széppel és jóval, ha végül kifosztottad? Bújj ki, napocska! Bújj ki! Érces csengések. A fék csikorg. Ó minden elveszett! Szép vagy, gyönyörű vagy, Magyarország! Annát hangos zokogás rázta meg. Pisszegés. Fel kell állnia. Botrány lesz, ha itt tovább zokog. Robert csitítja, érdekes, hogy mennyire nem érti. Csak ne ülnének ilyen elől! Itt mindenki látja őket. Az egyik tétel véget ért. Most elindulhatnak. A karmester hátranéz, megvárja, hogy elmenjenek.

A férj most érthetetlen, szégyelli az esetet. Idegesen hadonászik:

- Jó, jó, hogy szomorú vagy, de miért kell sírni?

Annának fáj az értetlenség. Mintha meg lehetne magyarázni, hogy miért sír az ember; mintha képletekkel ki lehetne azt fejezni.

Másnap Robert összevásárolt egy csomó újságot. Kíváncsi volt, mit írnak a hangversenyről. Az egyik újságban azt olvasta, hogy egy magyar asszony sírt a Concerto hallgatása közben.

- Hogy ezek a riporterek mit ki nem szaglászhatnak?! - állított be dühösen a feleségéhez. Anna is megnézte az újságot, kicsit megnyugodott. Úgy gondolta, hogyha senki sem érti igazán, a karmester talán mégis megejtette, hogy miért sírt.

Robert barátai között voltak egészen rokonszenves emberek. Néha összejöttek egy kávéházban. A társaság egyik tagja szicíliai olasz volt. Vele különösen jól el tudott beszélgetni Anna.

Giordano elmondta, hogy csak tanulni ment Amerikába, végül ottrekedett. Bár kint-tartózkodása

második hónapja után máris olyan nagy honvágyat érzett, hogy rögtön haza akar utazni:

Nekünk, európaiaknak mindig az óhaza marad az igazi hazánk. Itt gyökértelenek vagyunk. Európában is a szűkebb hazánk képe az, amely örökké előttünk lebeg. Amint tehetem, visszamegyek.

Anna beszélgetéseik során elmondta egész hosszú történetét. Vak lett volna az olasz, ha a sok fájdalom között a honvágyat nem vette volna észre. Ezért megkérdezte:

- Szeretne-e visszamenni a hazájába?

- Lényegében nem tudom - válaszolta Anna. - Amit elhagytam, már úgysem találom meg. Mikor eljöttem, túl fiatal voltam ahhoz, hogy most meg tudnám mondani, milyen hatással lenne rám az ottani élet.

- Arról nem sokat tudunk - mondta Giordano -, de nem az a lényeges, hogy számunkra ismeretlen politikai vezetők mit csinálnak, egyetértünk velük, vagy sem. A hazánk minden körülmény között a hazánk marad.

A vidám Giordano egy szép napon hajóra szállt, és örökre búcsút mondott az Újvilágnak. Robert és Anna kikísérték. A hajó már ment, Giordano fehér zsebkendője úgy lobogott a tavaszi szellőben, mintha győzelmi zászló lenne. Anna úgy érezte, hogy a távolodó hajó a boldogság felé tart, mesés hullámok közepette.

Az ő hajójuk újabb szomorú vizekre tért. Robert egyre fogyott. Erről-arról panaszkodott, de nem akart orvoshoz menni. Mikor Anna mégis elvitte, a rák már nagyon előrehaladott állapotban volt.

Hosszú, hosszú haláltusa kezdődött. Anna ekkor látta, ekkor élte át igazán, hogy mennyire szereti férjét. Ha néha nem értettek is egyet, most szívesen vállalta volna a kínokat, a betegséget helyette. De az ilyen szerepcserét megtiltja az élet. Azt hisszük, életünket magunk irányítjuk, mégis örökké zsarnoki falakba ütközünk.

A tengerparton két virágos sír van egymás mellett: az apa és a lánya. Egy gyászruhás, ősz asszony gondozza a virágokat. Az arca még most is szép. Hosszan el-elmereng azon, hogy milyen különös, két sír, két élet. Az idegennek semmit se jelent. Ő tudja róluk a legtöbbet, még most is ő szereti mindkettőt a legjobban.

Néha arra is gondol, hogy hazalátogat. Megkeresi múltját tanút. De már nem megy el végleg, a sírok idekötik. Nehezen határozza el magát mindenre. Iratokat kell beszereznie. Végül már mindene megvan. A városban van, nála van minden úti okmánya.

Kislány szalad az úton. Nagy sebességgel egy fekete autó száguld, a gyermek sikoltva megtorpan előtte. Anna, mint a villám, ott terem. Szinte eldobja a veszélyes helyről a kislányt, de ő elesik. Fékcsikorgás. Kavarodás. Tömeg. Rendőrök. Sérülés. Életveszélyes. Menthetetlen.

A kórházban még néha eszméltre tért. Az orvosok nem értették, hogy ilyenkor miért láttak mindig boldog mosolyt az arcán. Ilyen sebekből, ilyen sérülésekből el szokott torzulni a betegek arca. De őt már nem gyötörték a test fondorlatai. A nyelve is megsérült, beszélni már nem tudott, így a teljesen idegen helyen senki se tudhatta, hogy mi tette boldoggá utolsó perceit.

2.) Vége

ESSZÉ

Józsa Judit* — Pécs

MAGYAR UTAZÓK ESETE AZ OLASZ NYELVVEL

„Olaszul nem tanulunk, olaszul tudunk”

Magyar utazók esete az olasz nyelvvel (Cases of the Hungarian Travellers with the Italian Language)

The common opinion about the Italian language in Hungary was that we don't learn Italian, we know it. The author surveys several cases of Hungarian travellers to Italy in XIX-XX. centuries meeting Italian language in everyday use, what was their impressions and opinions about the use of Italian in communication and language situation.

Szépe György *Nyelvpolitika – Pannoniából nézve* (Közép-Európa: Egység és sokszínűség Szombathely, 2002. 27-41.) c. írásában a következőket írja:

A XX. században, főként 1920 és 1947 között egy sajátos „Mitropa” modell alakult ki, ami azt jelentette, hogy a latin megmaradt, német kétségtelenül fölényben volt az élő idegen nyelvek között, de fölzárkózott mellé a francia, rendkívül lassan az angol, pillanatokon belül könnyedséggel az olasz (bár jobb helyeken nem tanultak olaszul, azt mondták:olaszul nem tanulunk, olaszul tudunk, hiszen annyi latint tanultak, hogy csak el kellett menni Olaszországba). Egyébként egész Közép-Európát ez jellemezte.

Bár századokon át sok magyar tanulta vagy sajátította el az olasz nyelvet, sem a közvélemény, sem az értelmiség, sem a közoktatás nem tartotta mindig elengedhetetlenül szükségesnek.

Az első magyarországi közoktatási törvény, a *Ratio Educationis*, az olasz nyelvről ezt írja:

Amikor az anyanyelvet el akarjuk terjeszteni, semmiképpen sem kívánjuk elhanyagolni azokat a nyelveket, amelyeket a műveltebb népek beszélnek: emiatt szervez külön tanári állást az egyetem a német nyelv oktatására. De mivel nem kevésbé fontos nemzetünk kapcsolata a török porta alatt álló szomszédos tartományokkal, ezért szükséges, hogy közkölségen alkalmazzák a török és az újjörög nyelv tanárát. Nem kívánatos azonban hogy a francia és az olasz nyelv oktatását közkölségen alkalmazzák azok kedvéért, akik e nyelvet kívánják megtanulni. Lehetőség van viszont ezeknek az oktatóknak is arra, hogy megegyezzenek bizonyos havi összegben a sors által jobban kegyelt hallgatókkal, ennél többet azonban a tehetősebbektől sem kérhetnének (R. E. 1981, 291) A XIX. században az olasz nem is volt nagyon elterjedt nyelv nálunk. A század közepén jelennek meg az első magyar nyelvű eszközök, hogy tudniillik „ne kényszerüljön a Magyar előbb idegen nyelvet tanulni, hogy abból ismét rosszul tanulhassa meg a művészhon e szép és kellemes nyelvét” (Szépvári 1846, 3).¹ A XX. század első felében volt 20 év, amikor a jól ismert okoknál fogva megnőtt az olaszul tanulók száma, de a periódus vége felé, politikai okokból az értelmiségiek egy része jobban szimpatizált az angollal és a franciával. Németh László nyelvtanulói programjában is csak a „kötelező útvonalakról” történő egy lehetséges leágazásnak tekintette az olasz nyelvet.

Jelen kis összeállítás vegyes műfajú írásokból (útirajz, visszaemlékezés, önéletrajzi írások, lírai útinaplók) vett részleteken keresztül arra nyújt néhány példát, mit is tapasztaltak Itáliát megjárt honfitársaink a vendéglátó ország polgáraival folyó kommunikáció során.² Természetesen nem különleges magyar problémáról van szó, német, angol, francia utazók hasonló élményekről számolnak be. Különösen arról, mire jutottak a gyakorlatban egy otthoni, tankönyvből elsajátított olasz nyelvtudással. Nem is lehetett ez másképp egy olyan országban, amelynek lakói maguk sem mindig értették meg egymást Itáliában. A nyelvtörténészek a XVII. századra teszik annak a *linguaggio itinerario*-nak („utazó-nyelv” kialakulását, amely a kereskedők, prédikátorok, színészek és utazók egyfajta modernkori *lingua franca*-ként működött. (Marazzini 1994, 329), Trifone 2007, 37). Az olasz nyelvi helyzettel foglalkozó nyelvészek között máig nincs teljes egyetértés abban a tekintetben, hogy mennyire sikerült nyelviileg Olaszországot egyesíteni.³ Az idei évforduló kapcsán ez a kérdés is lépten-nyomon előkerül, s a kérdésre adott válasz nem teljesen mentes bizonyos nyelven kívüli tényezőktől.

Akik más idegen nyelvekkel is boldogultak

Aki rövid időre utazott, annak nem is volt szüksége olasztudásra. A szállodában nemzetközi társaságba került, németül, franciául a személyzet is, a vendégek is tudtak. Wesselényi Polixéna kicsit tudott olaszul, a pápával is így társalgott, de megjegyezte, hogy azokban a körökben ahol ő megfordult, a társalgás nyelve a francia. Nem csak a Reformkorban volt ez így, a XX. századi utazó is jó eséllyel próbálkozhatott a franciával. A két nyelv között valamilyen szinten fennáll a kölcsönös megértés, az iskolázott rétegek régebben franciául tanultak az iskolában, és az északi tartományok egy részében használt dialektus a gall-itáliai csoport közelebb áll a franciához, mint az olaszhoz, tehát a franciát sokan értették. Persze úgy is lehetett jární, mint Karinthy Frigyes kis írásának szereplői:

«A feleségem ma délelőtt bement egy olasz könyvkereskedésbe. Nem tudván jól olaszul, a francia tudományát szerette volna érvényesíteni és előkelően így szólt:

– Pardonné moa, eszköz vuzavé kelk övr dö kelkőn...

A francia szóra az olasz boltos ránézett és csak ennyit mondott savanyúan németül:

– Ich verstehe nicht ungarisch.» (Karinthy é.n., 119).

Latinul, németül, franciául lehetett tehát valóban boldogulni, attól függően, hogy milyen időszakban, milyen környezetben, melyik városban fordult meg a magyar utas. Volt, aki kifejezte csalódását, mert arra számított, hogy Milánóban, vagy Triesztben az utca népe közül is többen tudnak németül. „Franciául gagyogunk, s talán mert önagysága fogyatékos tudója a nyelvnek, imént olyan biztos fellépése kislányos bizonytalanságra változik (Talpassy 1977, 23). „Olasztudásom akkoriban a gimnáziumi latin emlékekből állt, no meg annyiból, amit az útra készülve három hét alatt megtanulhat az ember”. (Beke 2001, 39).

Akiknek mindenképpen meg kellett tanulniuk olaszul

Voltak, azonban akik nem rövid turistáskodás céljából érkeztek Itáliába. Lénárd Sándor új életet kezdeni ment Olaszországba, és nem egészen önszántából. Megindítóan szépen ír erről visszaemlékezésében:

«Ha új életet akarsz kezdeni, a régit be kell fejezned. Meg kell halnod, fel kell támadnod. Gügyögve kell megtanulnod az új nyelvet, s az új szavakkal az új hasonlatokat, új verssorokat kell tudnod, ha idézni akarsz. Meg kell tanulnod, hogy a patikának más szaga van. Más az udvarias szó, mások a tabuk. Mást kell kiáltanod, ha valaki a lábodra lép. Ha éhes vagy, más ételekről álmodsz. Ha pénzt keresel, új számok mondják az értékét... Az ember 28 évesen már nehezen kezd új életet... Nem jó újra kezdeni. Már tízévesen sem jó...» (Lénárd 1973, 200).

«Nyelvet tanulni szép és hasznos időtöltés. Nyelvet cserélni megrendítő élmény. Csak a számok, a színek, az állatok élnek túl bennünk. A fogalmak, az igék megváltoznak. A kedvenc kifejezéseink, szólásmódjaink, amelyekről barátaink ránk ismernek, elhagynak. Jóízű tréfáink értelmüket veszítik. Bölcs mondásaink komikussá, vagy banálissá válnak...» (Lénárd 1973, 215)

Ő is megerősíti a Szépe Tanár Úr által mondottakat: „Olasz tudásom latinból és franciából áll”, írja, (Lénárd 1977, 199) majd elmeséli hogyan kínlódta át magát egy olasz regényen, nyelvtanulás céljából, és hogy derült ki, hogy a nagy futurista Marinetti nyelvtanulók számára nem éppen alkalmas, az olasz olvasók számára is érthetetlen regényét választotta.

Passuth László író a XX. század húszas éveiben egy milánói bankban kapott állást, ahol egyszerre találkozott a lombard nyelvvel és a banki szaknyelvvél: „Kegyetlen helyzetbe kerültem: két ismeretlennel kellett egyszerre megküzdenem: Nem értettem lombardul, s fogalmam sem volt arról mit ért Vitali a szintetikus képletek alatt”. Naplójában részletesen beszámol az olasz nyelv elsajátítása felé vezető rögös útról: „Az olasz – a felsőbb régiókban – rettenetesen nehéz nyelv, milliónyi árnyalatával. S amilyen kedvesek a makaróni-dadogókkal az itáliai vendéglátók, éppoly kegyetlenek akkor, amikor valaki már úgy hiszi magáról – valóban elsajátította Dante nyelvét”. (Passuth 1966, 409). Visszaidéz sok epizódot, egy mulatságos történetet is, ahol neki kellett a csak dialektusban beszélő takarítónő és az irodalmi olaszt beszélő házigazda között ellátni a tolmács szerepét.

Akik tanultak otthon olaszul

Sokan indultak el úgy Olaszországba, hogy nem bízván teljesen a meglévő francia és latin tudásban, igyekeztek valamit olaszul tanulni. A külföldiek számára írt olasz társalgási nyelv tulajdonképpen fikció volt, egy valóságban nem is létező, mesterségesen megalkotott olasz köznyelven.⁴ Sok utazó számol be arról, hogy milyen meglepetés érte őket, amikor az általuk tanult nyelven próbáltak a helyiekkel érintkezni: „A köznép, kivált a nápolyi, dialektusban gagyog, fényes kudarcot vallott olasztudásom” – írja 1867-ben egy utazó (Zádori

1867, 45). Egy másik utazó így panaszodik:

„A nép itt olyan dialektust beszél, amit az ördög ért. Aki grammatikából tanult olaszul, mint én, annak nyelvtudománya meglehetősen próbára lesz téve, ha Olaszthonba utazik. Velenczében például nagyszerűen ment a diskurzus olaszul, Lombardiában egész Milánóig szinte, Paviában Vogherában már nehezebben, Genuában abszolút sehogy. Maguk a született olaszok sem értik ezt az itt divó nyelvet.” (Hoványi 1851, 67)

Egy harmadik utas a következő megfigyelést teszi: „Általában ösmert a művelt nyelv, de a nápolyi makaróni nyelvből betűt sem értünk”. Később megjegyzi:

„A piacokat Nápolyban largonak hívják: egyáltalán azt találtam Olaszthonban, hogy három dolog megnevezésében nagyon eltérnek a dialektusok egymástól, ezek: utcza, tér és az üveg. Ez utóbbit p.o. Velenczében bottiglia-nak, Toszkánában fiasco-nak, Nápolyban carafa-nak, Romagnában foglietta-nak Liguriában vassatta-nak nevezik.” (Jánossy 1902, 174)

Ezek közül az írások közül talán legszórakoztatóbb olvasmány Rádl Ödöné, aki oldalakon keresztül sorolja nyelvi kalandjait *Egy tél Olaszthonban* c. útirajzában. Mindenesetre ezek az utazók biztosan azt mondták volna, hogy „Olaszul ne tanuljunk, olaszul úgysem tudunk”.

A fenti idézetek ugyan elég régóta íródtak, de korántsem XIX. századi nyelvi helyzetről van szó. Berczeli A. Károly könyvéből való az alábbi részlet (Berczeli 1958, 10), aki érdekes elméletet gyárt az olasz gazdag gesztusnyelv magyarázatára:

«A pásztor, inkább csak unalomból, mint kíváncsiságból, kérdezte meg tőlük, hogy hova mennek. A nyúlánkabb fiatalember, aki kotyogott valamit olaszul, boldogan, hogy gyakorolhatja magát a szépzengésű nyelvben, harsányan kiáltotta oda: A Napoli!

A pásztor ettől egy kissé meglepődött, mert meglepődve ütötte fel fejét. Erre úgy látszik, nem volt felkészülve. Miközben felállt és néhány lépést tett fejük, elismerő szavakat mormolt, arckifejezése legalábbis ezt árulta el. Mert hogy mit motyogott, azt már a fiatalemberünk nem tudta megfejtetni, bár nagy odaadással figyelt rá. De akkor még nem tudta, hogy Dante nyelvét az olaszok is javarészt az iskolában tanulják, és hogy minden vidéknek, sőt falunak megvan a maga sajátos nyelvjárása, amely elképesztően különbözik a többiekétől. Annysira, hogy külön stúdium nélkül aligha lehet bármelyiket is elsajátítani. E bábéli nyelvzavar sokszor elcsüggesztette vándorainkat, főleg Nápoly környékén és Szicíliában, s rákényszerítette őket is az olaszok között annyira divó jelbeszédre.»

Olyan utas is akadt, aki az első félreértést okozó beszélgetésért az itthoni nyelvkönyveket okolta: „festőtanuló vagyok, s mivel a Schidlofból tanultam, termet, lakosztályt kértem egy bútorozott szoba helyett. (Borsos 1971, 166)

A XX. század második felében írt útikönyvek, tudósítások is mind kitérnek az olasz nyelvi egység hiányának kérdésére.

Az olaszok csak akkor beszélnek olaszul, ha nagyon muszáj. Olasz helyett tucatnyi más nyelven beszélnek.

A rómaiak rómaiul, a nápolyiak nápolyiul, a szardíniaiak szárdul, a milánóiak lombardul, a torinóiak piemonteiül, a velenceiek venetóiul, a firenzeiek toszkánul, a bolognaiak emiliaiul, a szicíliaiak sziciliaul és így tovább.”

(Buzási 1969, 88). De nincs ebből bábéli zűrzavar, mert szerencsére él a szépséges olasz nyelv, amit szerte Itáliában valamiféle speciális eszperantóként használnak.

Vagy idézhetjük ismét Lénárd Sándort, aki a római dialektus kapcsán így ír:

«Odahaza örülünk annak, hogy nagyszámú nyelvjárásunk van, melyek közül a miénk csak egy. Idegenben azonban bosszant minket, ha az emberek nem úgy beszélnek, ahogy az a tankönyvben meg van írva. A Velencét járók azt igyekeznek megfejtetni, mit kiáltanak egymásnak a gondolierék, hogy a sötétben össze ne ütközzenek. De a kezükben tartott rövid útikalauz rövid nyelvismeretével nem jutnak sokkal messzebbre, mint a kevés iskolai latin megmaradt morzsáival. Ha pedig a Velencében megtanult szavakat Genovában akarják kipróbálni, a pincér sajnálkozni fog, mondván hogy ezen a nyelven nem ért. És ha a turista netán saját olasz nyelvén akarja összerakni a Szicíliából, Abruzzókból Latiumból való szavakat, biztos lehet abban, hogy nevetség tárgyává lesz.» (Lénárd 2003, 105)

Az olasz nyelvet ismerő utazó naplójában bőven használ olasz nyelvi idézeteket, tűzdeli tele írását alkalmi kölcsönzésekkel, élményeit néha kevert nyelven írja le. A külföldiek számára készült olasz tankönyvek időnként útikönyvre hasonlítanak, olyan sok bennük az országismereti elem. Az olaszországi útikönyvek meg sokszor a nyelvkönyv szerepét veszik át.

Akik olasz szakosak voltak

Külön elemzést érdemelnének azok a szerzők, akik italianistaként írtak naplót és tették meg nyelvi, nyelvészeti megfigyeléseiket. (A fentebb idézett Berczeli is olasz szakot végzett). Számukra az olasz soknyelvűség régóta ismert tény, nem riasztó, inkább szórakoztató. Karinthy Ferenc könyve, az *Itália mia* sokak által kedvelt és idézett alkotás.

Talán kevesebben ismerik Füsi József *Tengeri szél* c. lírai útinaplóját. Füsi olasztanár, fordító, író, akiről Németh László a következőket írta: „Ő nemcsak szerette az olaszokat, de ahogy egy helyen odaveti, szerelmes volt az olasz népbe. S ez a szerelem nemcsak élete történetét szabta meg, de itthoni mozgásán, bölcséletén is észrevehető volt”. (Németh 1980, 259).

Füsi kutatói ösztöndíjjal (Garibaldiról kívánt dokumentumregényt írni) több hónapot tölt Olaszországban, bejárja az egész félszigetet, Szicíliába, Szardínia szigetére is eljut. Több hónapot tölt egy romagnai család vendégeként, nagyon sok emberrel beszélget. Mindezeket a tapasztalatokat leírja, és olasztanárként különös figyelmet fordít a nyelvhasználat kérdéseire is. Írása sok érdekes megfigyelést közöl a korabeli olasz társadalom, kultúra nyelv állapotáról, dialektusokról és idiolektusokról, és a magyar és olasz kommunikáció közti különbségekről.

Az olaszok sokat beszélnek, mert ezen a nyelven beszélni esztétikai élmény, az anyanyelvi beszélők számára is, állapítja meg, többek között. Ez az utazás nyelvi fürdő is számára, gondosan tanulja, jegyzi fel a nem ismert kifejezéseket, új szavakat.

Magyar nyelvvel Olaszországban

Arra azért a legnaivabb magyar sem számított, hogy anyanyelvén tud társalogni, de néha még ez is előfordult. Zádori János jegyzi meg (Zádori 1867, 14), hogy a velencei étteremben a pincér, a portás s a vendégek nagy része is magyar, így magyarul ment a társalgás és a sajkást is magyarul rendelték és fizették ki. Több utazó is berzenkedik amiatt, hogy a magyar nyelvről való ismeretek meglehetősen hiányosak. Császár Ferenc említi, hogy beszélőtársa megkérdezi, divatozik-e még nálunk a latin nyelv, mely – mint hallá – anyanyelvünké vált, mert sok közvitét is hallá így beszélni.” (Császár 1844, 194). Wesselényi beszámolójából sokat idézett az a passzus, ahol a hölgy azt a beszélgetést idézi, melynek során kiderült, anpápának fogalma sincs, milyen nyelven beszélnek a magyarok. (Wesselényi 2006, 133).

Magyar és olasz nyelv kapcsolatáról két vidám történet. Az első Dsida Jenő, *Magyar karaván Itálián keresztül* c. könyvéből, a másik Móra Ferenc *Olaszországi csavargásom* c. tudósításából való:

«Minden csoportban volt egy-két ember, aki túrhetően beszélt olaszul, ezek azután tolmácsolták a többiek kívánságát is. De a pincérek, portások, szállodások nagyobbik része tudott németül, angolul vagy franciául. A kipihent utasok jókedve határtalan volt. Féktelen vidámsággal tréfálkoztak a pincérekkel és szobalányokkal. Legnagyobb kedvük abban lelett, hogy olasz hangzás szerint elferdített szavakkal beszéltek az értetlenül bámuló zavartan mosolygó talianokkal.

– Faio il labo – panaszkolta az egyik keserves arcot vágva és fájós lábára mutatva.

– Ciocolo il mancio – köszönt valaki udvariasan egy elegánsan öltözött hölgynek.

Még mulatságosabb volt annak az esete, aki kétségbeesve kiabált ki a fülke ablakán:

– Hordáró, hordáró!

Mikor megjelent a hordár, rámutatott két bőröndjére:

– Chetto ciomaggio.

A hordár szó nélkül levette a kért koffert és indult kifelé. Lám, milyen kitűnően tudok olaszul, dicsekedett kacagva magyar barátunk.

– Ördögöt tud, uram. Én tudok magyarul.

Düledetünk a fékvesztett nevetéstől.» (Dsida 1933, 19)

«A Bakonyán

Hogy mi az a bakonya, azt én nem tudom, és azt ne is éntőlem tessék megtudakolni... Nekem ugyanis Velencébe kellett eljőnnöm, hogy először találkozzam vele az életben. Itt sem halottam, csak a szótáromban látom, de hát annak hinnem kell, mert annak az a címe, hogy „magyar-olasz szótár, összeállította Lengyel János, a magyar nyelv tanítója a fiumei m. kir. tengerészeti iskolában”. Ebből látni való, hogy a könyv nem éppen a jelen való esztendőben szerkesztődött, sőt kissé idejét múlta a fiumei m. kir. tengerészeti iskolával együtt. De hát nem volnék könyvtárigazgató, ha az impériumom alá tartozó szótárakból nem azt hoztam volna el, amelyik a legügyefogyottabb.» (Móra 2006, 10)

Azok az idők elmúltak, amikor a magyar átlagpolgár bízhatott latin és francia ismereteiben, mint kiindulási alapon. Bár az általában első idegen nyelvként megismert angol is sok latin elemet tartalmaz. És hát az olaszok is ezt a nyelvet tanulják..

Akár tanulunk olaszul, akár nem, a mai utazót is érhetik meglepetések. De minden nehézségen átsegít bennünket az olaszok segítőkészsége, akik nagyra értékelik, ha anyanyelvükön szólunk hozzájuk. Vagy kicsit máshova helyezve a hangsúlyt, egy Berczelitől vett idézettel zárva:

«Az olaszok általában nem tételezik fel az idegenről, hogy olaszul valaha is megtanulhat. Ha az ember megszólítja őket, látszik rajtuk, hogy nem hisznek a saját fülüknek, s többször is elismételgetik a különben egyszerű mondatot. S akkor úgy válaszolnak, szintén udvariasságból, mint ahogy egy gyermeknek szoktak. S talán igazuk is van. Európa népei egy kissé valamennyien az ő gyermekeik.» (Berczeli 1958, 28)

¹ Amikor Fiumébe hirtelen kellett olaszul tudó magyar tanárokat találni, ki kellett őket képezni, azaz ösztöndíjjal Olaszországba küldeni a vállalkozó szellemű „nyelvkészséggel” rendelkező tanárokat.

² Az összeállításban terjedelmi és egyéb megfontolásokból nem szerepelnek regények, még a kifejezetten önéletrajzi indíttatású művek sem. A magyar irodalom ezekben is bővelkedik.

³ Rafaele Simone egyik legismertebb olasz nyelvész véleménye szerint nem kell túl távoli völgybe sem elmenni, hogy megtapasztaljuk, milyen komoly nehézséget jelenthet a presszó tulajdonosával néhány szót váltani. („Liberi non sare” in Italiano e oltre, 1996. 123-125.)

⁴ Massimo Vedovelli könyvet írt a külföldiek olasz tanulásáról, melyben megállapítja, hogy a németek számára írt nyelvkönyvek és szótárak valamivel előbb nyelven íródtak, mint az angolok vagy a franciák számára készült hasonló célú munkák. (Vedovelli, 2002 47-66).

Felhasznált irodalom

Tanulmányok

MARAZZINI Claudio 1994 *Storia della lingua italiana*, Il Mulino, Bologna, 329-340.

MÉSZÁROS István 1981 (szerk.) *Ratio Educationis*, Akadémiai Kiadó, Budapest

NÉMETH László 1980: *Füsi József Tengeri szél*, In: *Utolsó széttekintés, Magvető és Szépirodalmi Könyvkiadó* 258-262.

SIMONE Rafaele 1996 „Liberi non sare” In: *Italiano e oltre / 9.123-125.*

SZÉPE György 2002 *Nyelvpolitika – Pannóniából nézve* In: *Közép-Európa: Egység és sokszínűség Szombathely. 27-41.*

TRIFONE Pietro 2007, *L'italiano errante dei viaggiatori* In: *Malalingua. Il Mulino pp.37-48*

VEDOVELLI Massimo 2002 *L'italiano degli stranieri, Carocci, Roma, 47.67.*

Írások

BEKE Kata 2001 *Az én Itáliám, Korona, Budapest.*

BERCZELI A.Károly *Kék ég alatt. Vándorlás*

Olaszországban, Budapest, 1958, Táncsics K. 235 oldal

BORSOS Miklós 1971 *Visszanéztem félutamból, Budapest, Szépirodalmi Könyvkiadó.*

BUZÁSI János 1969 *Napfényes Itália, Kossuth Könyvi adó, CSÁSZÁR Ferenc Utazás Olaszországban I-II. kötet, Buda, 1844*

DSIDA Jenő 1933 *Magyar karaván Itálián keresztül, Nagyvárad, Szent László nyomda*

FÜSI József 1959 *Tengeri szél, Magvető Könyvkiadó, Budapest*

HOVÁNYI Ferencz 1851 *Olasz út 1850 - ben*, Bécs, Kerk és Picker
 KARINTHY Ferenc 1989 *Italia mia*, Magvető Könyvkiadó, Budapest
 KARINTHY Frigyes: *Szépiát ettem In: Minden másképp van*, Budapest, Atheneum, p.119
 JÁNOSSY Gábor 1902 *Olasz földön* Szombathely, a szerző kiadása.
 LÉNÁRD Sándor 1973 Róma, 1938, In: *Völgy a világ végén és más történetek*, Magvető Könyvkiadó
 LÉNÁRD Sándor 2003 *A római olasz nyelv In: Egy magyar idegenvezető Bábel tornyában*, Budapest, Typotex, 105.
 MÓRA Ferenc 2006 *Olaszországi csavargásom* ERI kiadó, Budapest p.10
 PASSUTH László 1966 *Kutatóárok*, Szépirodalmi Könyvkiadó,
 RÁDL Ödön 1877 *Egy tél Olaszthonban*, Nagyvárad, saját kiadás
 TALPASSY Tibor 1977 *Ősz Itáliában*, Budapest, Szépirodalmi, 1977
 ZÁDORI János 1867 *Útírázatok Olaszországból*, Eger, Lyceum Nyomda
 WESELENYI Polixéna, 2006 *Olaszthoni és schweizi utazás*, 1842. Kriterion Könyvkiadó, Kolozsvár

* Janus Pannonius Tudományegyetem, Olasz Tanszék

Madarász Imre* (1962) — Debrecen/Budapest

ALFIERI MAGYARORSZÁGON

Alfieri magyarországi jelenléte helyett inkább hiányáról beszélhetünk, legalábbis a huszadik század kilencvenes éveitől, eredmények felmutatása helyett – illetve, mintegy másfél évtizede, mellett – eredmények szorgalmazásával. Ez azért is sajnálatos, mert Alfierinek számos „rokona” volt a magyar irodalomban: Bessenyei Györggyel *Ágisz* tragédiája „rokonította”, Batsányival a francia forradalom költői köszöntése, Kazinczyval nyelvújító-szóteremtő géniusza, Csokonaival rousseau-i vonásai, Berzsenyivel preromantikus klasszicizmusa, Kölcseyvel erkölcsi-eszmei patriotizmusa, Katonával zsarnokellenes tragédiaköltészete, Petőfivel szenvedélyes szabadságvágya...

„Olaszos” műfordítás-irodalmunk első nagy klasszikusában, a magyar felvilágosodás legnagyobb költőjében, Csokonai Vitéz Mihályban sajnálatosan ritkán találkozott a műfordítói érdeklődés-ízlés és a felvilágosult modern korszellem: olaszból – a nagy Ariosto, Tasso és a jelentős Metastasio mellett – többnyire harmad-, negyedrangú, saját magánál nagyságrendekkel kisebb, zömmel árkádus vagy barokk és „kisreneszánsz” poétákat magyarított (mint Zappi, Chiabrera, Rolli, Roberti, Guarini, Casoni, Baldi), Alfieri még annyira sem került európai látószögébe, mint Goldoni vagy Scipione Maffei. Ez jellemző korának magyar-olasz irodalmi kapcsolataira. *Metastasiushoz egynehány játék darabjait* „fordította olaszból Döme Károl” („Komáromban, 1802”), *Carlo Goldoni színművei Magyarországon 1759–1990* címmel Nyerges László külön könyvet jelentetett meg (1992-ben), a már hivatkozott *Il romanticismo* című, olasz nyelvű AISLLI-konferenciakötetben angol, német, francia, spanyol, lengyel, román és bolgár előadó-szerzők számoltak be Alfieri jelenlétéről és hatásáról hazájukban, ugyanakkor

a tizenkilencedik század elején Magyarországon Alfieri-művek sem kiadásra, sem bemutatásra nem kerültek. Szimptomatikus értékű adalék, hogy *Az olasz–magyar irodalmi kapcsolatok tíz évszázadát (Italia ed Ungheria. Dieci secoli di rapporti letterari*, 1967) áttekintő, a fentihez hasonló olasz nyelvű actában és kötet-társában, amely az árkádia és a felvilágosodás korával foglalkozik (*Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo*, 1982) Alfieri neve egyszer-egyszer szerepel futólag (az utóbbi könyvben mint a tokaji bor magasztalójáé).¹ Erről nem csak a kutató-szerzők tehetnek. Hazánkban 1836-ig kellett várni Alfieri-fordításra. Noha a Magyar Tudós Társaság (a Magyar Tudományos Akadémia elődje) Vörösmarty Mihály, Toldy Ferenc és Döbrentei Gábor javaslatára pályázatot írt ki – egyebek között – négy Alfieri tragédia (*Oresztész, Sophonisba, Virginia, „Brutus”*) lefordítására, közülük csak az első kettő készült el. A méltatlanul elfeledett, pedig nemzeti italianisztikánk úttörőjeként tisztelendő Császár Ferencé (1807–1858) az érdem, hogy 1836-ban két Alfieri-tragédiát is átültetett magyarra, a *Sophonisbát* és az *Oresztészt*, habár nem kongeniálisan, azért nem is kompromittáló színvonalon, főleg ha figyelembe vesszük a kor irodalmának nyelvi „átlagát”.²

Alfieri magyarországi jelen nem léte, balszerencsés „fortuna”-jának fő oka, hogy éppen abban a korszakban – a nemzeti romantika, a reformkor, a szabadságharc, Antall József szavával „a magyar Risorgimento”³ korában –, amikor Európában leginkább ráirányult, mint a szabadság olasz váteszére, a figyelem, hozzánk csak egyetlen élvonalbeli műve (az említett *Oresztész*) jutott el, és a hozzá hasonlító magyar lángelmék nem ismerték. A nagy kivétel a „legnagyobb magyar”, Széchenyi István volt, aki *Naplójában* Alfierit „legkedvesebb szentjei egyikének” nevezte, idézte önéletrajzát (az önkéntes íróasztalhoz-kötöttes jelenetét), magasztalta és citálta tragédiáit (kivált a *Fülpöt*, a *Polünekészt*, az *Első Brutust* és a *Második Brutust* – amelyet „sokkal jobban szeretett”, mint Voltaire-től a *Caesar halálát* –, de az *Agamemnont*, az *Oresztészt*, a *Sophonisbát*, sőt a zseni *Antonius* és *Kleopátrát* is).⁴ Várady Imre (1892–1974), az olasz–magyar irodalmi kapcsolatok kutatója klasszikus alapművében (*La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria*, 1933–1934) joggal veti fel, hogy Széchenyi részben a „költészetével lelkében minden korábbi itáliai élményt elhomályosító” Alfieri hatására („felhívására”) lett honfitársai javára, hazája megújítása érdekében „új emberré”, vagyis az „igazi Széchenyivé”. Ezzel lényegében megegyezik Németh László véleménye (*Széchenyi*, 1942).⁵

Sajnos azonban a fordítások hiánya erősebben hatott Széchenyi példamutatásánál. Ahogyan a nagy hazafi hívei sem lettek Alfieri-olvasók és -rajongók, úgy a *Myrrha* pesti bemutatója a híres olasz színésznő, Adelaide Ristori (a Sárosy Gyula készítette „kivonat” bájos magyarításával: „Ristori Adél”) iskolateremtő „fényszerepében” sem tudott odahatni, hogy Alfierinek ezt az egyik legzseniálisabb szomorújátékát magyarra átültessék.⁶ Ahogyan Császár Ferenc tolmácsolásai után kerek százharminc évig nem jelent meg új Alfieri-drámafordítás, úgy kettő híján száz esztendeig nem akadt követője Radó Antal (1862–1944) „arcképvázlatának”. A szorgalmas és sokoldalú italianista – egyebek között egy kétkötetes olasz irodalomtörténet

szerzője és számos olasz vers, köztük egy Alfieri-szonett (*Szeretlek-é...*) fordítója⁷ – 1892-ben egy *Goldoni és Alfieri* című apró kötet mintegy felét szentelte „Olaszország legnagyobb tragoedia-írójának”: a tömör, lényeglátó, pozitivistá erudícióval, a maga korában is nehézkesen régies stílusban megírt tanulmányban a megértett-átértett nagyság iránti csodálat keveredett a „boldog békeidők” polgári filozófának kicsinyes kifogásaival az „ideges művészi természet” ellen, amely „túl ment a határon” a „hősei erejének, érzelmeik erőszakosságának” ábrázolásában. Radó megvédte „a piemonti drámaíró eredeti szellemét” egyes „nemzeti chauvinismustól elvakított” külföldi „criticusoktól”, Corneille és Racine költészetével legalábbis egyenrangúnak ítélte az övét, aki „a legnagyobbakkal mérhető össze”. Ugyanakkor ő maga azt írta róla: „Mindig csak a zsarnok-vért szomjazó demagóg színében fog előttünk feltűnni, akinek nincs más mondani valója, mint az, hogy öld meg a monarchákat, mert valamennyien «Néró»-k.”⁸ Amiként Császár műfordításainak, úgy Radó tanulmányának is a teljes – meg nem érdemelt – feledés jutott osztályrészül: nem hozott áttörést, nem kezdet volt, hanem magányos kísérlet.

A következő évszázadban rendszerek és kurzusok jöttek és mentek, ám a történelmi, társadalmi, ideológiai, esztétikai, ízlésbeli változások egyike sem hozta el Alfieri magyarországi felfedezését, egészen a „rövid huszadik század” végéig, az 1989–1990-es rendszerváltozásig.

Semmitmondó adatok fárasztó sorolása helyett elég talán közismert példákra hivatkozni. Babits Mihály *Az európai irodalom történetében* (1935) két mondatra érdemesítette Alfierit. Szerb Antal *A világirodalom történetében* (1941) harmadannyit sem írt róla, mint Casanováról. Ez visszalépés volt még a fiatal Lukács Györgyhez képest is, aki naplója tanúsága szerint talán tervezett egy Alfieri-könyvet és aki *A modern dráma fejlődésének történetében* (1911) kilencszer említette Alfierit mint „talán” Corneille-nél és Racine-nál is „nagyobb követőjüket”, élesszemű felfedezést téve, Hebbellel „rokonította”, márpedig a *Judit* szerzőjében a „modern dráma” legnagyobb képviselőjét tisztelte, szerinte „csúcspontját” a tragikus stílus „tisztaságban Alfierinél” érte el. Lukács később *A történelmi regényben* (1937, 1947) a *Myrrhát* értelmezte másfél-két oldalon: az „elméletileg is mélyenszántó tragédiaíró” itt szerinte „a szexuális perverzitás témájához nyúl”, és „valóban a perverz szenvedély, a vérfertőző szerelem lelki, emberi kollízióját akarja, drámailag ábrázolni”, csak hogy „az egész drámát elfojtott monológgyá változtatja át” és „éppen ezzel leplezi le, hogy milyen mélyen drámaiatlan minden ilyen téma”. (Hankiss János *A hídverő álmai* című 1944-es kötetében egy versekkel tarkított párbeszédet képzelt el „Katona és Alfieri” között.)⁹

Az államszocialista rendszerben a magyar(ul) olvasók legfeljebb Lukács említett „korai” (premarxista) drámatörténetéből vagy George Steiner *A tragédia halála* című, nálunk 1971-ben kiadott könyvének hasonlóan rövid utalásaiból sejtette hogy ez az Alfieri nagy drámaköltő lehetett.¹⁰ Eredeti olvasmányélményből erről nemigen győződhetett meg, mert a szóban forgó negyven év alatt Alfieritől magyarul – néhány versének Rónai Mihály András, Jánossy István és Tótfalusi István általi fordítását leszámítva – csak az

Oresztész jelent (újra) meg. Tótfalusi István a Császár Ferencénél sokkal költőibb, végre méltó tolmácsolása 1966-ban, *Az örök Elektra. Három évezred drámái* című tematikus kötetben látott napvilágot.¹¹ Akár jelképesnek is tekinthető, hogy több évtized után az első tudományos értekezések, amelyek Alfieri költészetét olasz és európai irodalomtörténeti kontextusban és perspektívában vizsgálták és értékelték tömören, a régi rendszer utolsó évében, 1988-ban kerültek az olvasók elé: Sárközy Pétertől a *Petrarcától Ossziánig* és Pál Józseftől *A neoklasszicizmus poétikája*.¹²

A fordulatot ezúttal is a rendszerváltozás hozta el, helyesebben tette lehetővé, a „berlini fal leomlása”, pontosan kétszáz esztendővel a párizsi Bastille börtönfalainak Alfieri által oly lelkesen ünnepelt lerombolása után, ami újfent szimbolikus értékű. Minthogy a magyar alfierisztikai változásokban meglehetősen nagy szerepet játszottam, talán megbo csátható, ha visszatérek a bevezetés személyesebb hangvételéhez, és álszerénység nélkül, de tényszerűen foglalkozom saját munkásságommal is. Ami ugyanis 1990-től kezdve Magyarországon, magyar nyelven Alfieriről és Alfieritől napvilágot látott, az az én szerzőségemben sorozat- és/vagy kötet szerkesztésemben, illetve egyéb közreműködésemmel jelent meg. Csak 1990-ben láthatott napvilágot *A „zsarnokölő” Alfieri* című kismonográfiám – esszéportré egy „uralkodó eszme” tükrében –, amelyet megírásakor, 1984-ben („Orwell évében”) különösen időszerűnek éreztem; 1992-ben *A megírt élet. Vittorio Alfieri Vita című önéletrajzána elemzése*; e két munkám együtt – további két kismonográfiámmal – közös kötetben is, *Olasz váteszek. Alfieri, Manzoni, Mazzini* címmel, 1996-ban. 2003-ban írtam és 2004-ben publikáltam *Vittorio Alfieri életműve felvilágosodás és Risorgimento, klasszicizmus és romantika között* című, több mint ötszáz oldalas nagymonográfiámat, amely az „oeuvre” egészét elemzi, Alfieri minden alkotását műfajonkénti csoportosításban, úgy, ahogyan az olasz szakirodalom sem vizsgálta több mint száz éve. Önálló Alfieri-könyveim mellett más köteteimben is külön fejezetben, illetve tanulmányban foglalkoztam legkedvesebb klasszikusommal: *Az olasz irodalom története* (1993, hatodik kiadás: 2003) mellett *Az Alpokon innen és túl...* címűben (1995) Alfieri és a francia forradalom, a *Kalandozások az olasz Parnasszuson* címűben (1996) Alfieri és Anglia, a *„Titus íve alatt”* címűben (1998) Alfieri és az antik Róma kapcsolatával, a *„Kik hallgatják a szerteszórt dalokban...”* címűben (2001) a Saullal és a *Második Brutusszal*. Az általam szerkesztett *Italianistica Debreceniensis* három Alfieri-tanulmányom mellett (II., IV., X.) V. Tóth László két dolgozatát is közölte Alfieri világirodalmi kapcsolatairól (I., II.), X. kötete pedig – a Debrecenben, a költő halálának bicentenáriuma megrendezett *Alfieri 2003* konferencia actája – a magyarországi alfierisztika eddigi legnagyobb seregszemléjét mutatta fel, kilenc kutató – Luigi Tassoni, Madarász Imre, Giancarlo Cogoi, Fulvio Senardi, Tombi Beáta, Sztanó László, Kaposi Márton, Tekulics Judit és Puskás István – magyar, illetve olasz nyelvű tanulmányaival – kiegészítve Pál József szóbeli előadásával –, az Alfieri-életmű legkülönbözőbb területeiről és vonatkozásairól (önéletrajz, versek, értekezések, Alfieri kapcsolatai Dantéval, Machiavellivel, a reneszánszsal, a neoklasszicizmussal).¹³ *Az olasz irodalom története*

„szöveggyűjteményében”, *Az olasz irodalom antológiája* című kötetben, korábbi fordítók mellett (Tótfalusi, Jánossy, Kardos Tibor), kollégám, Sztanó László, akkori tanítványom, Várnai Dóra, valamint a magam fordításában közöltem Alfieritől értekezés- és önéletrajz-fejezeteket, tragédiarészleteket, szonetteket és epigrammákat. Sorozatszerkesztésemben és bevezető tanulmányommal jelent meg a Felfedezett Klasszikusok sorozatban az *Oresztész* Tótfalusi- és a *Sophonisba* Császár-féle fordítása (*Tragédiák*, 1994), az Eötvös Klasszikusok sorozatban pedig a *Saul* és a *Második Brutus* akkori tanítványom, Juhos Lóránt „szép-hűséges” műfordításában (2002-ben), akárcsak Simon Gyula szonettfordításai, a *Versek* (2007-ben). Közreműködésemmel készültek és jelentek meg Baranyi Ferenc Alfieri-szonettfordításai a kiváló költő-műfordító *Europarnasszus* (2001), valamint *Szezelem és nemes szív* (2003) című kötetében.¹⁴

Nem lehet elvitatni, hogy Vittorio Alfieri szűk másfél évtized leforgása alatt hazánkban mellőzött, szinte ismeretlen alkotóból az olasz irodalom tudományosan legfeldolgozottabb klasszikusainak egyike lett, akinek két önálló kötetben négy tragédiája, más könyvekben, antológiákban pedig több verse, prózafejezete és szövegrészlete magyar fordításban is olvasható. Noha szembetűnő a róla és tőle olvasható irodalom mennyiségi különbözősége, összességében nagy eredmények ezek, amelyek a munka folytatására lelkesítenek. Addig nem pihenhetünk babérjainkon, amíg Alfieri remekműű önéletrajza (az *Életem*), két nagy értekezése (*A zsarnokságról*, valamint *A fejedelemlről és az irodalomról*), tragédiái közül még legalább hét (a *Fülöp*, a *Polüneikész*, az *Antigoné*, a *Virginia*, az *Agamemnón*, a *Timoleón* és a *Myrrha*), – epigrammáiból –, valamint *Szatíráiból* egy-egy jó válogatás nem jelenik meg nyelvünkön (Simon Gyula időközben lefordította a *Misogallo* című „prosímétró”-t, mely megjelenésre vár) s amíg Alfieri el nem foglalja végre méltó helyét közép- és felsőfokú világirodalom-oktatásunkban éppúgy, mint színházainkban.¹⁵ Mindez persze nem kizárólag – az utóbbiak esetében nem is elsősorban – rajtunk, magyar italianistákon, „olaszos” irodalomtörténészekre és műfordítókon múlik. Mi elmondhatjuk Dobó István szavaival az *Egri csillagokból*: „Kötelességünket teljesítettük. Bár mindenki teljesítette volna!”

Jegyzetek

1. Italia ed Ungheria. Dieci secoli di rapporti letterari (a cura di M. Horányi e T. Klaniczay), Budapest, 1967, 277. o.
Venezia, Italia, Ungheria fra Arcadia e Illuminismo a cura di Béla Köpeczi e Péter Sárközy, Budapest, 1982, 161. o.
2. Emérico Várady: La letteratura italiana e la sua influenza in Ungheria, Roma, 1934, I. kötet, 332. o.
Sofonisba. Orestes. Szomorújáték öt felvonásban Astii gróf Alfieri Victoriusától. Eredeti olaszból fordította Császár Ferencz, Budán, A' Magyar Királyi Egyetem betűivel, 1836.
3. Antall József: Modell és valóság, Budapest, é. n. [1993], I. kötet, 92. o.
4. Széchenyi István: Napló, Budapest, 1978, 74., 114., 117., 303., 439., 694. o.
Várady, 318–320. o.
5. Várady, 319–320. o.
Németh László: Az én katedrám, Budapest, 1983, 409., 425. o.
6. Mirra (Myrrha). Alfieri öt felvonásos szomorújátéka s Ristori Adél fényszerepének kivonata Sárosy Gyulától, Pest,

1856.

Vö. Alonge, 109–145. o.

7. Radó Antal: Az olasz irodalom története, Budapest, 1896, II. kötet, 191–230. o.

Radó Antal: Olasz költőkből, Budapest, 1886, 149–150. o.

8. Radó Antal: Goldoni és Alfieri, Budapest, 1892, 88–143., 125–126., 140–143. o.

9. Babits Mihály: Az európai irodalom története, Budapest, 1979, 220. o.

Szerb Antal: A világirodalom története, Budapest, 1980, 390. o.

Lukács György: Napló – Tagebuch (1910–11). Das Gericht, Budapest, 1981, 39. o.

Lukács György: A modern dráma fejlődésének története, Budapest, 1978, 53., 215., 225., 226., 303., 538. o.

Lukács György: A történelmi regény, Budapest, 1977, 154–155. o.

Hankiss János: A hídverő álma, Budapest, 1944, 31–39. o.

10. George Steiner: A tragédia halála, Budapest, 1971, 194–197. o.

11. Rónai Mihály András: Nyolc évszázad olasz költészete, Budapest, 1957, 275–278. o.

Olasz költők antológiája (szerk. Rába György), Budapest, 1966, 238–241. o.

Az örök Elektra, Budapest, 1966, 209–258. o.

12. Sárközy Péter: Petrarcatól Ossziánig. A költészetértelmezés megújulása a XVIII. századi olasz irodalomban, Budapest, 1988, 180–183. o.

Pál József: A neoklasszicizmus poétikája, Budapest, 1988, 30–33. o.

13. Madarász Imre: A „zsarnokölő” Alfieri, Budapest, 1990.

Madarász Imre: A megírt élet. Vittorio Alfieri Vita című önéletrajzána elemzése, Budapest, 1992.

Madarász Imre: Az olasz irodalom története, Budapest, 1993, 251–267. o.

Madarász Imre: Az Alpokon innen és túl... A francia forradalom hatása az olasz irodalomra, Budapest, 1995, 25–39. o.

Madarász Imre: Olasz váteszek. Alfieri, Manzoni, Mazzini, Budapest, 1996, 7–129. o.

Madarász Imre: Kalandozások az olasz Parnasszuson. Italianisztikai tanulmányok, Budapest, 49–53. o.

Madarász Imre: „Titus íve alatt”. Az antik Róma öröksége az olasz felvilágosodás és romantika irodalmában, Budapest, 1998, 29–39. o.

Madarász Imre: „Kik hallgatjátok szerteszoirt dalokban...” Olasz klasszikusok – mai olvasók, Budapest, 2000, 49–55. o.

Madarász Imre: Vittorio Alfieri életműve felvilágosodás és risorgimento, klasszicizmus és romantika között, Budapest, 2004.

Italianistica Debreceniensis I., Debrecen, 1993–1994, 39–43. o.

Italianistica Debreceniensis II., Debrecen, 1995, 123–128. o.

Italianistica Debreceniensis IV., Debrecen, 1997, 117–130. o.

Italianistica Debreceniensis X., Debrecen, 2003, 7–127. o.

14. Madarász Imre: Az olasz irodalom antológiája, Budapest, 1996, 375–407. o.

Vittorio Alfieri: Tragédiák. Oresztész. Sofonisba, Budapest, 1994.

Vittorio Alfieri: Saul. Második Brutus, Budapest, 2002.

Vittorio Alfieri: Versek, Budapest, 2007

Baranyi Ferenc: Europarnasszus, Budapest, 2001, 98–103. o.

Baranyi Ferenc: Szezelem és nemes szív, Budapest, 2003, 158–161. o.

15. L. Világirodalom. Pannonica 21. századi enciklopédia (szerk. Madarász Imre) Budapest, 2004, 65–66. o.

Világirodalom. Akadémiai kézikönyvek (szerk. Pál József) Budapest, 2005, 480–481. o.

* *Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem, Olasz Tanszék vezetője, Budapesti ELTE tanára*

Két arca, megközelítési lehetősége van ennek a címnek. Az egyik Európa mai lényegét mutatja. Ez a szükségszerűen létrejött közös lét, szövetségi rendjével együtt, a maga meghasonlási lavináját görgeti maga előtt, egyre mélyebbre, egyre inkább felhagyva minden reménnyel. A másik arc a magasabb szellemi lét, az igazi érték fényétől sugárzik, ezt az emberhez méltó, lehető legnagyobb, legszebb minőség ígérete hatja át. Ebben az utóbbiban jelen van Comenius örök tanítása. Itt kell őt keresni, még akkor is, ha a világ útvesztőiben jócskán bolyonghatunk vele együtt, de ez a szellemi pokolra szállás csak akkor nem lesz felelőtlen kalandozás, ha a második archoz jutunk el végül, ha minden megtett út ide vezet.

A két arc tanulmányozása, megvizsgálása közben onnan kell kiindulnunk, hogy a Comenius korabeli Európa is a meghasonlások, a véres konfliktusok vulkanikus repedésvonalai mentén emelkedett ki a szakadékból. Egy olyan egységet tudott átvinni a jövőbe, amelyben minden zűrzavaron túl, minden hétköznapi elködösítés ellenére hű maradt örök értékeihez. A lavinagörgetés hosszú távon nem megy, mert ez az ormótlan hőtömeg csak lefelé képes mozogni, ez a végzetes halál-irány mindenféle haladásnak, sőt magának az életnek a tagadása.

Ha megközelítésünket a művelődés területéről indítjuk, akkor nyilvánvaló, hogy minden európai nép életében a legfontosabb elemeket, vezérmotívumokat kell megvizsgálni. Azokat, amelyek a comeniusi szemléletben, világlátásban, gyakorlatban is jelen voltak. Sőt ma is nyomon lehet követni őket, tehát kiállták az idők viharait, a történelmi változások forgatagában általuk maradt meg az az állandó, mely lehetővé tette, hogy igazi emberi arcunkat semmilyen pangás, semmiféle észnélküli robogás, meghasonlás és erőszak nem homályosította el.

Az ókori görög és latin művelődés a mi szellemi létünk kontinentális alapzata, olyan gyökér, amely egy óriási szellemi hanyatlás után legelőször az olasz városállamokban sarjadt olyan új létre, amely már a középkorban reményteljesen tárta a jövőre az élet kapuit. Minden részletezés nélkül elmondhatjuk, hogy a későbbiek folyamán az ókori görög és a latin művelődés ihlető alap volt minden művelődésre ébredő európai nép életében. Ez az eszmélés akkor volt szerencsés, ha közben az adott nép a saját eredeti szellemi kincseire is rácsodálkozott. Ezek a nagy ókori kultúrák mutatták meg az utat, hogyan kell egy-egy népnek magára eszmélnie, és ezen az úton hogyan juthat el az egész emberiséghez. Mind ez a törekvés tehát elképzelhetetlen volt az adott nép eredeti, nemzeti hagyományai nélkül. Ez adja meg az európai művelődés igazi arculatát.

Ezek a vázlatos gondolatok joggal vonhatják maguk után azt a vádat, amely szerint én egy jóval későbbi kor szemléletét vetítem Comenius idejére, és innen – valójában a mi korunkból akarok a jövőbe nézni. A magam részéről én ezt azért nem tekintem igazi

vádnak, mert valójában a velünk élő, tanításunkban jelen lévő nagy tanító szellemujját keresem a jövőben, és ebből a vizsgálódásból élénk tévedés lenne kizárni korunkat. Ám a teljességre törekvés során óhatatlanul választ kell adni arra a kérdésre, amelynek az a lényege, hogy miképpen lehet Comeniusnak oly nagy, meghatározó szerepe korunk és a jövő pedagógiai szemléletében és gyakorlatában. Hiszen minden tudomány területén oly sok a változás, hogy a nagyon jellegzetes dantei kép tudományunk esetében is igaz: a későbbi alkotó az elődöket kitolja (kilöki) a fészekből, mint az erősebb fióka a gyengébbet, az esendőbbet.

Így jutunk el Comenius örökségének a lényegéhez, legjellemzőbb vonásához, ahhoz az igazsághoz, amely alapján beláthatjuk, hogy ő úgy emelkedik ki az időből, mint az óriások a síkság pusztá fövenyéből. Úgy korszerű ő, hogy egyszerre időtlen, mint a merőben újat hozó többi szellemi nagyság. Kiváló elődökre épít, nagy összegező, de a nagy Egész látásával változtatta meg a pedagógia gyakorlatot. Ilyen módon lehet hasonlítani nagy szellemi rokonaihoz, elődeihez és utódaihoz: Galileo Galileihez, Newtonhoz, Leibnizhez. Galilei az arisztotelészi gondolkodási módot változtatta meg¹, Newton a mozgás legfontosabb fizikai törvényszerűségeit fogalmazta meg, az infinitezimális számítással Leibnizcel egy időben a magasabb fokú matematika fejlődésének adott új lendületet.

Ilyen megközelítésben gondolataimat rövidre lehetne zárni, hiszen az imént megnevezett tudósok kapcsán milyen nevetséges volna megkérdezni, hogy van-e helyük a jelenben vagy a jövőben. Ők a természet-tudomány titkait kutatták, Comenius viszont az ember alakításának, jó útra vezérlésének, tökéletesítésének a tudományát. Az viszont nem biztos, hogy erre örökre szüksége lesz az emberiségnek, főképpen Európának. Nem botrányos dolog-e az, amit most állítok? Milyen alapon merem ezt mondani? A comeniusin! Ő ugyanis tisztában volt azzal, hogy a jó és a rossz tanításnak is megvan a könyve, és ő tiszta hitével, igaz küldetésével csakis a jót szolgálta. A világ útvesztőjéből jutott el a szív paradicsomába.²

A múlttal elsősorban azért érdemes foglalkozni, mert ily módon érthetjük meg a jelent. Létünk pillanatnyi állapotegyenlete viszont mindenféleképpen körvonalazza a jövőt. Egy-egy korban sok-sok párhuzamosan zajló esemény van. Az egymásnak feszülő, azonos nagyságú erők kioltják egymást. Ám az, ami korábban nem tűnt fel, az élet zűrzavarában alig-alig felpislákoló fény is lehet rendkívüli kiteljesedésnek az alapja. Épp a látszólagos csend miatt, a szerény rejtőzködés következtében tud a haláltáncát járó világban a teremtvő fejlődés alapja lenni. A halk hang, az alázatos megjelenés nem hívta ki maga ellen a sorsot. A nagy fizikai erők kioltathatják egymást. A tétova, pici láng napsugaras fényre lobbanhat, és végezetül átvilágít minden sötét éjszakán.

Comenius küldetésében is ez a legszebb. Nem hadak vonulását irányította, hanem a gyermekekhez hajolt le. Így vette őt vállára az új és új nemzedék. Most a gondolatoknak, az eszméknek a nagy viharában, a szellemi ózonlyuk szívóhatásának döbbenetében hol találja meg ő a helyét Európában és az egész világban? Minden túlzás nélkül, mint axiómát hirdethetjük, mondhatjuk azt, hogy ha Európának van és lesz jövője, abban lesz helye, meghatározó szerepe

ugyanannyi idő alatt, míg Törökország harmincnégymillióval népesebb. Persze, van, aki a túlnépesebb miatt aggódik. Ám nem árt, ha azon gondolkodik, hogy a törökök a mi gyenge törekvéseinket jócskán túlszárnyalva hasznosítják a napenergiát, és megdöbbentő módon tudnak életet fakasztani hajdani félsivatagos területeken. Mint az imént már említettem, náluk elképzelhetetlen az, hogy a devianciát politikai erő támogathatná. Bölcsen hasznosítják Moynihan tételét? Akár tőle függetlenül is tudják azt, hogy ha a deviancia nő, s a közösség ehhez igazítja normáit, akkor elindul a lavina, és robog egyre mélyebbre, le a semmibe. Ők viszont élni akarnak, hisznek a jövőben.

Pálinskás József, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke egy konferencián kifejtette, hogy „Európa ma már sokkal inkább érdek-, mint értékközösség, ami azonban sötét jövőt jósol kontinensünknek. (...) Az életképes jövő érdekében szellemi megújulásra van szükség, amelyet az oktatás minőségének a javításával és a kulturális értékek kiemelésével lehet elérni. (...) Európa egy öregedő kontinens, amely még a fizikai reprodukcióra sem képes. (...) Nehéz elképzelni, hogyan fogja a későbbiekben érvényesíteni a jogait, ha nem hajlandó világra hozni és felnevelni a következő nemzedéket. Az európai alkotószellem sorvadozni látszik, (...) az európai iskola nem fejleszti az alkotóerőt; nem hangsúlyozza a verseny és a szolidaritás fontosságát, és nem nevel erkölcsi életre.” A jog nem rendelheti maga alá az erkölcsöt.⁵

Az Európai Unió egyik igen tragikus vonása, hogy túl hosszan éli azt a gyermekkorát, amelyben a koravénység a legjellemzőbb vonás. Megöli a gyermekkori álmokat, nem retten meg az előretolt „devianciától”, és ugyanúgy, mint a modern civilizáció sok fiatalja, hallani sem akar a felnőtté válásról, mert jobb a felelősség nélküli, zavaros átmeneti kor. Azt viszont a népművészet és a lélektan is igazolja, hogy a szinte végtelenül hosszú átmeneti állapotot az egészséges közösség nem engedheti meg se magának, se azoknak, akikért felelősséget vállal, mert azzal saját magának árt, és eleve kóros állapotokat őriz, tekint természetesen. Ezzel viszont nem orvosolja, hanem növeli a bajt. A kettős mérce sem méltó az igazi Európához. Még akkor sem, ha ennek eléggé el nem ítélték hagyománya már régen kialakult, sőt, bizonyos főhatalmat gyakorló országok számára már kanonizálódott. Már Voltaire is ilyen kánon szószólója volt. A katolikus egyházra ott sújtott le, ahol azt kénye és kedve szerint kívánta. A nagy elnyomó uralkodók mellett még a talpnyalói viselkedés sem állt tőle messze. Mi több, a lengyelek kapcsán a szabadság szent eszméit sem tudta képviselni, és a szabadság eltipróival fújt egy követ.⁶

Európának a fenti csóllátástól, kettős mércétől meg kell szabadulnia. Könnyű egy kis népről, bizonyos csúsztatással azt bizonyítani, hogy alkalmatlan a nemzetalkotásra, de ez még nem ok a feldarabolásra, az eltiprásra. Minden államközösségnek az egyenjogúság elvére kell alapoznia egész létét, minden megnyilvánulását. A gyengébbet, a kicsit védeni kell. A folytonos büntetésben, elmarasztalásban az emberi méltóság megsértése ölt testet.

Elfogadott művekre, bizonyított tényekre hivatkozom, nem valami mesterséges borúlátásról, hamis látomásról van szó.⁷ Ám Európa jelenlegi képét épp az a tény

határozza meg, hogy hatalmi szinten egy olyan mélybe húzó erő is diktál, amellyel a szellem fegyverzetében kell szembenézni, és nem a nyers fizikai erővel, mert azzal a szellem emberei nem olyan szinten rendelkeznek, mint a médiának az urai és az anyagi alap szürke eminenciásai. A remény forrása még itt csobog kontinensünkön. Még él az a nemes hagyomány, amely minden jónak, megtisztulásnak az alapja lehet. A Biblia és a Korán is azt hirdeti, hogy a hit isteni ajándék. Éppen ezért azokat is szeretni kell, akik nem részesülnek ebben az áldásban – még akkor is a szeretet szavával kell hozzájuk közeledni, ha a védő, óvó kezet eltaszítják maguktól. Comenius elveit minden ember számára úgy dolgozta ki, hogy először is a saját lelkében teremtett rendet. A többi rábízta a teremtett világ sugallatos erejére, az emberi lélek nyitottságára, és arra, hogy az ember nevelhető, sőt nevelheti önmagát. Erőszakkal viszont semmit sem lehet és nem szabad az emberre kényszeríteni, mert az így rákényszerített tudás a tagadás alapja lehet, és nehezen válhat alkotóerővé. Szeretlankomára hívja az embert. Azt kívánja, hogy ébredjen fel a kíváncsiság a mindenség titkai iránt. Szomjúságot érezzünk a tudomány és a művészet nagy alkotásai láttán. Igyekezzünk azokat belülről látni. A tanítványok lelke jöjjön mozgásba. Ezt a célt szolgálta ő a színi játékokkal is.⁸ Ha az emberiség legnagyobb értékei beépülnek az észbe, a szívbe, akkor nincs az a hamis „kezelés” (manipuláció), amely letérítheti az embert az igaz útról.

A művészi alkotás létrehozása kapcsán két ellentétes szemlélet létezik. Az egyik szerint csak ihletett állapotban lehet és szabad verset írni, zenét szerezni, képzőművészeti tevékenységet folytatni. Rodin szerint viszont az igazi művész mindig dolgozik. Szakmáknak ilyen igazi művésze volt Comenius, mégpedig oly módon, hogy meggyőződése szerint mindig ihletett állapotban dolgozott. Ezt biztosította végtelen nagy és tiszta hite, az a szeretete, amely őbenne a tanítványai iránt élt, és az a reménye, amely alapján hitte, hogy a szív paradicsoma nem csupán utópia, remetesziget néhány kiváltságos ember számára, hanem mindenki elérheti, ha pallérozzák tehetségét, ha bízik abban, hogy szüksége van rá a világnak. Ha tudja azt, hogy az igazság nem csak földi keretek között létezik.⁹

Comenius jól tudta, hogy jövőt építeni csak a jó tanítás könyve alapján lehet. A rossz tanítás könyvének elrettentő példáját tárja a világ elé az Európai Parlament Parlamentárium. Hazánkat méltatlanul, gonosz, hazug módon mutatja be. Az igazi emberi jövőbe hamis gyöngyöket nem lehet átvinni, mert azok előbb-utóbb gyíkokká változnak, mint a XI. színben Éva (Júlia) ékszeri. A kettős mérce, a történelmi hamisítások láttán nem hiú remény-e abban hinni, hogy Európa arculata, szellemisége megváltozik? Az, de csakis a remény segíthet rajtunk, mert különben elveszünk. Európának rá kell jönnie arra, hogy amilyen arányban számol fel, éget el minket, ugyanolyan arányban pusztítja el önmagát. „Ha nem tudjuk megjavítani a falat, azért még nem kell ledönteni” – hirdeti egy arab közmondás. Igen, hinnünk kell a megjavítás lehetőségében. Ebben örök segítőtársunk Comenius. Minél nehezebb egy cél megvalósítása, annál nemesebb küldetés cselekedni, tevékenykedni érte. A mocsok láttán Dante így szólt. „Guarda e passa!” (Nézd meg, s menj tovább!) A rágalmak minket nem

rendíthetnek meg, mert Madách Imre is azt hirdette, hogy világtörténelmi küldetésünk van. Akik az igazi értékeket elvitatják, hazugságot állítanak helyette, azok önmagukról mondanak örök ítéletet.

A hazugság, a hamis adatok tömkelege, a rágalmak egy határon túl, képesek teljesen elkendőzni, eltakarni az igazságot. A rossz tanítás könyvének a szerzői, „programozói” éppen ezt akarják. Pedig iszonyú leépülés, tragédia származik abból, ha a sok szellemi méreg az agyra megy. Vannak, akiknek ez egyre megy, mert „megtanulták”, hogy csak a pillanatnyi haszon létezik, csak a látszat az igazi a való világ. Fogalmuk sincs arról, hogy a látszat útvesztőiből kiemelkedve a lényegre kell keresni. A lényeg pedig az, hogy a halál civilizációjával szemben minden erőnkkel fel kell lépni. Ha tehát a mi emberi méltóságunkért küzdünk, ha le akarjuk mosni azt a gyalázatot, amelyet folyton-folyvást ránk kennek, akkor nem csak arról van szó, hogy egy kicsi, sokszor megalázott nép küzd a maga igazáért, hanem példát adunk a világnak. Hiszen „a szabadság nem virul a romlott népekben” – hirdeti egy olasz közmondás. Az szent fogalom. Az egydimenziójú, csak a jelent megélt ember számára idegen Comenius tanítása. Már az „Orbis pictus”-ban megjelenik a több dimenzió. A különös, hullámos térforma az időre utal, és az érzékszerveinkkel követhetetlen világ titkai is felsejlenek a bontakozó emberi elme előtt.¹⁰

Fentebb már szóltam a deviancia szörnyű, károsító hatásáról. Vannak feltűnő elemei, tényezői. Hogyha a szó eredeti értelméből indulunk ki, akkor a veszélynek még mélyebb gyökerei tárulnak elénk. A szó „letérést” jelent – az igazi út elhagyását, és valójában a fenti – ominózus (és több más) lejáratásunkban is ez a szörnyeszeme – gyakorlat ölt testet, hiszen ily módon tudnak a fő bűnösök a hamisan vádolt ártatlan mögé rejtőzni, így tudják az ártatlant játszani. Minden deviancia fő veszélye abban van, amit a biológia az életet veszélyeztető kórokozók kapcsán kimutatott. Sőt általában kártevő akkor a legéletképesebb, ha a létet segítő, fenntartó lénynek a küllemét ölti magára: ezzel éri el, hogy „hivatalosan” is el kell fogadni, mert „jó”. „Kanonizálja” önmagát. Ekkor tudja a legpusztítóbb hatást elérni.

A semmi filozófiájának a megszállottai az élet értelmetlenségét hirdetik, és a szabadság szent nevét gyalázzák meg azzal, hogy éppen ennek a nevében képesek az öngyilkosságot is dicsérni, szabad döntés kérdésének tekinteni. Fogalmuk sincs a szeretetről, az emberi jogról és kötelességről, de még arra sem képesek, hogy elárulják, hogy nekik miképpen sikerült magas életkort elérni. Európának azt az arcát tárják elénk, amely teljes egészében méltatlan Comenius szellemiségéhez. Van azonban Európának egy másik arca is. Újra és újra ezt hangsúlyozom, és most szinte az előzőek összegezéséként hivatkozom Bergsonra, az ő filozófiájának a lényege „a teremtető fejlődés”¹¹. Ebben foglaltatik az élet lényege. Európa olyan huszadik századi modern filozófiája, hogy minden szentet, minden igazi, jövőt építő értéket lehet tagadni, de csak a halál nevében. Európának viszont életre van szüksége, a halált nem lehet és nem szabad rákényszeríteni. Iszonyú tragédiákat élt meg, és a legtöbb újkori nemes kezdeményezés olyan volt, mint a dunántúli mandulafácska Janus Pannonius gyönyörű versében. Lehet, hogy Marsilio Ficino lelkes gondolata is ilyen mandulafácska volt sokak szemében – a nagy

gondolkodó korában, de ezek a kedves tavaszi virágzó fák tagadják a levélszóró évszaknak, az ősznek, a szívet dermesztő télnak az erejét. Botticelli mesterrel együtt szívrepesve hirdetik a rügyfakadást. Comenius időszerűségét is éppen ebben láthatjuk. Tanításával előképe volt ő mindannak, amit sok-sok új felfedezés, ismeret birtokában egy későbbi tudós elmondhatott a teremtető fejlődésről. Az tehetségében, igazi benne rejlő méltóságában mindez már benne volt, de rejtőzködött, mint egy-egy szeretet lényben az „öntudatlan örökkévalóság”. Ha dantei pokoljárásra kényszerülünk modern útvesztőnkben, vigasztaljon az a tudat, hogy óriási erő áll a rendelkezésünkre – az életé, a megmaradásé. Ezzel igyekszünk megmenteni értékeinket, átmenteni a jövőbe. Nem valamilyen holt tárgy bálványozásáról van szó, hanem olyan magasabb minőségé, amely merőben más, mint a holt anyag, de nem tagadja azt, hanem a bölcs elődök követésével a négy őselemnek is úgy kell megadni a kellő tiszteletet, ahogyan azt Zaratuszta megálmodta, ahogyan az a környezetünk védelmében ma is kötelességünk. Tanítása számára a jövő a legfontosabb.¹²

Ahányszor a tanítványaink elé állunk az örök tavasszal találkozunk. Az emberiség számára a soha el nem hervadó tavaszt a reneszánsz hozta. Comenius egész szellemiségét ennek a korszaknak a ragyogás hatja át. Ő meg tudta őrizni a tisztá ragyogást akkor is, amikor látnia kellett, hogy a hajdan szép nap éjszakába hanyatlott. Fizikailag ez egy-egy időre bekövetkezhett, de a lélek napja nem hanyatlik le, mert abban isteni fény lakozik. A reneszánsz alkotói ebben hittek. Így lobogott fel tehetségük akkora erővel, amelyhez foghatót ritkán tapasztalt az emberiség. Hogyan volt ez lehetséges? Az őszinte hittel, töretlen lelkesedéssel végzett emberi munka oly titokzatos áramlást teremt, amelyben az elfogyasztott, „elkoptatott” erő újjászületik – mégpedig többszörösen. Minden eredményes tanításnak is ez az alapja. Comenius nevét viselő iskolánkban megállunk a tanítványaink előtt. „Íme, a tavasz!” – mondhatjuk a közelükben mindig. Európa pokoli bugyraiban olykor a Kocitus¹³ jege tartja fogva mindazokat, akik eltévelyedettek, illetve ezeknek az áldozatai. Sok iszonyatról lehet beszélni, de minket a comeniusi eszme, a magasabb szellemi minőség tudata lelkesítsen! Rendíthetetlen hittel mondhatjuk: „...késhet a Tavasz, ha már itt a Tél?”¹⁴

Bevezetőmben a megoldatlan nehézségek lavináját emlegettem. Hozzátehettem volna adataimhoz azt, hogy jelenleg a bankok vadászhalójában, lassújában vergődik szép földrészünk. Vigasztalhatnám magamat egy török közmondással. „Ó, szerzetes, ó, barát, minden mértéke a karát” vagy másképpen mondva „Ó szerzetes, ó, dervis, minden ügy a pénzhez visz”(Ey abdal, ey derviş, para ile biter her iş) Pénzzel végződik minden dolog, de ez már nem Comenius Európája, mert kontinensünk csak akkor lesz hűséges eredeti küldetéséhez, szellemiségéhez, ha tiszteletben tartja eredeti gyökereit. Bevezetőmben az ókori görög, latin művelődést és egy-egy európai nép ősi hagyományait emlegettem. Valamit kihagytam, és ily módon akartam megmutatni, hogy mily könnyen le lehet térni a comeniusi útról. Szándékos és színlelt eltévelyedéssel csak azt akartam igazolni, hogy megtisztulás, szellemi újjászületés nélkül a lavina egyre mélyebbre gördül, és féltő, hogy magával rántja még azokat is, akik a legszentebb szándékkal akarják visszatartani a

mélységbe igyekvőket, hiszen a lavina nemcsak szimbólum, hanem olyan sors, amely magával sodor emberi életeket.

Ebből a lavinás létből a remény napfényére kell kijutnunk. Ennek a lehetőségét Comenius túl világosan fogalmazta meg, én sem cselekedhetem másképp. Mire kijutunk az útvesztőből, méltók leszünk arra, hogy tiszta szívvel rebegjünk hálát az ő emlékének. A mai Európában sokan a végtelen és féktelen viszonylagosság megszállottai. Comenius a végső bizonyosság híve volt, tehát ezek az elrugaszkodó emberek sok fényévnnyi távolságra vannak tőle. Néznek, és nem látnak semmit. Statisztika lebben eléjük, és azzal dicsekednek: „Lám, ez a szabadság!” Egy ilyen statisztikai adat a következő: egy franciaországi felmérés szerint az ottani lakosság 2,8%-a gyakorolja a keresztény vallást, ugyanennek a népességnek a 3,2%-a már az iszlám hitet gyakorolja. Erre sokan azt mondják, hogy a vallás magánügy. Ám fogalmuk sincs arról, hogy az iszlám joggyakorlatának az alapja a Korán, tehát a szabadosság tobzódásában Európa csak saját magát tudja elemészteni, és saját életképtelenségét igazolja. Comenius viszont az élet nevében vallott erről a kérdéstről: „A számomra a legbiztosabb út a kereszt útja, mert azon járt az élet vezére, Krisztus.”

Ilyen alapon a legtisztább lélekkel tiltakozhatunk az ellen, hogy az európai jog maga alá temette az erkölcsöt. Ilyen alapon mondhatjuk azt, hogy a sátáni erők nem szabadíthatják ránk és a jövő nemzedékre mindazt a szörnyűséget, amelyet a deviancia megszállottai igazi értékeink ellen eddig is pusztító erővel fogadtattak el a meghökölő vagy romlott felelőseinkkel. Egy iszonyú szellem szabadult ki a palackból. Hosszú ideig azt hittük, hogy az csak fizikai értelemben jelent meg az atom- és hidrogénbombában. A veszély, hasonló szinten is megjelent, szellemi síkon.

Comenius Galilei és Newton lelki rokona volt. A nagyok tanításához akkor leszünk igazán méltók, ha az életnek, a szeretetnek a nevében tevékenykedünk, mert a halál civilizációjának a végzetes zuhanását is meg lehet állítani, de ehhez az élet megmaradásának a törvényére van szükségünk. Mégpedig arra, hogy az életellenes erőkkel szemben egy nagyobb erőnek kell fellépnie. Bevallom, a körülmények ismeretében nehéz ebben hinni. Ezen a téren adja meg az alapot Comenius, mert tőle megtanulhatjuk azt, hogy azok rendelkeznek a legnagyobb szellemi erővel, akik tanulással, tehetséggel, tisztességes munkával, segítő emberként eljutnak a magasabb minőségbe – nem mások ellenére, hanem embertársaik javára tevékenykednek, töretlen hittel haladnak a legigazabb úton.

Jegyzetek:

1. Galileo Galilei: *Considerazioni al Tasso*, Ed. Mestica, 1906. Galilei nyelvi szemléletének a tükré ez a munka. Hoppál Mihály foglalkozott részletesen Arisztotelész és Galilei szemléletével, világlátásával.

2. A jövő kapcsán annyiféle elképzelés volt már Comenius korában is, hogy a nagy pedagógus szerint hater az évre lenne szükség ahhoz, hogy az elméleteket és a hozzájuk fűződő viták anyagát végigolvassa az ember. Johannes Amos Comenius: *A világ útvesztője és a szív paradicsoma*, Madách / Európa, 1977. 54. o.

3. Reiner Maria Rilke az elidegenedést élte át. Rendezni akarjuk dolgainkat, azok újra szertehullanak, újra rendezni

akarjuk őket, mi is szétesünk. Ady Endre ezt így fogalmazta meg: „Minden Egész eltörött”. (Kocsi-út az éjszakában). Bedri Rahmi Eyuboğlu „Darabokban” (Paramparça) c. versében ugyanezt a tragikus léthelyzetet fejezi ki.

4. Szabad Újság, XVIII., évf., 12. szám, 2010. III. 24. Galánta, 10. o.

Comenius életművét áthatja az erkölcsi nevelés. Itt egy tanulmányára hivatkozom csupán. „Erkölcsi szabályok az ifjúság számára”, Comenius Magyarországon. Comenius Sárospatakon írt műveiből, Tankönyvkiadó, Budapest, 1962., 285-295. o.

5. Szabad Újság, XVIII. évf., 14. szám, 2010. április 7.

6. Madarász Imre: *Változatok halhatatlanságra*, Hungarovox Kiadó, 2011. Madarász Imre Alfieri-ről írt több könyvében is kiemeli azt, hogy milyen óriási tévedései voltak a francia felvilágosodás gondolkodóinak. Alfieri épp ezen a téren hozott újat, és így lett az olasz újjászületésnek igazi és meghatározó előfutára. Dobos Marianne: *Az összecsomózott szalag*. Miskolc, 2011. 106. o.

7. Comenius: *Pampaedia III*. In. Comenius élő pedagógiai öröksége. 47. o.

8. Bibliotheca Comeniana. Comenius és a magyar iskola. Comenius: *Schola ludus*. Néhány jellegzetes idézet: „A mi iskolánk mindent példával tanít.” 175. o. „Ami szép, az fáradtságos.” 217. o. A csillagászati ismereteket a következő megjegyzés kíséri: „Mily nagy vagy te Istenünk, ily hatalmas dolgok alkotója.” 229. o.

9. V.ö. 2. p. A szív paradicsomába a hit által lehet eljutni.

10. Comenius hitt abban, hogy a látható világ bemutatásában a lényeg, az eszméit is meg lehet ragadni. Már Dante panaszkodott, hogy „Néztek, és nem láttok meg semmit.” (*Guardate e non vedete niente*.) Rilke szerint pedig „Rettenetes, hogy a tényektől nem látjuk a valóságot”.

11. Bergson: *Teremtő fejlődés*, Az Akadémiai Kiadó Reprint Sorozata, Budapest, 1987.

12. Edmond Bourdeaux Székely: *Zarathusztra Zend Aveszta*, Living Earth

Élő Föld Kft. Budapest, 2000. 209. o.

13. Dante: *Isteni Színjáték*. A Kocitusz a „Pokol”-ban bemutatott legnagyobb bűnösök tartózkodási helye.

14. Tóth Árpád: *Összes versei és fordításai*, Szépirodalmi Kiadó, 1958. Percy Bysshe Shelley. Óda a nyugati szélhez, 395-398. o.

PANSOPHIA [PÁNSZÓFIA] AZ UDVARBAN ÉS AZ ISKOLÁBAN

Különös ez a cím, hiszen Comenius világa az iskola volt, a tanítás, de élete során gyakran hozta magával a sorsa, hogy támogatókra volt szüksége. Egyházát üldözték. A remélt csend és nyugalom nem adatott meg a tudományért, művészetért lobogó lelkeknek. Tisztessége, becsületes életfelfogása – világképe azt viszont magával hozta, hogy egyik élethelyzete miatt sem kellett szégyenkeznie. Súlyos tragédiák érték, de azok a gerincét nem törhették meg.

Nagy alkotóról, pedagógusról lévén szó, bizvást mondhatnánk, hogy ez természetes, ám épp a reneszánsz végén, a barokk idején könnyen találhatunk olyan egyéniségeket, személyiségeket, akik értéket hagytak maguk után – nem csupán véres nyomokat, ám az erkölcsük kívánni valót hagynak maguk után. Aretino, Casanova, Sodoma neve után még jókora sor következhetne, de a témánk szempontjából fontosabb az, hogy elsősorban a címet helyezzük górcső alá.

A „Pansophia”-val [Pánszófia]-val rögtön baj van, mert oly nagy mértékben kötődik Comeniushoz, hogy mondanivalóm érdekében rögtön azt kell kiemelnem, amit oly sokszor hangsúlyozunk, hogy ő nagy

összegező volt, a tanítás számára igazi, átfogó rendszerré ő alakította azt, ami ehhez a szóhoz kötődik. Magának a szónak az alapjelentése a reneszánsz gondolkodást is uralta, tehát érdemes úgy megvizsgálni, hogy miképpen volt jelen ez a fogalom a nagy pedagógusunkat megelőző időben, hogyan korlátozták a kor pedagógusait az adott körülmények, és a későbbiek során mindez hogyan jelent meg magában a társadalmi gyakorlatban.

A reneszánsz virágzó korszakában az udvar a világ kicsinyített mása volt. A tudósok, a művészek itt teljesítették ki tudásukat. A kolostoriskolák olyan ősi magot vittek tovább a jövőbe, amely a tanításnak szintén üdvös és szilárd alapja volt. Idők folyamán az erőviszonyok átalakultak, és mindez bonyolult következményekkel járt.

A reneszánsz végén az udvari művelődés egyre hanyatlott. A szunnyadóvá, kihunyóvá sorvadó, alakuló fényt üres külsőségek váltották fel, olyannyira, hogy magának a családnak az intézménye is hanyatlott, és a szellemi élet legkiválóbbjai, főképpen a tudósok, igyekeztek szabadabb levegőt szívni, s ha ez sikerült, lenézték az udvar zárt világát, és attól független életmódot alakítottak ki maguknak. Ezt biztosították az egyre nagyobb tekintélyre és függetlenségre szert tevő egyetemek. Bár a szabadság ott is viszonylagos volt, hiszen a fenntartáshoz szükséges pénz nagy része az uralkodó, a hatalmon lévő kezében volt. A művészeknek nehezebb volt, hiszen még Lodovico Ariostónak is segédkeznie kellett, mert az uralkodó hercege nem volt képes egymaga öltözködni. Ám épp a ferrarai udvart dicséri Goethe a „Torquato Tasso” c. drámájában – épp korai, még az adott történelmi helyzetre végképp nem jellemző szabad gondolkodás miatt.

Ez az udvar az akkori világ kicsinyített gyöngyszeme volt. Poliziano, Ariosto és Tasso neve fémjelzi az ottani virágzást. Ám a hanyatlást is jócskán mutatja Tasso sorsa és sok olyan körülmény, amely például II. Alfonso d'Este cselekedeteit jellemezte. Minden erkölcs és törvény fölöttinek tartotta magát. Lánytestvérenek a szerelmét a titok kirobbanásakor azonnal kivégeztette, öneki viszont erkölcsi szabadosságában semmi sem szabott határt. Több hasonló eset is volt. Ám ez az uralkodó jó zenész volt. Négy nyelvet ismert tökéletesen, és amikor a lengyel trón megüresedett Báthory István vetélytársaként lépett fel. Jóval korábban, abban az időben, amikor Kálvin János küldetéstudata kialakult, a hitújító hat hetet töltött ebben az udvarban, és II. Alfonso d'Este edesanyja, Renata di Francia református lett, hitét mindvégig megtartotta. Annak megfelelően volt a ferrarai várban kápolnája. Ugyanakkor a család több tagja magas rangú papi méltóságot töltött be a katolikus egyházban.

Egyetlen udvar így lehetett valóban a világ kicsinyített mása. Különösen az uralkodó család ifjú sarjainak a nevelése kapcsán nehéz az általánosítás. Bár volt rá példa, hogy kiváló ifjú együtt tanult a későbbi uralkodóval, például Torquato Tasso az urbinói herceggel, és ilyen esetben a tanítás, az oktatás valamelyest hasonlíthatott arra, amely az iskolákban folyt, de az eltérés főképpen abban volt, hogy a tanárnak is gyakorta kellett éreznie kiszolgáltatottságát, függőségét. Az elvetett magról előre is tudhatta, sejthette, hogy milyen talajba hull. A legkiválóbb tanár is tisztában lehetett azzal, hogy sok esetben tehetetlen. Az udvar hamis ragyogása elhomályosíthatta a

legkiválóbb szellemi ragyogást is – nem az utókor előtt, hanem a közvetlen környezetében.

II. Alfonso d'Este leghíresebb tanára Zsámboki János (Sambucus) volt. A tizenegy nyelvet ismerő tudós világában jelen van a tudományok összessége, a nagy rendszerezés. Éppen ezért tekinthetjük Comenius előképének. Vándorlásai miatt is a nagy utódra hasonlít. Munkát és „egy kis független nyugalmat” kerestek ezek a kiválóságok.

* *Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar*

A TÖRÖK URALOMRÓL ÁRNYALTABBAN

A 150 éves török uralomról a köztudatban egy nagyon leegyszerűsített és torz kép él, ez tükröződik a Magyar Nemzet 2006. december 1-jei számában a 19. oldalon közölt olvasói levélben is. (Unger Zsuzsa: Az ozmán hódítás százötven éve.)* Az ilyen

vélekedések kialakulásához esetleg hozzájárulhat 20. századi megszállások írásokból, családi hagyományból ismert emlékeinek tudat alatti visszavetítése is. A hódoltság alatt magyar mezővárosok iratait feldolgozó történészek írásaiban (ilyen pl. az MTA Történettudományi Intézete szerkesztésében a Magyar história sorozatban 1976-ban Hegyi Klára történész által írt "Egy világbirodalom végvidékén" c. kötet) viszont egy ettől jelentősen eltérő kép tárul elénk. Ennek fő vonásai a következők.

Egy helység elfoglalása után az adóztató szervezet felmérte a lakosok, a kapuk számát és az állatállományt, s a felmérést tízévenként megismételték. Az első időkben ugyanúgy fizettek adót, mint korábban, s az adó összege is nagyon emlékeztetett a magyar adóra (103) Volt természetbeni szolgáltatás (tized), állami robot (postaszolgálat, kalauzolás, várépítés) (105) s olykor ajándékok. Nem hajtották el a lakosságot, hanem *igyekeztek megőrizni*, mert veszteséget jelentett volna egyetlen adófizető elvesztése is. Általános volt a kettős adózás, a töröknek, a távol élő magyar földesúrnak. Olykor megegyeztek 50-50%-ban), de pl. Debrecen háromfelé adózott, mert fizetett az erdélyi fejedelemségnek is.

A helységek többségében *nem tartózkodtak törökök*. 1578-ban a Duna-Tisza közén az összeírt 800 városból és faluból csak 26-ban (3%) találtak mohamedán lakosokat. A török lemondott arról, hogy beleavatkozzon a meghódított polgári lakosság mindennapi életébe, s ezzel lehetőséget adott a magyar befolyás továbbélésére, majd megerősödésére. (211)

Kecskeméten a kádi (közjegyző) hivatal székhelyén a hivatal viselőjén és néhány beosztottján kívül nem élt egyetlen török sem, se katona, se polgári lakos. A hivatal megszűnése után, végig a 17. században egyetlen, a helyszínen működő török hatóság sem volt. (82) A városban és környékén tovább működtek a városi és falusi magyar előljáróságok, ők intézték az igazgatás napi ügyeit. A kádi csak arra ügyelt, hogy az őt illető jövedelmet megkapja. (122) A 17. században Pesten és Óbudán is saját előljáróik álltak a magyar közösség élén. (158) A lakosság választotta a főbíró (a "bírótetel") általában ápr. 24-én, Szent György napján

volt), a tanácsbeli esküdteket, az adószedő bírót, a vásárbíró, a borbíró, a mászárszékeket ellenőrző székbíró, a jegyzőt s a rendre felügyelő hadnagyokat, utca kapitányokat, akik a hagyományok szerint esküdtek fel. (130-131) A bírói tiszt évente gazdát cserélt – "Sorba megy, mint a falusi bíróság" mondja a szólás –, ebbe a törökök nem szóltak bele. (175) A lakosság maga üldözte és büntette a tolvajokat, házai feltörőit, állatai elhajtóit, a gyilkosokat, garázdákat, verekedőket, erkölcstelenekeket (148) A főbenjáró büntetés végrehatását a török hatóságok a legtöbbször fenntartották maguknak, pl. 1636-ban Nagykőrös 90 forintért akasztatott fel egy lótolvajt. (155). Volt példa az ellenkezőjére is, Bekir egri pasa 1617-ben rendeletet adott ki a jász városoknak, hogy "akár török, akár rác, akár magyar lögyön, ha tolvajok lösznek, hogyha elevenön meg nem foghatjátok, ... megölhetitek." (147) (Akkor a budai pasák – magyar íródeákjaik segítségével – még Béccsel is magyarul leveleztek.)

Ha jogi probléma merült fel, nem a törökhöz fordultak tanácsért, hanem a királyi országrészben székelő vármegyéhez, a nádorhoz, vagy az erdélyi fejedelemhez. (209)

Debrecen kereskedői a délnémet városoktól Isztambulig ismerősök voltak Európa országútjain (138). A mezőn hatalmas marhacsordák legeltek (128) 1548 és 1558 között 550 ezer magyar szarvasmarha kelt el a bécsi vásáron, nagyobb részük a török terület mezővárosaiból származott. A törökök legfontosabb dunai átkelőhelyén, a váci hidon 1560 júniusától 22 hónap alatt 108 714 marhát hajtottak át. (135)

A városokban a különböző népcsoportok egymástól elkülönülve, saját városrészeikben laktak és éltek a maguk életét. (80). A török lakosság kiszolgálására mohamedán mesteremberek, szabók, csizmadiák, cukrászok telepedtek a várak köré. A minaretekből imára hívott a műezsinek éneke, de a harangtornyok némák voltak, mert a harangozást – kivételektől eltekintve – tiltották, az utcákon török, magyar, szláv szót lehetett hallani. (80)

A hódoltság protestánsai sokszor Erdélyből jött, nem egyszer Wittenbergben tanult lelkipásztorok irányítása alatt álltak, a baranyai református közösségek Erdélyből kaptak könyveket s a 16 századnak a hódoltságban működő nevezetes prédikátorai közül pl. *Sztárai Mihály* Szlavóniában és Baranyában 120 protestáns gyülekezetet szervezett, hat históriás éneket és két drámát hagyott ránk (267). A protestáns iskolák sorában (Tolna, Laskó, Ráckeve, Cegléd) a gazdasági élet és a kereskedés alapismereteit is tanították, tanáraikat a debreceni, sárospataki és erdélyi főiskolákból kapták (közülük többen pl. a wittenbergi egyetemen tanultak) és legjobb diákjaikat oda küldték tovább tanulni tógátus diáknak. (Pl. *Baranyai Decsi Jánost* Tolnáról Debrecenbe.) Tolnán készült például az ószövetségi Jézus Sirach könyve magyar fordítása, amely a Heltai Nyomdában, Kolozsvárott jelent meg. Pakson török uralom alatt épült református templom. (159)

A bosnyák ferencesek Belgrádban székelő missziós püspöke időnként bejárta a hódoltsági egyházmegegyeket, 1649-ben eljutott Gyöngyösre is és Pesten 2032 embert bért. (159) A szegedi ferences barátok gyakran váltottak útlevelet a török hatóságoktól, hogy a királyi országrészt meglátogathassák. (209)

A hódoltságot nem vette körül "vasfüggöny". Szabadcsapatok, így magyar végvári katonák is gyakran behatoltak a másik fél területére. (124) 1665-ben Kalocsa mellől elhajtottak északra 100 legelő marhát, ebből Jászberényben találtak meg 35-öt. Török katonák a keveset érő zsoldot olykor rablott tyúkkal, cseber borral, gyöngyös főkötővel egészítették ki, összefogtak néhány embert és fizettettek a szabadságért. (116-117) A közbiztonság romlása miatt néptelenedett el később a hódoltsági falvak nagyrésze, a híres könyvtárral is rendelkező tolnai iskola, ahol Wittenbergben tanult tanárok oktattak, 1600-ban az ugyancsak török uralom alatti Kecskemétre települt át. Nemcsak a török őrségek portyázó tagjai szoktak rá az emberrablásra, hanem a magyar végváriak is. A panaszos levelek gyakran visszatérő keserű vádja, hogy az ellenséges török sem követ el olyan szényűséget a keresztény magyarokon, mint a keresztény magyar katonák. (255)

Tegyük hozzá, hogy a törökök tisztelték a székesfehérvári magyar királlyirokat. Ezeket a törököket kiűző katonaság dúlta fel, értékeket keresve. – Másrészt Buda visszafoglalásakor a felszabadítók az ott talált török polgári lakosokat, az asszonyokat és a gyerekeket is legyilkolták.

Volt példa egymás tárgyilagos megítélésére akkor is. *Harsányi Nagy Jakabnak* Brandenburgban 1672-ben írt könyve előítéletektől és negatív elfogultságtól mentes helyszíni tudósítás a törökök életéről és szokásairól. Szerzője a nagyváradi gimnáziumban, majd külföldi egyetemeken tanult, megtanult törökül és később a brandenburgi választófejedelem diplomáciai szolgálatában hét évet töltött a Török Birodalomban. (269) A másik oldalról *Evlija Cselebi* munkája – a szerző szultáni biztosként és követségek tagjaként járta be a birodalmat – Magyarországra vonatkozó részében lelkesen és aprólékos részletességgel írja le a várakat, vásárokat, a magyarok külsejét, szokásait és nyelvét. (272) (Ez a kötet modern magyar fordításban is hozzáférhető.)

A folklór területére térve említsünk meg egy ma több változatban ismert anekdotát. Budapesten egy diplomáciai fogadáson a szovjet nagykövet azt kérdezi török kollégájától:

„Hogyan tudták a törökök 150 évig uralni Magyarországot?” – A válasz: „Nem igyekeztünk áttéríteni a magyarokat a mohamedán hitre, nem volt kötelező az iskolákban a török nyelv tanulása, és nem tettük kötelező magyar nemzeti ünneppé aug. 29-ét, Buda elfoglalásának napját.” (Ennek egyik változata olvasható pl. *Papp László*: „Nem tudjuk mit rejteget a múlt, történelem alulnézetből” című, Debrecenben 2006-ban megjelent kötetében is.)

Dr. Paczoly Gyula

U.i.: A számok *Hegyi Klára* könyvének oldalszámai.

* „Az oszmánok hódítani jöttek, leigázták az országot, elvették javait, elhajtották népét, janicsárokat neveltek az elrabolt kisfiúkból. Az a 150 év Trianonon keresztül máig érezteti hatását. Ezt tudatosítani kell a mai fiatalokban is.”

További irodalom:

Kathona Géza: Fejezetek a török hódoltsági reformáció történetéből. (Humanizmus és Reformáció 4.) Akadémiai Kiadó, Budapest 1974. 253. old.

Szakály Ferenc: Magyar intézmények a török hódoltságban. (Társadalom- és Művészettörténeti Tanulmányok 21.) MTA Történettudományi Intézete 1997. 418 old.

Szakály Ferenc: Mezőváros és civilizáció (Humanizmus és Reformáció 23.) Balassi Kiadó 1995. 486 old.

Pótlás

Az oszmán hódítás és hódoltság fogalmáról sokak képzeletében ma is elsősre egyfelől a háború, pusztítás, rabszedés, másfelől a muszlim, vagyis egy idegen, hódító, erőszakos kultúra képzete jelenik meg. Az újabb kutatási eredmények ezt az egysíkú képet mára jelentősen módosították. Közismert, hogy etnikailag nem török, hanem délszláv volt a hódoltsági katonaság, lakosság. – Így vallása és szokásai tekintetében sem volt vegytisztán muszlim, mint inkább ortodox keresztényekből lett konvertita muszlim, akiket új muszlimoknak is szokás nevezni. [Az új muszlimokról: Hegyi Klára: Etnikum, vallás, iszlamizáció. A budai vilajet várkatonaságának eredete és utánpótlása. – Történelmi Szemle 41 (1998) 229-256.]

Az sem vitatott, hogy a vallásháborúba bonyolódó Európában ismeretlen türelmet, vagy helyesebben talán közömbösséget tanúsítottak a hódítók a hit dolgában.

Így látjuk ma. ...

Erdélyi Gabriella: „Túlélési stratégiák a török idején” In Ács Pál, Székely Júlia (szerk.): „Identitás és kultúra a török hódoltság korában”, Balassi Kiadó, Budapest, 2012. 89-99. old. (A közölt szöveg a 89. oldalon a bevezetés eleje.)

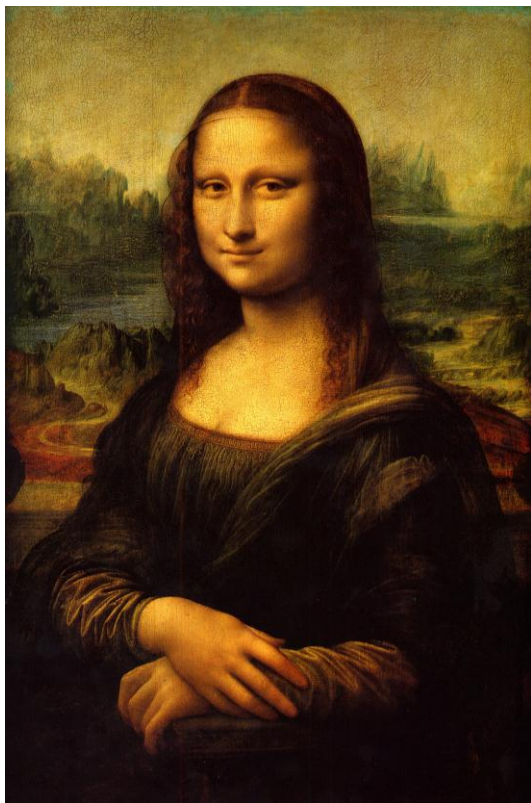
Veszprém, 2012. május 21.

Dr. Paczolay Gyula

Elbert Anita (1985) — Székesfehérvár

A KÉP CSENDJE

(Leonardo da Vinci Mona Lisa-jának értelmezése)

Nehéz feladatra készülök ezzel az írással, mivel a medialitás azon ingoványos, nehezen megfejtendő területére szeretném értelmezésemet alapozni, amely a képi és verbális szöveg kölcsönös átfordíthatóságának módozatait mutatja be. Több okból kifolyólag is

nehezen megközelíthető ez a diszciplína, főként azért, mivel csupán irodalmi–nyelvi–fenomenológiai–generatív oldalról fogom majd megvizsgálni a választott festményt, Leonardo da Vinci Mona Lisa-ját, s a szaktudós festészeti mikroelemzését figyelmen kívül kell hagynom.

Legelőször is elemzésemet azzal szeretném kezdeni, hogy a kép és szó egymásba való átfordítása milyen akadályokba ütközhet elemzésünk során. Mindenekelőtt meg kell állapítanunk, két egészen eltérő nyelvről, a verbalításra építő szóról beszélhetünk, amely megértéshez vezet minket, valamint a látáson, vizualitáson alapuló képről, amely csupán a megismerést teszi lehetővé, azonban a kép mint esztétikai objektum létjogultsága esetén a fenomén megértését eredményezheti. Ekként, a megértéshez vezető szóra a hermeneutika tudománya, míg a megismerésre alapozó képre pedig a fenomenológia tudománya épül. E két diszciplínát teljesen megfeleltetni egymással lehetetlen, erre nem is vállalkozom, viszont találtam olyan „kiskapukat”, melyek segítségével, ha nem is a teljesség erejével, de megközelíthetővé vált a benneállás keretei között e két nyelv összebékítése. Már az elemzés elején leszögezném, hogy képi és a verbális szöveg kölcsönös átfordításának eredménye nem illeszkedhet bele egy rekurzív folyamatot megjelenítő keretbe.

A verbális szó képpé való fordítása kizárólag egy nyelvközösségen belül lehetséges, méghozzá az eltérő nyelvi jelölők okán. Egy nyelvközösségen belül egy hangsor bármely egyszóval ember számára megérthető a benneállás keretei között, csak hogy ugyanazon magyar nyelvi jel jelölje egészen más mentális képet eredményez az emberek agyában. S míg a rögzített nyelvi jel jelölje bár változatlan nyelvi kóddal rendelkezik, s illetően univerzálisnak tekinthető, addig a képpel egészen más a helyzet. Egyazon konkrét jelölőre egy adott személy individuális mentális képeket képzel maga elé, s így ezek a képek egyéni megértés realizációjaként fognak a papírra kerülni képi, szimbolikus megjelenítés során. A szó kontextustól függően a saussure-i elmélet¹ szerint jelölővel, jelentéssel, referenciával és általában egy illetve két, ritkán három vagy több jelentéssel rendelkezik, a szöveggörnyezetben pedig redukálható mindössze egy konkrét jelentésre.

A kép azonban potencióális jelentéssel rendelkezik, és nincsen aktuális jelentése, mivel a fotográfiától eltekintve nem a valóságra utal, hanem sokkalta inkább fikcionális, vagy imaginárius teret képez. A képnek nincsen nyelvi jelölője, jelentettje és jelentése, egészen más oldalról kell megközelítenünk, verbális szóra való átfordítása a képi jelentés többértelműsége jóval nagyobb nehézségekbe ütközik, mint a szóról képre való fordítás. A kép jelentése mindig a kép és személy kérdés–válasz párbeszédének eredményeként jöhet csak létre. S egy adott kép verbális szóra való átfordítása rengeteg alternációt hordoz, s főként egyéntől függ a szelekciója, pl.: egy C jelenthet egy holdat, kiflit, vagy egy félkört, amit az adott személy határoz meg, s nagyban függ annak kreativitásától, tapasztalataitól, emlékeitől, diszpozíciójától. A kép bár azt állítottuk, nem rendelkezik a verbális nyelvi jel tulajdonságaival, de mégis van nyelve, amit Boehm úgy fejez ki, hogy egy sajátos, ikonikus többlettel rendelkező néma, hallgatag nyelve van a képi

nyelvnek². Ha a nyelvhasználók oldaláról tekintünk a képi nyelv mibenlétére, egy olyan, az összes létező nyelvet a benneállás kereteiben magába sűrítő, ámbár nyelvközösségtől független nyelvet jelöl, amely a referencialitása révén el-nem rejtettként van jelen. Egy képi közleményt bármely ország nyelvhasználói észlelnek, s e képi észleletük által bennük keletkezett mentális kép kerül verbális szóvá átfordításra. A személyben keletkezett mentális képhez ugyanis mindig járul egy sajátos hangoltság, ami befolyásolja a képről alkotott tetszésünket, nem tetszésünket, s amely a kép elsajátításához is nagyban hozzájárul, mivel egy képet megérteni nem, csupán észlelni, s szemünkkel érzékelni lehet, de ez a megismerés folyamatához köthető.

Abban az esetben, ha a képben a valóság leképezése (mimézise) volt a festő célja, képzeletünk által, képesek vagyunk beleképzelni magunkat az adott tájba, személybe, tárgyba, amit a festményen látunk. Mivel a tájképeknek, portréknak erős realitásvonatközös van, verbálisan, bár rendkívül redukáltan, de kifejezhető. S éppen azért, mivel képzeletünk által elsajátítjuk a képet, s képesek vagyunk a képen látottakba belehelyezkedni, a valóságot leképező kép befogadója mondhatni mindig egy kissé „képpé válik”, s ezáltal a kép maga is perszonalizálódik a befogadó nézőpontjából.

Azonban, ha posztmodern képet nézünk, már elidegenítő hatást gyakorolhat ránk a kép, mivel nem saját képzeletünkkel, tehát egy perszonális beleképzelés által szemléljük a képet, hanem fantáziánk segítségével egészítjük ki, bíráljuk, vagy egészen egyszerűen észleljük azt. Ebben az esetben a legfőbb problémát a látszólagos referencialitásban látom, mert pl.: a fehér kocka fehér alapon meglehetősen absztrakt ahhoz, hogy a valóságra vonatkoztatni tudjuk kellő empirikus bizonyossággal, ámbár szavakba lehet foglalni ezt a fenomént; látványt egy színnel, ám anyagiságán túl, lényegét sohasem tudjuk feltárni nyelvi keretek között. A 20. századtól a festmények ilyen valóságos referencialitásuktól való elszakadása is jelzi a két szinten történő gondolkodás primerségét. A festmény anyagiságában elszakíthatatlan annak formájától, s lévén festményről szó, az előtér és háttér is csak együtt értelmezhető. A festmény ilyen anyag és forma elszakíthatatlan egysége fenomenológiailag el-nem rejtettségekben van jelen. Ámbár lényegi struktúráját tekintve, Husserl geometriának nevezett ideáját³ a benneállás keretei között nyelvileg képtelenek vagyunk megragadni, mivel az emberek számára csupán a fenoménok adóttak, a lényegi struktúra elrejtett szemünk elől, empirikusan nincs jelenvalóságunkban.

Ha az eddigi narratív képmegértésre teszünk egy kisebb kitekintést, annak alapját két bázisban határozhatjuk meg, – szinte kizárólag fenomenológiai és narratív alapon gondolkodik, figyelmen kívül hagyva a kép mélystruktúráját, vagyis annak generatív alapjait – egyrészt a képi időszerkezet, másrészt a kettős textualitás jelenségének vizsgálatában. Az alapvető narratív logikát a szukcesszív, időbeli alapokra, míg a képi logikát a térbeli, egészes szemléletmódban látja megvalósulni.⁴ A narratív képmegértés esetlegességét abban látom, hogy csupán a fenomén szinten gondolkodik, képszemléletet alkotva, s bár célkitűzése

a térbeliségre épített, ámbár mindhárom idősíkot magába tömörítő kép megfejtése, mivel csupán a kép részei által jut az egész megértéséhez, addig annak időstruktúrájának teljességét is elveszíti. Még mindig hangsúlyoznom kell, hogy képi megértés nem lehetséges csupán a kép materiális anyag és forma, valamint előtér–háttér észlelése, érzékelése és ahhoz az értelem bevonásával jelentésképzés jöhet létre, amihez megfelelő benneállás keretei között megértés társulhat, de ez messze áll a kép mint egész megértésétől. Ha sarkítottan szeretnénk fogalmazni, a sík felület, fenomén azon oknál fogva érthető meg, mivel ekkor már, ha műalkotás voltát konstatáltuk, esztétikai objektumként történik annak megértése, azonban egy hétköznapi kép, szimbólum csupán észlelhető, s megismerhető voltjában állhat előttünk.

A narratív képméletelet másik felvetése, a nyelvi szférában analógiába állítható szöveg szintjén pretextus, avagy intertextualitás⁵ fogalmakkal, a szó szintjén Potebnya terminusával „belső forma”⁶, Peirce jeleméleti felfogásában interpretáns fogalmával⁷, avagy Lotman intextus „szöveg a szövegben” jelenségekkel⁸, a „kép a képben”, mise–en–abyme jelenséggel.⁹ A kép ez esetben az eredetszövegre adott válaszként határozható meg, pl.: egy középkori szárnyas oltár felidézi, emlékeztet minket az újrafelismerés folyamatában a bibliai textusra. Hasonlóképpen a kép szavakkal való kifejezésekor, kép és annak befogadója egy kérdés–válasz kapcsolatot, tehát megnyilatkozást hajt végre, ahol a kép teszi fel az alapvető kérdést, s a kép nézője ad erre választ. A feszültség a kép befogadója által dekódolt kérdés felfogásában rejlik, hiszen annak félreértelmezése esetén az arra adott válasz is hibás, hiszen a képi nyelv bár minden emberi nyelvet magába sűrít, de mindezt egészeségében, totalitásában adja szemléletünk számára. Mivel a képben kicsiben az egész univerzum benne rejlik, a befogadójának lehetősége van arra, hogy szelektáljon, s saját egyediségét lássa meg fenomenológiailag a képben. Ezért lehetetlen egy konkrét festményt akár még fenomenológiailag, nemhogy generatív szinteken megfejteni, mivel minden egyes kép nézője perszonalizálja a képet, sajátta teszi, s jelentése, bár a képé univerzális, abból az egyén elvonva a magára jellemzőket, teljesen egyedivé válik saját értelmezése, illetve a festmény jelenségének megértése végére. A kép nemcsak a befogadójával folytat párbeszédet természetesen, tehát nemcsak Én–Ő kommunikációs formát indukál, hanem önmagával is dialógusban áll állandóan, tehát Én–Én kommunikációt is folytat.¹⁰ Ebben az esetben nemcsak előszövegekre kell gondolnunk, mint pl.: bibliai, mitológiai, vallási, költészeti szövegekre, hanem a festmény anyagiságának, keret, színek árnyalatai, háttér ábrázolásának felelevenítésére. Az igazi „művészi” értékkel rendelkező kép azonban képes deformálni is az eddigi művészi fogásokat, ábrázolásmódokat, ilyen – minthogy az irodalomban Tynjanov fejti ki a irodalmi tény állandó deformációban való létrejöttét, a többi nem–irodalmi sorok által¹¹ – festészeti technikai fogások újítása figyelhető meg a sfumato és chiaroscuro alkotói módszerek alkalmazásában – Leonardo Mona Lisája esetében.

A képek és verbális szöveg egymásra lefordíthatóságát bizonyítja az ekphraszisz, mintegy kétezer éves

fogalma, amely nyelv és képek összetartozását foglalja magában.¹² A kép és nyelv ilyen elválaszthatatlan jellege egyrészt az ősemberekénél, másrészt a kisgyermekénél van jelen, mivel ők szemléletben gondolkoznak, nem fogalmakban, náluk a dolog és név, valamint dolog és kép együttállásukban értelmezhető csak. A művészetek ilyen elválaszthatatlan jellegét demonstrálja az ősemberekénél, illetve korai társadalmak népeinél szinkretikus felfogásmódjuk is. A későbbiek során, a 19. század utolsó harmadától a festészet megszabadul a nyelvtől. Alapvetően kép és nyelv egy olyan ambivalens viszonyt feltételez, amely elválasztja és összeköti e két minőséget, hasonlóképp a forma és anyag dialektikus kapcsolatához. A szóban, minthogy a képben is él az anyag és forma alapvető dialektikus kapcsolata, csak hogy míg a szó esetében külön-külön értelmezhető, egyrészt az anyag jelölő, jelölt, valóság, illetve a forma, mely szemléletileg folyó tevékenységet foglal magában, addig a kép esetében más a helyzet. A szó használatakor szemlélet, keletkezésében műalkotás, azonban a szó egy szemléleti egésznek tekinthető, de elkülöníthető benne élesen az anyag és a forma egysége. A kép esetében, egy térbeli egészlegességről, totumról beszélhetünk, ahol a forma és anyag (szín, fény, árnyék, stb.) egysége egymástól elválaszthatatlan lényegiségben van jelen. A szó és kép tartalmának meghatározása pontosan ellentétes gondolkodásmódot eredményezhet számunkra. Hiszen míg a szó mint szemléleti egész egységet élesen el tudtuk különíteni formára és anyagra, addig tartalmát egységesebb módon úgy határozhatjuk meg, mint azt a jelentést, amelyet a szemlélet számára szükséges forma a szemléleten át az értelemnek nyújt, József Attila definíciója alapján.¹³ Azonban a kép esetében míg az anyagot s formát külön értelmezni nem tudtuk, a tartalmát illetően nehézségekbe ütközünk, annak okán, mivel a kép fenomenját egészében értelmezni lehetetlen, a fent megmagyarázott generatív alapok tudásának hiányában, s így arra kényszerülünk, hogy a kép fenomenjának minden kis részét jelentéssel ruházzuk fel. S így egy kép tartalma a fenomén kimunkáltságának, nagyságának függvényében annyiszor sokszorozódik meg, amennyi részegységet megállapítunk a felületén.

A kép befogadója egy adott festményt saját értelme alapján képes jelentéssel ellátni, ami eredményezhet megértést, de nem a kép egészéét, csupán a fenomén megértését, mely a színek és formák szintjén mozoghat csak. A kép lényegi tartalmát lehetetlen nyelvre kódolni. Éppen azért, mert a fenomén teljes egészében nem, csupán részenkénti tartalommal rendelkezik, ezek bár egy egészre összeállnak, de olyan bonyolult értelmi struktúrát hoznak létre, amit bizonyít az a tulajdonsága is, hogy az összes nyelvet magába sűríti. Hiszen a szó a nyelvet csak mint szemléleti egész képes kifejezni, ellenben a kép, a nyelv igazi eidosza, azon hallgató, ikonikus sűrítettség, amely a költői szó, a teremő szó csendjében is jelen van. S míg a költői szó mindig alakulóban van a műalkotásban, addig a festmény, a kép mindig el-nem rejtettségében, készen van jelen. Mégis ambivalens a kép: a felszínt mutatja, el is láttatja a befogadó révén jelentéssel, igazi lényege mégis elrejtettségében van csak jelen. A kép tehát bár egészként van jelen a festményen, jelölő (színek) és

jelölt (forma), valamint valóságra utalása, referencia is explicit módon érzékelhető kéznéllevőségben van, a szó esetében feltártan csupán a jelölő van jelenvalóságában szemléletünk előtt, a jelölt, a referencia már az olvasó fejében kell, hogy tudatosuljon, tehát ezen tényezők elrejtettségükben állnak előttünk. A kép jelentésének megfejtése már csak azért is ütközhet akadályokba, egyrészt, mert az egész kép jelentése a fenomén sokaságának jelentése összegzésének értelmi hiánya miatt lehetetlen, figyelembe kell venni a szó analógiájára a használatban lévő szó helyén mi áll a festményben.

A kép mielőtt ekphraszisz, tehát kész, egész produktum nem lesz, egy létrehozási szabály alapján szerveződik, a deskripció¹⁴ szerint, amely a matematikus képi cselekvésére utal. A nyelvben legkisebb egység, a betű helyén a festményben a pont áll, a szó helyén a vonal, a műalkotás helyén a kép. De a probléma abban áll, hogy egy térbeliségre építkező festményen lévő pontok egyéni verbalizálása, ha megtörténne, újfent a kép mint egészről távolítana el minket. Ezáltal: minél inkább egy-egy rész megismerését tűzzük ki egy festményen a munkánk céljául, a részt fogjuk megérteni az egész helyett, s elsiklunk a lényeg felett, ami nem a fenomén részeinek értelmezése, hanem a kép mélystruktúráinak szemlélésében áll. Ami kihangsúlyozom, a fenoménen keresztül történik. Mivel a festő egy kép generatív alapját csakis a szemléleten át képes az értelemnek adni, s így különböző „kikapukat” kell keresni a képen, annak értelmezése érdekében.

Általában a festő saját magát, érzéseit és gondolatvilágát is belefesti az adott alkotásába, s mivel e cselekedet alapvetően perszonalizált, így két legfontosabb szervét kell figyelniük mindig az alkotónak a festményein, jelesül elsődlegesen a portrékon a szemet, másodlagosan pedig a kezét. Érdekes ezen a ponton, ha a fenomén ad is két „kulcsot”, a szemet és kezét számunkra, megfejtése újfent csak egyéni lesz, a befogadótól függ, mivel – hasonlóan a nyelv síkján működő metaforához, – nem lehetséges egyetlen jelentést rendelni az adott szóképhez, s mindkettő elrejtettségében van jelen, a feltárása ezáltal ugyanolyan individuális, ezáltal sajátta tétele folytán perszonalizált lesz. A szem azonban nemcsak a festő nézőpontjából fontos, hanem a befogadó is azon keresztül dolgozza fel a kép látványát, s a kép univerzális volta, bármely nyelvre képes megszólaltatásának egyetemessége a szemlélőben személyessé, egyedivé válik, s így a befogadó saját nyelvén szólalhat meg a kép.

A továbbiakban a kép központi része mellett fontos még figyelmet szentelnünk a periférikus, de annál jelentősebb anyagi jellegzetességeknek is. Már csak azért is, mivel a festményen az anyag is jelentéssel bír. A kép keretének vizsgálata már Poe, Gogol óta elkezdődött, a 20. századi filozófusok közül pedig Ortega y Gasset¹⁵ szentel neki nagyobb figyelmet. A 20. században használt „posztmodern” névvel ellátott korszak kifordította az addigi trendet, már nem a szokványos irodalmi témák, szerkezetek, s a festészetben sem a mi van a képen? kérdésre válaszol a festmény, hanem áthelyeződik a figyelem Derrida¹⁶ megfogalmazásában a partikulárisabb részekre, a perifériákra. A Mona Lisa ebből a szempontból azért

érdekes, mivel nyárfára készítette el Leonardo a képet, s e fa szimbólumértelmezése alapján a dualitások hordozója, magában foglalja mind anyag és forma, mind fenomén és lényeg, mind pedig alkotó (Leonardo) és alkotott (Gioconda) kettősségét egyetlen lényegi struktúrába tömörítve. Mégis, a keret mellett figyelemre méltóbb Mona Lisa esetén egy másik anyagi jellegzetességet figyelembe vennünk, az ecset vékonyságát, vastagságát, s hogy ezáltal milyen forma létrehozását képes végrehajtani, hiszen nemcsak az alak, de a vonal, sőt a pont, mely esetünkben a legtöbb jelentéssel rendelkezik fogja a legfontosabb kulcsot adni az értelmezéshez.

Mint a fentiek során kifejtettem, a narratív képelemzés csupán a fenomént vizsgálja, s nem érkezhetsz el ezáltal a kép lényegi értelmének megelégedéséhez. A generatív alap megtalálása azonban a kép mikroszerkezetének molekuláiban, a pontban keresendő, amely a nyelvben lévő megfelelője, a betűhöz képest az egész univerzumot magában foglalja, mivel teremteni képes, s a vonal, alak is e kis részegységből tevődik össze. Szavakkal nem tudunk háromdimenziós képet leírni, de pontokkal igen, s a képen lévő teret verbalizálni lehetetlen, a narratív képelemzés szukcesszív időbeli logikája okán, mivel szavakkal egymásutánosságban tudjuk csak leírni a dimenziókat, mivel számunkra nincs mindegyik kéznéllevőségben. S Mona Lisa szeme nem vonalakra, de pontokra épül, egyetlen milliméteren 30–40 ecsetvonás, pont figyelhető meg, s így egyetlen négyzetmilliméter kidolgozása egy egész napot vehetett igénybe. A pont teremtő ereje azonban egyrészt a szemhez köthető, s technikai fogása által, a sfumato révén, miszerint az „állandóan a befogadót figyelő szem” nemcsak funkcióját, hanem sokkalta inkább a kép „élő” jellegét is demonstrálja, s jelentésképző ereje kihat a befogadóra abból a megfontolásból, hogy a kép nézőjével kapcsolatot keres, s megnyilatkozásba akar lépni vele, mely a kérdés–válasz interakciót indítja el. Mona Lisa mosolya nemcsak anyagi kidolgozásából fakad, s csupán pontokból kirajzolódó formát takar, hanem a ponthoz mindig járul a festő dematerializált nyomaként ott maradt materiális valósághoz egy odaértett szerzői diszpozíció, azonban ez elrejtétként csupán litterális anyagiságában van jelen a pontban. Viszont, ez a szerzői diszpozíció a pontban elrejtett, s a festő szándékát, hangoltságát feltárni már lehetetlen, egyet azonban lehet tenni azért, hogy a befogadó megszólítja a képet, dialógusba kerül vele, s saját szubjektív hangoltsága kiegyenlítődik a festményen talált anyagi–formai összhatás, nézőjére gyakorolt diszpozíciójával. S így a dialógus végére a befogadó diszpozíciója, a megnyilatkozás előtti hangoltságához képest egészen eltérő irányt is mutathat, mivel a kép anyaga (akár egyetlen szín is), formája, tehát a fenomén egy–egy kis része jelentéssel bíró volta okán gyökeresen megváltoztathatja addigi diszpozíciókat, mely az egész ember egzisztenciális életére, de az adott időpontban bizonyára nagy hatással lesz a benneállás keretei között hangoltságunkra.

Mona Lisa „mosolyát”, melyet a sokféle értelmezés nevezte már kacérnak, kihívónak, vélték már terhesnek, s hogy arcidegbénulása van, boldognak, s elégedettnek is gondolták jó néhányan.¹⁷ Pálcát törni egyik értelmezésen sem lehet, mivel elemzésem recepció-

központú szeretne maradni. A kép nézője mindenesetre magát a képet, Mona Lisát nézve, önnön diszpozíciójával találkozik, a fenomént nézve viszont csupán anyagot és formát láthat. Ez azonban nem elég ahhoz, még akkor sem, ha esztétikai tárgyról lévén szó, hogy magát a mosolyt is megértsük. A mosoly alapvetően nemverbális, s mivel nem egy műalkotásban, de egy képen szerepel, annál hangsúlyosabban van jelen, s beszédes, mivel egy sajátos diszpozíciót közöl a fenomén által. Ezt a hangoltságot azonban ugyanolyan univerzálisnak kell vennünk, amiként magát a néma, hallgató képi nyelvet is annak vettük. S mivel a mosoly dekódolása ezáltal kétszeres fordítás eredménye, mivel nemcsak egy univerzális nyelvi kód sajátja tétele zajlik a befogadó által, hanem a mosoly diszpozíciójának sajátja tétele is, így két szinten kell azt átfordítanunk. A képi nyelv megértése ezáltal a perszonalizáció által írható le, de ez csak partikuláris, mivel a mosoly nem verbális jelekből épül fel, a hozzá társuló diszpozíciót is ugyanúgy el kell sajátítanunk. S míg e hallgató képi nyelv és a mosoly hangoltsága a képen együttállásában, térben szerepel, addig ennek elmondása, avagy leírása a befogadó számára kétszer több időt, s két folyamat leírását eredményezi. E két leírás egyike fiziológiai, az arc izmainak, idegeinek mozgása, míg a másik oldala a magánvaló cselekvés, a derű, vagy mosoly megértésében áll, amelyhez a diszpozíció is kötődik. Mivel iménti két átfordítás kétszeres elsajátítást is feltételez, lehetetlen, hogy annak esztétikai tetszés és nem tetszés vonalát is bekapcsolva, minden befogadó ugyanúgy vélekedjen a szóban forgó festményről. Mona Lisa mosolya a befogadó és kép dialógusa végére már nem Leonardóé, nem is Mona Lisa mosolya, de a befogadó mosolyává válik, tehát a mosoly maga perszonalizálódik a befogadóban.

Ezen, az eddig megállapított hipotéziseken még meg nem fejtettük a Mona Lisa titkát, csupán a mosoly befogadó általi elsajátításáról volt szó. Miként azt a nyárfáról mondtak alapján közöltem, a szimbólumban rejlő Janus-arcúság nemcsak felszín és mélységi struktúra, alkotó és alkotás, előtér és háttér, mosoly és ruházat komorsága, de nézés és valódi látás között is fennáll. Az állandó figyelő szem az, amely a kép azon, se dologra, se nyelvre nem utaló aspektusát feltárja, miszerint benne a lélek és lét beidegződése rendeződik be, s illetően lét és jelenség szétválaszthatatlanságára utal. Mona Lisa mosolya csak úgy kelhet „életre”, ha azt valóban életszerűként, reálisan ábrázolásra kerülőnek véljük, az élet visszatükröződése a képen a mosoly mint jelenség által nem lehetséges, kell egy „mozgásra” képes, – ámbár érzéki csalódás lényegében lévő – cselekvő szerv, a szem.

Leonardo művészetében két mérföldkö létezik a művészetben: a tapasztalat és a mozgás. A mozgás megvalósulását a Mona Lisában nem a kép esemény, vagy történet szintjén hajtja végre a befogadó a cselekmény terében, hanem Mona Lisa szemének mozgása a befogadó szemében fog realizálódni. A háromdimenziós szem önmagában, fenomén szintjén mindaddig nem válik élővé, vagyis „mozgó szemmé”, míg egy befogadó szemében nem aktualizálódik a szem mozgásának potencióális volta. A tapasztalat ugyancsak a befogadóé, hiszen az ő „szemén” keresztül jut megértésre a kép jelenségének és a valóságnak szétválaszthatatlan jellege. S a mozgás és

tapasztalat összetartozó fogalmakat, az élet és jelenség szintjének irányítását egyaránt a befogadó tartja kezében, s a világról való tapasztalatai és szemének mozgása alapján működteti Mona Lisa háromdimenziós szemét. Az élet, a mozgás és a fenomén összekapcsolása ezáltal a befogadóban áll egésszé, azonban ez még mindig csupán a kép felszíni struktúrája.

A szemhez különböző kihasználtságának tudatában különféle látásmódokat tulajdoníthatunk. Három szinten látom megvalósulni a szem általi cselekvésmódokat, jelesül az első a nézés, mely Mona Lisáé, az az objektív, ámbár a befogadóban élővé, mozgóvá tett nézés, mely csupán egy szerv működését demonstrálja csupán. A második szint a látás, mely a befogadóhoz, nézőhöz rendelhető, s a kép tudatosítása, elsajátítása révén önmagát láthatja viszont Mona Lisa szemében, s ezáltal perszonalizálja, az eddigi objektív szemet sajátjává, szubjektívvá teheti. A harmadik szint, a szemlélődéshez köthető, ami a már fentiekben közölt festő diszpozíciójában és materializálódott nyomában, a pontokban van jelen, Leonardo da Vinci elrejtett a képen, mivel a mélystruktúrájában Leonardo már nem szemmel, de szellemmel eszmél saját szellemére, melyen keresztül a szellem maga felett uralkodik. Leonardo szemlélődése a mélystruktúrából előtörő, Mona Lisa szemével történő szemlélődés. Leonardo arcmost kölcsönöz magának, Mona Lisát, annak érdekében, hogy lényegét, szellemét elrejtse. A szem nem materiális értelemben, de Leonardo szeme, aki Mona Lisa által litterális, dematerializálódott nyomában képes feltárni önmagát Mona Lisa szeme által, de csupán a befogadó szemében történhet meg az újrafelismerés. A kép nézője lesz az a személy, akinek Mona Lisa fenomén szinten értelmezett szeme mögött a generatív, mélystruktúra szintjén nemcsak a formát s anyagot, de a szem hangoltságát, derűjét, s belőle áradó mosolyt is képes lesz észlelni. Azonban ahhoz, hogy a befogadó valóban képes legyen Mona Lisa hangoltságát, derűjét s mosolyát észlelni, bele kell helyezkednie a szemlélődés állapotába. A fizikai szem nem elégséges azonban sem a mosoly, se a képen keresztül önmagunk megértéséhez, a látást is interiorizálnunk kell, mivel a szellemhez csakis belső látás révén juthatunk el. A szemlélődő emberben saját szelleme ismer önmagára, úgy, hogy annak személyisége is megszűnik az adott benneállás kereteiben. Hasonló a helyzet a festményen, ahol a pontban van jelen dematerializálódott formában készítője, s emellett ki kell tágítanunk a keretünket az individuumból a világra való nyitottság felé, melynek eredményeképpen az állapítható meg, hogy a szellem magára a világszellemre eszmél rá, mint a pontba sűrített lét világszellem felfogásának kereteiben. Egy olyan metaszinten helyezkedik el a mélystruktúra, mint maga a Nyelv, mindkettő néma, hallgató, s az emberek számára nincs kéznéllevőségében. A szem ezáltal nem mozgásában érdekes számunkra, s erősíti a mosoly jelenlétét, hanem a festő elrejtett szelleme az, egyfajta derű, amely nem Mona Lisa szemében, hanem a befogadó szeme által tárható fel. Azonban ez a derű nem verbalizálható, a néző csupán a nyelvi diszpozícióként tudja szemlélni, s agyába való beépítése is saját nyelvi diszpozíciói közé kerülhet csak, ez az elsajátítás a második folyamat, a nem-verbális jelek értelmezésének kísérlete. A nem-verbális

jelek ábrázolása a képen meglehetősen nehéz dekódolásra készíti annak befogadóját, mivel a kép néma, s csupán látható nyelvként van jelen, hasonlóan a Nyelv csöndjéhez, lejegyzésre alkalmatlan.

Összefoglalva: a művészi kép fenomenjének esztétikai megértése a kép egészének megértése nélkül nem lehetséges, csupán átélése, s szemlélése saját diszpozícióink és a kép által közölt diszpozíció horizontösszeolvadása függvényében történhet csak meg.

Le kell szögeznünk, egy festmény igazságát megragadni lehetetlen nyelvi keretek között, Leonardo felfogásában már a filozófia is csak közvetett igazsággal rendelkezik, minthogy a költészet is. A festészet önmagában rendelkezik a testek első igazságával, mivel látáson alapul, s konkrét referencialitással rendelkezik, de verbális nyelvre fordításakor már e iménti első igazságot közvetítjük¹⁸, mely már kétszeres fordítás eredménye, a valóság képi valóságra vonatkoztatását a festményen, átfordítjuk nyelvi valósággá, melynek igazsága (akár) torzulhat is.

Leonardo úgy vall poéta és festő viszonyáról, hogy „Sokkal méltóbb tehát a természet műveit igaz hasonlatosságú képmásokkal híven követni, mint beszéddel utánozni az ember cselekedeteit és beszédét.”¹⁹, melyet azzal magyaráz Leonardo, hogy a festő mivel a természet műveit utánozza képmásokkal, rangosabb a beszédnél, amely emberi műnek tekinthető, s csupán szóval képes az ember cselekedeteit és beszédét kifejezni. A képmásban voltaképp benne foglaltatik maga a leképezett alak, az űs-kép, minta-kép, mely a forma révén jut a szemlélet által kifejezésre. S ez az űs-kép egy olyan látást feltételez, amelyben Isten önmagát fogja fel, hogy ezután saját magában mint tükörben a többi véges létezőt is megragadja, ez mindentudásával magyarázható, azonban ez az isteni látás nem a jelenségre, hanem magára a létre irányul.²⁰ Ebben különbözik a festőtől, aki már voltaképp e isteni leképezés eredménye, s festménye a természet leképezéseként képmás lehet csupán, maga pedig második teremtként bár rendelkezik isteni ihlettel, de ez töredéke az isteni tudásnak. S így a festő olyan szellemi szemlélettel rendelkezik, mely gondolkodás s akarat egységét sűríti magába. Az űs-képben rejlő Isten, ha a keresztény hagyományra vonatkoztatva vizsgáljuk meg, a keresztény ember „Isten fiának képmását ölti magára”²¹, ezáltal az ember Krisztus emberi képmását magára véve már egy kétszeres átfordításban képződik meg. Az űs-kép, ahogy e fenti keresztény tradícióban szereplő isteni mag, ami az emberben elrejtettségében van jelen csupán lényegi struktúránkban el-nem rejtett. Ezt az elrejtett isteni, transzcendens minőséget, csakúgy, mint az űs-képet azért nehéz megragadni, mivel a fenti kétszeres átfordítás eredményeképpen létrejött ember valódi arcképe nem kéznéllevő számunkra. Ez a transzcendens szféra, lényegi struktúrában lévő űs-kép csupán szemlélődés által tárható fel, mely az egész ember szemléelő magatartása. Iménti isteni mag analógiájára vehetnénk Mona Lisa „isteni” derűjét is, mely olyan magánvaló cselekvésként értelmezhető, miként a szemlélődés, de csakis a megélt cselekvés, a Másikba való teljes önátadásban teljesedik be. Leonardo egy többszörös transzkripció eredménye-

képpen jutott el a nő ábrázolásáig, először is az isteni képmását (Krisztus emberi képmására, majd) önmagára, mint emberi (férfi) képmáson keresztül jut el egy újabb emberi (nő) képmás ábrázolásáig. Ez, a háromszoros átfordítás, képmás–palimpszeszt tükröződik azon, hogy egyes kutatók Leonardo arcvonásait ismerték fel Mona Lisában.

Egy másik értelmezési kulcsot adhat számunkra a képmás és szemlélődés együttes gondolkörének kibontása. Mivel a szemlélődés egy olyan kívülről statikus, mégis dinamikus cselekvés, mely során nem testtel–lélekkel adjuk át magunkat, csupán beleéljük, beleírjuk magunkat a Másikba, ami lehet akár egy festmény is. S éppen ezért nem alakmásban kell gondolkodnunk, tehát nem egy testi–lelki leképezést kell magunk elé képzelni, hanem a képmás, arcmás vonalat követve a személyiség átadására kell hangsúlyt helyezni. A kép előtt a néző szemlélő attitűdjé és Mona Lisa arca találkozik, akinek Leonardo adta arcmását, s a befogadó iménti arcmost sajátjává teszi, mintegy azonosul vele, de kihangsúlyozom, nem fizikai–materiális képével, hanem a belőle áradó diszpozícióval. S e materiális képmás, amit a képen látunk társul azzal a szellemi, isteni eredetű erővel, amit ihletnek nevezünk, s amely csakis a diszpozíció által észlelhető. A képmás, amely Mona Lisában megfigyelhető, nem az indexe a valóságos embernek, hanem képi leképezése annak, ám ha itt megállnánk, egy fényképről lenne szó. S éppen abban különbözik a portré a fotográfiától, hogy abban végbemegy az arcadás folyamata, mely a kép nézőjében realizálható, mikor az a kép nézésének aktusa által beleírja magát a festménybe. A festményről azonban nem lehet megállapítani, hogy szép vagy csúnya, esztétikailag nem érdemes ebbe a kérdésbe belebocsátkozni. A tetszés és nem tetszés pontosan azon múlik, hogy mennyire tudom magam beleélni az ábrázoltba, s ez nem máson, mint néző és az ábrázolt tárgy diszpozíciójának összehangolásáról szól. A szó és a kép lényegi mélystruktúrája ezáltal megértéssel nem, csupán megéléssel hozható közelebb egymáshoz. A befogadó és kép diszpozíciójának horizontösszeolvadása és magam a Másikba (kép) való beleíródása arcadás nélkül, – összegezve fenti értelmezésemet –, nem lehetséges.

Kicsit elkanyarodnék a kép értelmezésétől, és felvetném azt a kérdést, miben változik meg Mona Lisa festménye a kopírozások, a dekonstruktív ábrázolásai és a kép ferdítései által. Egyetlen válaszom erre annyi, hogy egy teljesen más képet tartunk ezáltal magunk elé, az nem a Mona Lisa, nem is a képmása, hanem egy tőle idegen Másik kép. Az indoklása abban rejlik, hogy nem lehetnek ezek a másolatok ugyanolyan eredetiek, mint maga a festmény, mivel az ábrázoló dematerializált nyoma hiányában, a befogadó nem vehet részt az arcadás folyamatában, s így a másolat generatív alapját el is veszítette. A felszíni struktúráját illetően, pedig ezek a dekonstruált hamisítványok pont ezen végzik el a legnagyobb rombolást, mely által az anyag és forma dialektikus viszonyát széttörve megszüntetik annak műalkotás voltját és egyszerű, csupán megismerést lehetővé tevő képről beszélhetünk ezután.

A Mona Lisa fénykép és kép kapcsolatára szeretnék rávilágítani a továbbiakban. A fénykép tere míg reális, s célja a valóság másolása, mimézisze, nem eleven,

csupán a Halált akarja életre kelteni illuzionálisan. Addig a kép általában imaginárius teret képez, s egyáltalán nem mindig a valóságot képezi le, a fikciónak is teret enged. A festő már csak azért sem egyszerűen valóságot másol, mivel második teremtként olyan isteni többlettel, ihlettel rendelkezik, ami a festményen lét és jelenség olyatén szoros összetartozását eredményezi, amely új teremtő aktus kontextusában értelmezhető csak. A fényképész szerepe csupán egy objektum (gép) működtetése, a voltaképpen teremtést nem maga végzi, legfontosabb szerve az ujj, de cselekvése egy gomb lenyomásában, s a megfelelő póz kimérésében kimerül. A festő legfontosabb szervei, melyeket már említettem, a szeme és a keze, előbbi a mélység és magasság, fény és árnyék, vastagság és vékonyság, sík és domború felület megállapításához, stb. szükséges. A művész szeme tehát az értelmi műveletek kitalálója az agy és a tudatalatti szféra, az ihlet bevonásával. A festő keze, bár szekunder, mégis a szem mint ihlet általi gondolkodás generátora nem elégséges a festmény megkonstruálásához, kell egy manuális végrehajtó, ami az értelmi műveleteket a praxisban megvalósítja, s ez a kéz. A fotográfus, ahogy a festő, az arckifejezést kell, hogy megragadja, különben, ha ezt az arckifejezést, árnyékot nem képezi le a vékony köldökzsinóron keresztül, meg nem tudja adni a személynek az „áttetsző lélek világos árnyékát”, s az alany csak csupán identitása, de nem igazi arca, képmása lesz megörökítve. Ez a képmás, amelyről Barthes beszél a realitásra utal, s a képmás voltaképpen a tárgyról, az ábrázolt személy arcának képmásáról, de nem a fotográfus képmása vetül az ábrázolt személybe, s a fényképész és lefényképezett személy diszpozíciójának bármifajta összeegyeztetését gátolja a köztük kerülő fényképezőgép. A kép, festmény éppen abban tér el a fényképtől, hogy az arcadás folyamatában, a befogadó találkozik a portrén egy személy képmásával, ami nem reális azon megfontolásból, hogy lényegi struktúrájában a kép mögött áll készítője dematerializálódott formában, a pontban. S így a fényképtől eltérően, ahol a fénykép lényegi magját az ábrázolt személynek a megfelelő póz következtében a testtel járó árnyék leképezése adja, s az ehhez tartozó áttetsző lélek adja az ábrázolt személy igazi arcát, képmását, addig ugyanez a festményben másként realizálható. A festmény „igazi arca” ellentétben a fotográfiával nincs el nem rejtettségében jelen, s nem a valódi referencialitással, de az alkotó nyomában, lelkének átélésében fedhető fel, ám csupán a festmény és a néző diszpozíciójának teljes összeolvadásában a szemlélődés cselekvésének terében érhető el mindez. A fénykép az alanyt mindig önmagával azonosnak mutatja, a festmény esetében Mona Lisa nem azonos önmagával, hanem a befogadó perszonalizált képmásával mutat kapcsolatot az átélés folyamatában. Mona Lisa a Másikkal való átélésben konstruálja meg újra struktúráit, s szemének mozgása is ezt a folyton változásban, örökre a nézőjébe való behelyezkedésének tere. A Fotográfia esetében nincs meg az átélés, a beleélés mint a festmény esetében, ott csupán dekódolás megy végbe, s az alany azonosítása, ezért is mondja Barthes, hogy a Fotográfia kód nélküli kép, ezzel szemben a festmény néma, hallgatólag ikonikus sűrített nyelv, amelyben benne rejlik a teremtő szó, az ihlet, ami a fényképben hiányként van jelen. S a fénykép bár a csöndre

törekszik, sohasem lesz a csönd az alapja, mint a festmény. Az előtér és háttér a fényképen mint egész, totum létezik csak, a festmény esetében azonban az előtér és háttér legkisebb felületének törlése, sérülése, már jelentésmódosító szereppel bírhat. Hiszen mint az eddigiekben kifejtettem, a kép egészének jelentését nem, csupán fenomenonjának részei jelentését fejthetjük meg, s így az előtér és háttér együttállásában értelmünk jelentésképző ereje által fel nem fogható, csupán azok diszpozicionális tartalma. Azonban ezen hangoltság nem tárható fel el-nem rejtettségéből nyelvi alapon, s éppen ezért azok értelmi elemzése csupán részenként értelmezhető a fenomenon szintjén, mélystruktúráját illetően pedig az előtér és háttér diszpozíciója természetesen együttállásában is szemlélhető, de ezen átélt tartalom felfedtségében, nyelviileg ki nem fejezhető. A fényképen mindig a valóságot, a referenciát keressük, míg a képben a Titkot, a rácsodálkozást, s a festmény megélése által az elrejtettségében lévő isteni magjára vagyunk kíváncsiak. Az idő mind a fénykép, mind a festmény esetében fontos, míg a fotó egy „belső utazást” hajt végre, s Barthes megfogalmazásában „a halálról szól jövő időben”, addig a festmény a bennelét keretei között az elképzeltre utal, ami nem jelen, nem múlt, nem jövő, hanem egy meg nem levő, mégis ittlévő időbeliség, vagyis: a jelenben nézem az örökkévalóságot. Az anyagi tényezőket figyelembe véve, a fénykép esetében a szín csupán máz, a forma adja meg a fotográfia igazi lényegét, addig a festményen a szín nemcsak anyag, de a formát tölti fel nemcsak jelentéssel, hanem élet s jelenség egységével, ezáltal maga is formaképző. A fotó jelenlétet bizonyít, viszont a festmény a soha jelen–nem létet is képes a fikcionálás aktusában ábrázolni, s míg a fénykép teljes, csupa képiség, s nem tűri a részekre bontást, – mégis csupán egy benyomást, punctumot ad a képről, illetően csupán egy részt ábrázol²², – addig a festményen a hiány, vagy a soha nem létező is ábrázolva lehet.

S bár elemzésem végére értem, a Mona Lisát, melyet írásom céljául elemezni próbáltam, úgy határozom meg, hogy e festményt nem a szokványos keretek között kell értelmeznünk. Nem is megértenünk kell, hanem a szemlélődés által megélnünk azt, s észre kell vennünk, hogy a kép fenomenonján, az anyagon és formán kívül létezik egy generatív alap, egy mélystruktúra, amely a kép lelke, s amelyben az isteni derű, az ihlet található. Ez a derű tükröződik vissza Mona Lisa mosolyában, aki már nem egy nő arcma, de a pontok által megkonstruált Leonardo dematerializált nyoma. S életre kelteni e mosolyt a pusztá festmény nem, csupán a kép nézői képesek, de a megélés során nem nyelviileg, hanem a kép és befogadó kérdés–válasz dialógusa során létrejött diszpozíciók horizontösszeolvadása során történik egy mélyebb megértés. S e megértés, ami jelen benneállítás keretei között elrejtettségében van jelen, s csupán a hangoltság által hozható felszínre, a beszéddel áll kapcsolatban, s az el-nem rejtettséggel. A Nyelvet azonban, amely hasonlóan a festményhez néma, hallgató, s ikonikus sűrítettségű, verbálisan kódolni hangzó beszédre lehetetlen. S befejezésként Leonardo szavaival zárnom elemzésem, s a kérdés megválaszolását az olvasóra bízom: „A festészet néma költészet. A költészet vak festészet. Melyik nagyobb

hiányosság? A vakság vagy a némaság?”²³

¹ Ferdinand de SAUSSURE, *A nyelvi jel természete*, In: Ferdinand de SAUSSURE, *Bevezetés az általános nyelvészetbe*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1967, 91–96.

² Gottfried BOEHM, *A kép hermeneutikájához*, Athenaeum, 1993/4, 87–109.

³ Gottfried BOEHM, *A képleírás*, In: *Narratívák*, szerk.: THOMKA Beáta, Kijarat Kiadó, Budapest, 1998, 22.

⁴ THOMKA Beáta, *Képi időszervezetek*. In: *Narratívák*, szerk.: THOMKA Beáta, Kijarat Kiadó, Budapest, 1998, 7–17.

⁵ Gérard GENETTE, *Transztextualitás*, Helikon, 1996/1–2, 82–90.

⁶ Alekszandr POTEBNYA, *Költészet. Próza. A gondolat összesűritése*, Helikon, 1999/1-2, 36-54.

⁷ C. S. PEIRCE, *A jel felosztása*, In: *A jel tudománya*, szerk.: HORÁNYI Özséb, SZÉPE György, General Press Kiadó, Budapest, 2005, 387–401.

⁸ Jurij LOTMAN, *Szöveg a szövegben*, In: *Kultúra, szöveg, narráció*, szerk.: KOVÁCS Árpád, V. GILBERT Edit, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs, 1994, 57–81.

⁹ THOMKA Beáta, *Képi időszervezetek*, I. m. 7–17.

¹⁰ Vö.: Jurij LOTMAN, *A kommunikáció kétféle modellje a kultúra rendszerében*, In: *A modern irodalomtudomány kialakulása*, Szerk.: BÓKAY Antal, VILCSEK Béla, Budapest, 1998, 566–578.

¹¹ Jurij TINYANOV, *Az irodalmi tény, Az irodalmi fejlődésről*, In: *Jurij TINYANOV, Az irodalmi tény, vál.: KÖNCZÖL Csaba*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1981, 5-39.

¹² Gottfried BOEHM, *A képleírás*, I. m. 19.

¹³ JÓZSEF Attila, *Irodalom és szocializmus*, In: JÓZSEF Attila, *Irodalom és szocializmus*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1967.

¹⁴ Gottfried BOEHM, *A képleírás*, I. m. 20.

¹⁵ Ortega y GASSET: *Regény, színház, zene*, Nagyvilág Kiadó, Budapest, 2005.

¹⁶ Jacques DERRIDA, *A struktúra, a jel és a játék az embertudományok diszkurszusában*, Helikon, 1994/1–2, 23.

¹⁷ GIORGIO Vasari, *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete*, Európa Kiadó, Budapest, 1983.

¹⁸ Leonardo da VINCI, *Válogatott írások*, Typotex Kiadó, Budapest, 2002.

¹⁹ Leonardo da VINCI, *Válogatott írások*, I. m. 22.

²⁰ *Filozófiai kalauz*, szerk.: A. C. GRAYLING, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

²¹ *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 1973, idézet helye: Róm, 8, 29.

²² Roland BARTHES, *Világoskamra*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985, 7–135.

²³ Leonardo da VINCI, *Válogatott írások*, I. m. 20.

Felhasznált irodalom

1. Ferdinand de SAUSSURE, *Bevezetés az általános nyelvészetbe*, Gondolat Kiadó, Budapest, 1967.
2. Gottfried BOEHM, *A kép hermeneutikájához*, Athenaeum, 1993/4.
3. *Narratívák*, szerk.: THOMKA Beáta, Kijarat Kiadó, Budapest, 1998.
4. Gérard GENETTE, *Transztextualitás*, Helikon, 1996/1–2.
5. Alekszandr POTEBNYA, *Költészet. Próza. A gondolat összesűritése*, Helikon, 1999/1-2.

6. *A jel tudománya*, szerk.: HORÁNYI Özséb, SZÉPE György, General Press Kiadó, Budapest, 2005.
7. *Kultúra, szöveg, narráció*, szerk.: KOVÁCS Árpád, V. GILBERT Edit, Janus Pannonius Egyetemi Kiadó, Pécs, 1994.
8. *A modern irodalomtudomány kialakulása*, Szerk.: BÓKAY Antal, VILCSEK Béla, Budapest, 1998.
9. TINYANOV, *Az irodalmi tény*, vál.: KÖNCZÖL Csaba, Gondolat Kiadó, Budapest, 1981.
10. JÓZSEF Attila, *Irodalom és szocializmus*, In: JÓZSEF Attila, *Irodalom és szocializmus*, Kossuth Kiadó, Budapest, 1967.
11. GIORGIO Vasari, *A legkiválóbb festők, szobrászok és építészek élete*, Európa Kiadó, Budapest, 1983.
12. Leonardo da VINCI, *Válogatott írások*, Typotex Kiadó, Budapest, 2002.
13. *Biblia, Ószövetségi és Újszövetségi Szentírás*, Szent István Társulat, Apostoli Szentzsák Könyvkiadója, Budapest, 1973.
14. Roland BARTHES, *Világoskamra*, Európa Könyvkiadó, Budapest, 1985.
15. *Filozófiai kalauz*, szerk.: A. C. GRAYLING, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.

Papp Árpád (1937-2010) SZICÍLIAI SZÓKAVICSOK

Mint magyarnak, itt, Szicíliában, kötelességem lenne részletesen szólnom a népeink közti kapcsolatokról az évszázadok során, és egy másik alkalommal teljesítem is ezt a kötelességemet. De ha már egyszer tegnap a román íróársunk szóba hozta az első világháború lövészárkait, melyekbe az osztrák-magyarok kényszerítették az egyébként mindig testvéri román és olasz népet, én hadd utaljak röviden Garibaldi harcára, melyet külön magyar légió segített, és bizonyára tudják, hogy Palermóban Tükör korzó, Magyar ötvenhatosok tere, Maléter utca található, Cataniában Petőfi Kör működött, nemzeti költőnk Pusztai télen című versét maga a Nobel-díjas, itteni születésű Salvatore Quasimodo ültette át olaszra - vagyis léteznek mély, közös történelmi nyomok Szicília kemény, sokat szenvedett földjében, amelyeket - és csakis ezeket - érdemes követnünk.

És most a tanácskozás fő kérdésére térek. Mit jelent ma költőnek lenni? Be kell vallanom, kedves barátaim, ha most dadogok, nem azért van, mert az olasz nem anyanyelvem. Amikor a költészet mibenlétéről, hivatásáról és felelősségéről kell beszélnem, anyanyelvemen is csak dadogni tudok. Számomra minden szó - kötőmb, kinnal tudja csak odábbhengergetni a nyelvem. Korunkban számos Demoszthenész akad - megtanultak kiválóan szónokolni, sima, súlytalan beszédűek. Ezeknek az embereknek meg kellene tanulniuk újból dadogni, hogy közben legyen idejük eltöprengeni: miről is beszélnek, nyelvük alá helyezve napjaink érdes szókvacsait: béke, kenyér, barátság, szeretet... (1984)

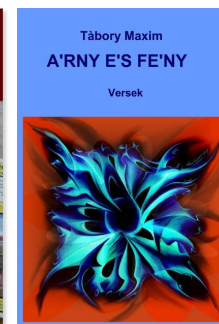
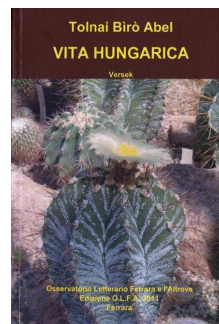
Első ízben 1975-ben jöttem Szicíliába, hogy tanuljak Bruno Lavagnini Bizánci-Újgörög Intézetében. 1976 tavaszán több felolvasó esten szerepeltem együtt trapani, palermói, mazarai írókkal. Azóta kétszer-háromszor jártam itt rövid időre, ám mindig mint magányos hajós, mert a javaslatom, hogy alakítsunk ki hivatalos kulturális kapcsolatokat a szicíliai és a görög

írókkal, nem talált támogatókat. Mondom, mint magányos hajós kötöttem ki Kréta és Szicília partjainál, generációm, az úgynevezett Budapesti Ősz generációjának történelmi veresége után, nem mint a hazatérő győztes Odüsszeusz, hanem inkább mint a Trójából menekülő Aeneasz, nagy szárnyalások és kiábrándulás után, ifjúságom idegen tankok lánctalpaival eltiport, felégetett, keserű emlékeivel, új, szellemi hazát keresve... (Trapani, 1990)

KÖNYVESPOLC

O.L.F.A.-AJÁNLAT

Legutóbbi kiadványaink:

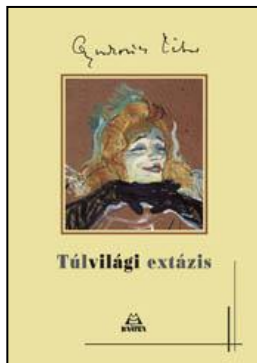
SI PREGA DI SOSTENERE LA SOPRAVVIVENZA DELL'OSSERVATORIO LETTERARIO CON GLI ABBONAMENTI E CON L'ACQUISTO DELLE ALTRE SUE EDIZIONI! GRAZIE! Szíveskedjenek támogatni az Osservatorio Letterario fennmaradását az előfizetésekkel és egyéb kiadványai megvásárlásával! Köszönjük szépen!

Si può acquistare i libri O.L.F.A. tramite la redazione o sui seguenti siti: /Az O.L.F.A.-könyvek megvásárolhatók a szerkesztőségen keresztül vagy az alábbi szájtton:

<http://www.osservatorioletterario.net/abb.htm>

<http://ilmiolibro.kataweb.it/community.asp?id=74180>

Jelzés:

Gyurkovics Tibor: Túlvilági extázis (versek)

Gyurkovics Tibor életműsorozat

ISBN: 978-963-298-063-8

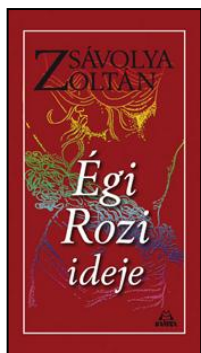
Ár: 4000 Ft

232 oldal, keménytáblás

Méret: B5

Ez a posztumusz-munka a magyar és a világi kultúrát együtt veszi górcső alá: egy

festmény – egy vers – egy cím. Ahogy hasonló alkotásainak fogantatását fogalmazza a költő: „Megpendül valami, ami a tudatalattinak a tudatba való felcsapódása. Mint ahogy a hal felveti magát a vízből a levegőbe, és hirtelen megcsillan a pikkelye. Ez az ezüst ragyogás a Vers. Nem a víz, nem a hal, nem a táj, hanem a csillám, az ezüsthál.” Ahány vers, annyi történet, és közben feltárul a Kossuth-díjas író egész élete, szerelmei, házasságai, szenvedései, félelmei, halálfutása és művészi hitvallása. A könyvet szerkesztette Gyurkovics Györgyi, a kötethez előszót Szalay Károly írt.

Zsávolya Zoltán: Égi Rozi ideje (novellahármas)

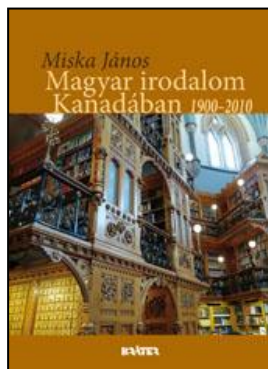
ISBN: 978-963-298-073-7

Ár: 2200 Ft

160 oldal, keménytáblás

Méret: 95x165 mm

A megháromszorozott történet (mondás) valóságos középpontjában a bennünk lopakodó és majd minket elpusztító és mindenkor élő-fenyegető-feloldó időélmény áll. Az Égi Rozi ideje elbeszélés, mellette pedig a Mindenféle szentek című novella „sacro-bestiáriuma” áll a „mennyei állatairól”, avagy csak egy, ám igen emlékezetes állatkájáról... (vö. angyali érzékiség!) a harmadik, a Vacakolás a Gyógyvessző utcában feliratú szöveg freudi rájátszások kíséretében úgy épül fel, hogy a tavasz-nyár-ősz-tél ringlispíljének mind a négy főülése megsúrolja, ha tetszik: fényesítgeti a korpuszát... Együtt a három: az elbeszélő „világának” egysége, három arc szorzatában.

Miska János: Magyar irodalom Kanadában 1900–2010 (monográfia)

ISBN: 978-963-298-071-3

Ár: 3200 Ft

204 oldal, keménytáblás

Méret: 140x190 mm

A kanadai magyar irodalomnak két nyelvi ágazata van – a magyar és az angol nyelvű.

Mindkettőt kiterjedt alkotói csoport jellemzi, az irodalmi műfajok és iskolák minden válfajával. Műveik színvonala és mennyisége eredményeként sajátos helyet foglalnak el mind az egyetemes magyar, mind az angol nyelvű kanadai irodalomban. A monográfia erről a kettős fogantatásról nyújt átfogó ismertetést.

HÍREK – VÉLEMÉNYEK – ESEMÉNYEK // NOTIZIE – OPINIONI – EVENTI

TEGNAP... ÉS MA...

Elek Artúr: Az új magyar irodalom egy olasz folyóiratban

Lancianoban, Abruzzi olasz tartomány egy kis városában, melynek nevét újabb időben egy ott működő igen érdemes könyvkiadó - Rocco Carabba - tette ismertté, jelenik meg többnyire egy-egy tárgykörrel foglalkozó füzetekben az I. Nostri Quaderni című folyóirat. Második évfolyamát most fejezte be kettős számmal, amelyet teljes egészében az újabb magyar irodalom ismertetésének szentelt a folyóirat szerkesztője, Prof. Enrico Pappacena. A folyóirat programjának egyik része a kevésbé ismert, a félreeső irodalmak ismertetése. Ennek a célnak megfelelően már egy-egy cseh-szlovák, lengyel és jugoszláv száma jelent meg előzőleg az I. Nostri Quaderni-nek. A magyar szám megszerkesztésére és közleményei javarészeinek megírására Antonio Widmart, irodalmi mozgalmainknak tájékozott ismerőjét és újabb irodalmunk lelkes barátját kérte meg a szerkesztőség. Munkájának jelentőségét bevezető írásában maga a szerkesztő azzal a megállapítással jellemzi, hogy: "ez

az utolsó füzetünk terjedelme és belső értéke felülmúlja előzőit" (t. i. a fent elsorolt országok irodalmának szentelt külön számokat).

Nem könnyű feladatát Widmar olyan módon igyekezett megoldani, hogy antológia-szerűen válogatta össze íróinkat és mutatta be őket egy, vagy több műjük olasz fordítása által. Rövid előszavában rámutatott arra a kettős irányra, mely a magyar történelmen át irodalmunkon is végighúzódik és íróinkat törekvéseik jelleme szerint kétfelé osztja: a nyugat és kelet ideáljai felé húzókra. Jól meglátta Widmar, hogy ennek a kétfelé való törekvésnek

egymással való harca ma is tart, bár "harc"-ukról igazában csak ott lehet szó, ahol az irodalomba politika vegyül.

Ami az írók kiválogatását illeti, a hely terjedelmével kellett számolnia Widmarnak. Ez az oka annak, hogy nem egy kiváló írónk kimaradt ebből a gyűjteményéből. Jókai alakjának bemutatásával kezdi a sort, a holt

mester jubileumi esztendejének alkalmából. Rövid jellemzése korántsem foglalja magában mindazt a jelentőst, amiből Jókai egyénisége és értéke összetevődik s talán szemelvényül lefordított fiatakori elbeszélésénél is (Az utolsó tengeristen - L'ultimo dio marino) találhatott volna Jókai apró dolgai között meggyőzőbb munkát.

Herczeg Ferenc a második a sorban. Írói pályáját szűkre fogva rajzolja meg Widmar és helyes ítélettel állapodik meg Herczeg legkiválóbb alkotásai előtt. A "Híd"-ről beszél legrészletesebben, mert ennek a darabnak problémájában ráismer a maga kedves gondolatmenetére (amelyre egyéb írók ismertetése közben is vissza-visszatér): a kelet és a nyugat felé hajlamos magyarság csendes küzdelmére. Herczeg munkából a "Violante ed il giudice" (Violante és a bíró) című költői szépségekkel bővelkedő kis drámai monológust fordította olaszra igen szépen.

Ady Endréé a füzetben a legbővebb hely. Róla hárman is írnak, Widmaron túl két, minden jel szerint szintén fiumei olasz: Alberto Roncevic és Wolfango Giusti. (Egyebek között arra is jó volt Fiume hajdanvalón állami gimnáziuma, hogy benne az irodalom iránt fogékony olasz fiúk megtanuljanak magyarul és magyartudományuk segítségével utóbb el tudjanak igazodni a magyar irodalomban. Régebben a fiumei állami iskolák olasz származású tanárai - a felejtethetetlen emlékü Francesco Sirola, Silvio Gigante és mások - most volt tanítványaik fordítgatják a magyar írókat és terjesztik olasz földön a magyar irodalom ismeretét!) Widmar megmagyarázni igyekszik azt az ellenérzést, mellyel bizonyos körök itthon Adyt egész pályáján megítélték, majd nyelvének gazdagságáról és újszerűségéről mond igen helyes véleményt. Van azonban egy furcsa mondata, amely pontos fordításban így hangzik: "Lírája hatalmas (potente) bizonyos eredetiségénél fogva, amelyet "rejtett"-nek neveznek, amennyiben sohasem tudhatja róla az ember, hogy hol kezdődik és hol szűnik meg benne az idegen, kiváltképpen francia befolyások tere." Ez a mondat kifejtésre vár, mert ilyen alakjában tele van kétértelműséggel. Ady költészetében egyébiránt istenes verseit tartja legtöbbre Widmar, közülük is mutat be négyet olasz fordításban. Bevezető soraiból tudjuk meg azt is, hogy a fiumei "Delta" kiadótársaság közelebb megjelenteti az ő fordításában Ady költeményeinek egy válogatott gyűjteményét. - Roncevic a maga előszavában leginkább Ady életéről mond el érdekes részleteket Révész Béla első Ady-könyvének nyomán. Wolfano Giusti végül Ady prózájából is próbát ad, "Il fantasma di Rachele" című elbeszélésének olasz fordítását.

Gellért Oszkárnak három költeményét mutatja be az olasz közönségnek Widmar s nyilván az ő fordítása az első, amely Itáliába hírt visz erről a minden ízében eredeti lírikusunkról. A kommentár, mellyel Widmar fordítását kíséri, sok mindennel adós marad, adós mindenekfölött a legfontosabbal: Gellért egyéniségének jellemzésével.

Babits Mihállyal nagy szeretettel foglalkozik Widmar, de inkább az élete folyásával, semmint költői munkásságának megmagyarázásával. Három költeménye mellé - hogy prózájából is mutatót adjon - lefordította "Az erdő megváltása" (La redenzione della selva) című karácsonyi regéjét is.

Kosztolányi Dezső a sorban a következő. Róla egyebek közt megtudjuk, hogy "Véres költő"-jének olasz fordítása nemsokára könyvben megjelenik a fiumei "Delta" kiadásában. Költeményei közül háromnak a fordítását adja. Sárközy György személyében az ifjabb nemzedék egyik értékes tehetségét mutatja be Widmar az olaszoknak.

Móricz Zsigmonddal foglalkozik Widmar a legrészletesebben. Azzal kezdi bevezető írását, hogy a mai magyar regényírók között Móricz a legértelmesebb és legérdekesebb egyéniség. Jól meghatározza Móricz elbeszélő műveinek tárgy körét, a falusi és kisvárosi életet, s az olasz olvasónak erről a neki ismeretlen világról sok érdekeset tud elmondani. Jól látja Móricz nagy eredetiségét abban, ahogy irodalmi elődjével szemben a magyar parasztot felfogja. Szerinte "a paraszti élet móríci felfogása a legteljesebben és legjellemzőbben a Sáraranyban jut kifejezésre". Pompásan jellemzi a regény hőseit, aki "nem az orosz regényírók alázatos, szomorú, együgyű parasztja, hanem féktelen, nyakas, keménykötésű, szenvedélyeiben határtalan természetű lény: az őскеzdetleges ösztönökhöz visszatért, nagy impozáns jelenség, romboló, mint a vihar". Érzéke van Widmarnak a móríci humor iránt is. De az az összefoglalás, amit témáiról ad, meglehetősen szegényes, mikor ezt mondja róluk: "Az ember küzdelme környezetének akadályai: ez az igazi és sajátos tárgya Móricz Zsigmondnak". Igen finoman folytatja azonban: "Hősei mindig különbek környezetüknél; ez az ellentét és a belőle származó küzdelmek és győtelmek ádázra változtatják arcuk vonalait, rosszá változtatják bennük a jót és fokozzák szenvedélyeiket, melyeket a bűn táplál". Érdekes és helyes meglátásnak eredménye az is, amit Widmar folytatónak mond el Móricz hőseiről, mint ahogyan igaz ez a jól megfogalmazott mondata is: "Jellemző Móricz munkáiban, hogy kétségbeesésbe hajtott hősei végül csaknem mindig nyers és sötét érzékiességben adják ki erejük fölöslegét." Jó ítéletre vall az is, hogy a "Tündérkert"-ben látja Widmar Móricz főművét. Kár, hogy mutatóba a "Pillangó" idilli első fejezete helyett nem inkább Móricz valamelyik mesteri novelláját fordította le.

Nem Widmar műve a magyar különszámban a Reviczky Gyuláról szóló fejezet. Ezt Wolfango Giusti írta s ő fordította olaszra a "Pán halálá"-t is. Ugyanő fordítója azután néhány magyar népdalnak, mely a füzetet lezárja. Az apró betűs függelékben még Widmar közöl a magyar irodalom mozgalmairól apró híreket.

Minden hiányossága mellett az "I Nostri Quaderni"-nek ez a magyar száma igazi értékes szolgálat irodalmunknak. (Nyugat, 1926. 2. sz.)

Greiner Jenő (1864-1914) - újságíró: A MODERN BANKÜZLETRŐL

A bankár sajátos mestersége egy jeles közgazdasági író szerint akkor kezdődik, amikor nem a maga, hanem a mások pénzét kezeli. Az idegen

vagyonok kezelése a bankár igazi hivatása. Ez a foglalkozás olyan régi, mint maga az emberi gazdálkodás. Már a szentírás is megemlékezik a

pénzkufárokról és onnan tudjuk, hogy mesterségük már akkor sem volt a népszerű hivatások közül való.

Akik az emberi gazdálkodás fejlődésének történetét kutatják, két főkorszakát különböztetik meg. Az egyik a kezdetleges, az ősi: a naturálgazdálkodás, a másik a fejlettebb, haladottabb: a pénzgazdálkodás. Ez a megkülönböztetés alapján véve meddő. Már a legrégebbi korban is megvolt az emberi gazdálkodásnak az a sajátos eszköze, mely megfelel a mai pénz fogalmának. Ennek az eszköznek formai szerepe, jelentősége, kulturális és szociális hatása sokban változott, de megvolt minden korban, ameddig csak az emberi kutatások elérnek.

Pénze volt minden kornak és talán minden kornak megvoltak a maga bankárai is. Hajdan is az jellemezte a gazdálkodó emberek millióit, hogy nem tudtak a pénzzel bánni. A pénz megőrzése, szaporítása mindig külön művészet volt, mely csak kevés kiváltságosnak adatott meg. Ezek a kevés kiváltságosok alkották meg a bankárok kasztját, akiknek szerepe és hatalma együtt nőtt a gazdálkodás fejlődésével.

Az ő feladatuk hajdan is az volt, ma is az, hogy összegyűjtsék a pénzt azoktól, akiknek feleslegük volt és kölcsönözzék azoknak, akik reászorultak. Kölcsönvettek és kölcsönadtak. Adósok és hitelezők egy személyben és együttesen. A hitel volt tehát működésüknek igazi alapja és iránya.

Ennek a sajátos működési körnek természete egyúttal megmagyarázza azt is, hogy micsoda kvalitások kellettek hozzá. A bankárnak az volt a törekvése, hogy mennél több idegen pénzt bízzanak rá. Ezért megbízhatónak kellett lennie, vagyonra, jellemre és képességre. A mennél nagyobb, mennél szélesebbkörű bizalom volt a bankári hivatásnak igazi alapja. Hogy valaki ezt a bizalmat megszerezze, saját vagyonának kellett lennie. Szegény emberre senki sem bízta szívesen a pénzét. Megbízói azt is megvárták emberüktől, hogy pontos, lelkiismeretes legyen és hogy a mesterségét értse. Vagyis úgy helyezze el és értékesítse a pénzüket, hogy az mennél biztosabb, mennél jövedelmezőbb legyen.

A bankárnak az a törekvése, hogy mennél több pénzt gyűjtsön össze és a reábizott pénzt mennél jobban gyümölcsöztesse. A pálya küzdelmessége éppen e törekvés alternatíváiban táruul fel. Mennél biztosabb az elhelyezés, annál kisebb a jövedelmezőség. Nem kevésbé nehéz feladata a bankárnak: úgy kezelni és gyümölcsöztetni a pénzt, hogy módjában legyen minden megbízójának minden percben visszafizetni. Ha foglalkozásának legjellemzőbb kritériumát keressük, azt hisszük, ebben a képességben találjuk meg. A bankárnak fizetőképésnek kell lennie. Aki reábizza pénzét, megköveteli, hogy azt mindenkor visszakapja, amikor kívánja. Ha a bankár iránti bizalom csak a legkevésbé megrendül, a hitelezők megrohanják és bekövetkezik az összeomlás. Ezek a követelmények szabták meg a legrégebbi kortól kezdve a bankárpár irányát és vetették meg mai szédületes fejlődésének alapjait. Mennél nagyobb tőkét összehalmozni, ezeket a tőkét mennél jobban gyümölcsöztetni, de egyúttal a fizetőképességet mennél biztosabban és szilárdabban fenntartani, ez volt a bankárok küzdelmének célja minden időben.

Ha ezt a küzdelmet csak gondolatban is nyomon követjük, rögtön szemünkbe ötlenek annak végtelen nehézségei. A bankár arra törekszik, hogy mennél több

idegen pénzt szerezzen. De ezt a pénzt nem tartja otthon a pénztárában, hanem kölcsönzi azoknak, akik pénz dolgában megszorultak, mert a bankárnak jövedelmet kell keresni a maga és megbízói számára. Ő a pénzről, amelyet másutt elhelyez, már nem rendelkezik, neki azonban minden pillanatban készen kell lenni arra, hogy megbízói tőle a pénzt visszaköveteljen. Az adósságcsináló emberek megbízhatatlanok és a bankárnak ki kellett válogatni azokat, akiknek pontosságában megbízhatik. De ha nagyon óvatos, nagyon válogatós, a pénze megmarad és se a magáét, se a megbízóiét nem tudja gyümölcsöztetni. Márpedig az is ősi igazság, hogy mennél vagyonosabb, megbízhatóbb az adós, annál kevesebb kamatot fizet.

A bankár azt akarja, hogy tőkái mennél nagyobb jövedelmet hajtsanak. De a megszorult könnyelmű adósok tömege erre nem adott elég garanciát. Más jövedelemforrásokról kellett tehát gondoskodni. A hitel legrégebbi formája, a zálog, elégtelennek és nem elég hasznalhajtónak bizonyult. Az adós, aki szorultságában ingó és ingatlan vagyonát elzálogosítja, előbb-utóbb elszegényedik. A bankárnak pedig nem az a feladata, hogy zálogtárgyakkal, hanem, hogy készpénzzel fizessen.

A tőke akkor jövedelmez és akkor biztos, ha új értékeket produkál, ha dolgozik. A bankárok tehát tőkéiket termelési eszközökbe igyekeztek elhelyezni: gyárakba, vasúti és hajózási vállalatokba. Az industrializmus fejlődésével fejlődött tulajdonképpen a bankárpár, tehát a pénzgazdálkodás olyan monstruózus arányokban.

De míg a fejlődés e fokáig eljutottak, nagyon sok nehézséggel kellett megküzdeni. A legnagyobb nehézség minden esetre az volt, hogy a bankárok, akiknek a kezében a tőkék összehalmozódtak, maguk nem építhettek sem vasutakat, sem gyárakat, mert ha fizetőképességüket meg akarták őrizni, nem köthették le hosszabb időre tőkéiket. Mindig szem előtt kell tartani, hogy a bankári hivatás legfőbb jellemvonása a fizetőképesség. Neki annak a tőkének jövedelme értéktelen, amely csak bizonytalan hosszú idő után térül meg. A bankárok kezében koncentrált tőkét produktív vállalkozásokba helyezni, úgy, hogy a fizetőképesség, a likviditás mégis megmaradjon, ez az igyekezet vetette meg a modern ipari és kapitalisztikus gazdálkodásnak alapjait.

A bankár, hogy fizetőképességét megőrizze, a vállalkozáshoz szükséges tőkét úgy igyekezett megszerezni, hogy azt ne legyen kénytelen visszafizetni. Olyan tőkepenzeseket keresett, akik pénzüket nem avval a feltétellel bízták rá, hogy azt bármely pillanatban visszafizesse. A bankár a pénzért értékeket adott cserébe: a gyári vagy közlekedési vállalatok részvényeit, kötvényeit, zálogleveleit. Ezeket nem tartozik nyomban visszaváltani, amikor kívánják. Az ő haszna így megsokszorozódik. Nyer az árfolyamon, a kamaton. A tőkepenzes pedig elfogadja, mert bízik nemcsak a vállalkozás sikerében, hanem abban is, hogy az értékeket - ha kell - rá nyomban eladhatja, esetleg bőséges nyereséggel. Ameddig pedig megtartja, híven megkapja a kamatait.

A bankár szerepe azonban avval, hogy a vállalatot megalapította, részvényeit, kötvényeit a közönség között elhelyezte, még nem ér véget. Részt kér magának a vállalkozás vezetésében, kiköti, hogy a

vállalat minden pénzügyi dolgában, minden hitelművelet lebonyolításában hozzá forduljon. Így növeli jövedelmét, hatalmát, befolyását. Így válik hatalommá.

Az alapítási üzlet tehát a bankári tevékenységnek legújabb, legmodernebb iránya. Amíg mai fejlődési fokára feljutott, nagyon sok vihart kellett kiállania. Az első időben nagyon sok kétes egzisztencia próbálta meg: kevés tőkével kétes értékű alapításokba bevonni a hiszékeny és pénzügyi dolgokban járatlan közönséget. A 70-es évek nagy gründolási láza és az azt követő válság volt ennek a fejlődésnek legjellemzőbb etapja. Az alapító bankárok azóta rájöttek, hogy a nagystílus alapítások sikereinek titka mindenkor a nagy tőke, mert a közönséget az időről időre kitörő válságok bizalmatlanná tették. Ezért osztják meg az elvállalt obligót konzorciumokban és szindikátusokban. De még ez az óvatosság sem bizonyult elégségesnek. Az idegen pénzek kezelése a mobilitást követeli meg és ezért igyekeztek saját tőkéiket szaporítani. Hogy ez sikerüljön, a bizalmat fokozni kellett. A bizalomnak ezt a mértékét az egyes embernek nehéz elérnie és azért a magánbankárok helyét újabb időben a társas alapon szervezett nagy

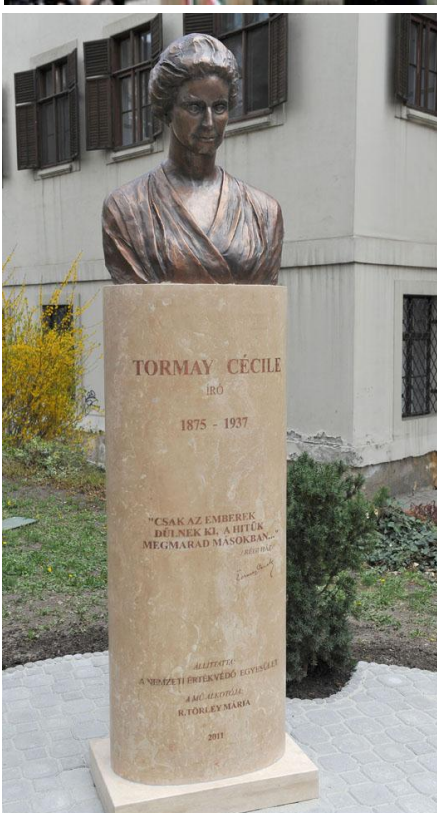
bankok foglalják el. Ezek, mint ezt főleg két év előtt láttuk, folyton emelik alaptőkéiket és tartalékaikat. Újabb, mint ezt az amerikai és németországi példa mutatja, még ezek a nagy, hatalmas tőkecentrumok is egyesítik erejüket kooperáció és fúzió útján, csakhogy új modern feladatuknak megfelelhessenek. Hogy a jövő fejlődés milyen lesz, azt ma bajos megmondani. Az emberekben az a rettenetes hatalom, mely a nagy pénzcentrumok vezetőinek kezében összpontosul, félelmet, aggodalmat kelt. A trösztök, melyek ellen Roosevelttel oly kíméletlen harcot indított, ennek a tőkeegyesítésnek egyik formája. Németországban a szakirodalom most vitatkozik hevesen arról, hogy a tőkegyűjtő helyek centralizációja vagy decentralizációja a helyesebb irány. A szövetkezési eszmének, mely ennek a decentralizálásnak eszköze, most dolgoznak a legbuzgóbb apostolai. A pénzgazdálkodás terén most forrongás van. Válságok vannak. Az olcsó pénz korszakából átléptünk a magas kamatláb korába, a nagy tökebőséget hirtelen tőkeszükség váltotta fel. Hogy ez a válságos, forrongó korszak milyen új irányokat és formákat fog teremteni - ez a jövő titka. (Nyugat 1908. 1. sz.)

Budapest, 2012. március 31., szombat – Felavatták Tormay Cécile (1875–1937) író nő szobrát szombaton Budapest VIII. kerületében

“Ideje végre, hogy lerántsuk a leplet történelmünk és irodalmunk kitakart mozaikjairól” – mondta Zorányi Gábor, a Nemzeti Értékvédő Egyesület elnöke a Szent Rókus Kórház előtti parkban tartott szoboravatató ünnepségen. Hozzátette: “ideje, hogy teljességében láthassunk egy kort és ideje, hogy gazdagabbak legyünk általa”.

Tájékoztatása szerint egyesületük csaknem két éve határozta el, hogy szobrot állítanak Tormay Cécile-nek. “Lassan olvadozott körülötte a jég a rendszerváltás óta, de végre elolvadt. Épp ma egy hete, hogy az író nő szépirodalmi munkásságáért Magyar Örökség Díjban részesült” – emlékeztetett.

A szobrokat le lehet dönteni, az életműveket azonban nem – hangsúlyozta Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke, hozzátéve: lehet ugyan hallgatni róluk évtizedeken át, de az életművek és a bennük rejlő értékek mindig új létet nyernek. Ez történik Tormay életművével is, a korábbi írói alkotásoktól kezdve a legutolsóig. Tormay Cécile szépirói munkássága 1899-ben az Apród-szerelem című novelláskötettel indult, és már első alkotásaiban felfedezhető volt írásművészetének talán legérdekesebb eleme, az atmoszféra-erő –

ismertette az író munkásságát Takaró Mihály irodalomtörténész.

Mint mondta, Tormay írói pályája 1918-ig töretlen volt a korabeli magyar irodalomban, és rendkívüli volt nemzetközi elismertsége is. Novellái, regényei rendszeresen jelentek meg francia, olasz és német folyóiratokban, regényeit sorozatban adták ki a jelentős német, francia és olasz kiadók. Tormay rövidesen a kortárs világirodalom elismert tagja lett, az Emberek a kövek között, A régi ház, vagy a Viaszfigurák ennek a különleges és modern stílusnak az ékkövei. Műveit ekkor már angol, német, holland, olasz, finn, észt, dán, francia és norvég nyelven is olvashatta a közönség. Figyelmét a történelem és a politikai események néhány évre más irányba terelték, e korszak kiemelkedő alkotói termése a Bujdosó könyv – tájékoztatott az irodalomtörténész.

A szombati eseményen beszédet mondott Kocsis Máté, Józsefváros polgármestere és Jobbágy Éva, a Tormay Cécile Kör alapító-vezetője is.

Tormay Cécile mellsobrát R. Törley Mária szobrászművész készítette, az alkotást az ünnepségen Aczél László Zsongor pálos atya szentelte fel. Az író nő művéből Kubik Anna Kossuth-díjas

színművész olvasott fel, közreműködött Geiger György Kossuth-díjas trombitaművész. (MTI)

Halála után 75 évvel állítottak szobrot Tormay Cécile-nek Józsefvárosban, egykori lakhelye közelében. Az író nő évekig élt és alkotott a kerületben, valamint gyakran imádkozott a családja által állított Rókus kápolnában. Bár már korábban volt Budapesten egész alakos szobra, azt ledöntötték, így még nagyobb értékkel bír a most felállított mellszobor.

Az eseményen részt vett Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke. Beszédében hangsúlyozta: A szobrokat le lehet dönteni, az életműveket azonban nem. Hozzátette: lehet ugyan hallgatni róluk évtizedeken át, de az életművek és a bennük rejlő értékek mindig új létet nyernek. Ez történik Tormay életművével is, a korábbi írói alkotásoktól kezdve a legutolsókig.

„A szobrokat le lehet dönteni, az életműveket azonban nem”

Kocsis Máté, Józsefváros polgármestere emlékeztetett, „Tormay Cécile Józsefvároshoz kötődik, nemzetféltő remekműveit itt, ebben a közegben alkotta, míg a rokon Istennek teremtett házat kerületünkben.” A polgármester felidézte az író nő életét, beszélt a Józsefvároshoz kötődő napjairól, majd beszéde végén hozzátette: „Kívánom, hogy sokan olvassák el Tormay Cécile műveit, akár itt a parkban, a megújult utca nyugalmában, a Rókus kápolna és az író nő szobrának közelségében, hogy aztán betérve a templomba, a templomi a csöndben hagyják magukon eluralkodni az író nő mondatai kiváltotta érzelmeket, és az erős Istenhit büszkeséggel vegyes bizsergését.” (Szöveg- és képforrás: Budapest, Józsefváros Önkormányzati Hivatalának honlapja)

REHABILITÁLTÁK MINDSZENTY JÓZSEFET

Mint írták, a rehabilitálási eljárás Erdő Péter bíboros, prímás, esztergom-budapesti érsek kérésére márciusban a Legfőbb Ügyészség határozatával zárult le hivatalosan. Emlékeztettek arra: a budapesti népbíróóság IX. 254/1949 szám alatt folytatott ügyében a Legfőbb Ügyészség már 1989 végén perújítási nyomozást rendelt el. Az 1990. évi XXVI. törvény a törvénysértő elítélések orvoslásáról szolt, a mostani

határozat pedig a korábbi perújítási nyomozás hivatalos lezárását jelenti.

A közlemény felhívja a figyelmet arra: Erdő Péter úgy nyilatkozott, „ez az esemény egy szenvedésekkel teli, hosszú történet összefoglalása”, amely reménye szerint „hozzájárul múltunk igazságának megismeréséhez, népünk lelki gyógyulásához és felemelkedéséhez”. A bíboros hozzátette: a rehabilitáció „egyértelmű jele annak, hogy hazai igazságszolgáltatásunk szakított a koncepciós perek nehéz örökségével, és komolyan törekszik az igazságosság alapvető emberi követelményeinek érvényesítésére”.

Tiltakozott a zsidók elhurcolása ellen

Mindszenty József 1892-ben Csehimindszenten született Pehm József néven. 1915-ben szentelték pappá, káplán és hitoktató volt Felsőpatyon, majd 1917-től a zalaegerszegi állami fiúgimnázium hittanáraként tevékenykedett. 1919. február 9. és május 15. között letartóztatásban volt Szombathelyen, a direktorium kiutasította Zala vármegyéből, szülőfalujába internálták. 1919-től Zalaegerszeg adminisztrátora, 1921-től plébánosa volt, 1927-től a szombathelyi egyházmegye zalai részének püspöki biztosaként 19 új templomot, 7 plébániaépületet, 9 misézőhelyet, 12 iskolát építtetett. Igyekezett a katolikus szellemiséget érvényesíteni a zalaegerszegi és vármegyei újságokban. 1937-ben pápai prelátus lett. XII. Pius pápa 1944-ben veszprémi püspökké nevezte ki.

Mindszenty Józsefnek meghatározó része volt annak a püspökkari körlevélnek a megalkotásában, amely 1944. júniusban a zsidó emberek elhurcolása ellen tiltakozott. Október végén, amikor a katonai hadműveletek elérték a Dunántúlt, emlékiratot írt Shvoy Lajos székesfehérvári, Apor Vilmos győri püspök és Kelemen Krizosztom bencés főapát együttműködésével, amelyben követelték a kormányzattól, hogy szüntesse meg a harcot a Dunántúlon. 1944. november 27-én letartóztatták, és előbb Veszprémben, majd Sopronkőhidán, végül Sopronban raboskodott, innen térhetett vissza Veszprémbe. XII. Pius pápa 1945. augusztus 16-án kinevezte esztergomi érsekké, 1946. február 21-én pedig a pápa bíborossá kreálta a római Szent Péter-bazilikában.

Jogellenesen letartóztatták

Vezetése alatt a magyar püspöki kar közös körleveleiben szóvá tette, ha a proletárdiktatúra felé haladó államvezetés megsértette a vallás- vagy lelkiismereti szabadságot, az iskolázás, a művelődés szabadságát; következetesen kiállt az alapvető szabadságjogok érvényesítéséért. Megszólalt a felvidéki magyarság deportálása, a délvidéki magyarok tömeges lemészárlása, a német kitelepítés embertelensége miatt, valamint az ítélet nélkül bebörtönöztek és internáltak érdekében. Mindszenty Józsefet 1948. december 26-án törvény- és jogellenesen letartóztatták, majd koholt vádak alapján 1949. február 8-án első fokon, július 6–9-én másodfokon életfogytiglani fegyházra ítélték, ami a keresztény világban nagy felháborodást váltott ki. XII. Pius pápa megdöbbenéssel tiltakozott az igazságtalan és jogtipró ítélet ellen, az ENSZ közgyűlése

megbélyegezte a kormány eljárását, és nemzetközi sérelemnek nyilvánította a bíboros bebörtönzését. Hat év budapesti börtön után megromlott egészsége miatt 1955. augusztus 17-étől Püspökszentlászlón, november 2-ától Felsőpetényben tartották fogva. Az 1956-os forradalom kitörése után október 30-án szabadították ki fogságából. Nagy Imre miniszterelnök kérésére november 3-án este 15 perces beszédet mondott a Szabad Magyar Rádióban, kiállt a nemzeti szabadságharc céljai mellett, s a polgári demokrácia jövőképét vázolta fel. November 4-én hajnalban a szovjet csapatok támadása után az Egyesült Államok nagykövetségén kért és kapott menedéket.

1991-ben térhetett haza

A Kádár-kormányzat a törvénytelenéseket folytonossá tette, s Mindszentyt nem engedte visszatérni érseki székébe. Több alkalommal döntött Mindszenty a nagykövetség elhagyásáról, de ezt külső tényezők megakadályozták. Végül, teljesítve VI. Pál pápa kérését, 1971. szeptember 28-án elhagyta a követséget és Rómába, majd Bécsbe ment.

Haláláig Bécsben, a Pázmáneum épületében lakott. Lelkiismereti kötelességének érezte, hogy a világban szétszóródott magyarokat hitükben és magyarságukban erősítse, ezért intenzív lelkipásztori munkába kezdett, nyugat-európai városokban és búcsújáróhelyen felkereste a magyarokat, s hosszabb lelkipásztori útra indult Kanadába, az USA-ba, Dél-Amerikába, Dél-Afrikába, Ausztráliába és Új-Zélandba. 1974-től, a pápa utasításának megfelelően, nem használta érseki címét.

Mindszenty József 1975-ben halt meg, Marizellben temették el, ahol 1991-ig magyarok sokasága rója le tiszteletét sírjánál. 1990. május 18-án a magyar Legfelső Bíróság kinyilvánította, hogy Mindszenty József teljesen ártatlan. Holttestét 1991. május 4-én ünnepélyesen hazahozták és újratemették az esztergomi bazilika kriptájába. A mártír sorsú bíboros boldoggá avatási eljárása jelenleg folyamatban van a Vatikánban. (Forrás: mno.hu)

POSTALÁDA – BUCA POSTALE

LETTURA DI UNA FIABA MAGIARA IN UNA SCUOLA MATERNA DI SESTO SAN GIOVANNI (MI) DAL VOLUME FIABE E LEGGENDE MAGIARE POPOLARI DI MELINDA TAMÁS-TARR-BONANI – Resoconto di Ágnes Ferencz, l'insegnante pilates del 3 maggio 2012: // Magyar meseolvasás Sesto San Giovanni (Mi) egyik óvodájában B. Tamás-Tarr Melinda Fiabe e leggende magiare popolari c. könyvéből – Ferencz Ágnes 2012. május 3-i beszámolója:

«Kedves Melinda!

Két felolvasást tartottam A *Csillagszemű juhász* meséből. Múlt héten kedden és az azt megelőző héten szerdán. Az elsőt a négyéves korosztálynak, a másodikat az ötéveseknek, azaz a fiam csoportjának is. Mind a kétszer megkértem a szervezésben közreműködő óvónőt, hogy vállalja el az olasz fordítás felolvasását, mert az a véleményem, hogy az előadás érdekesebb és szívesebb is, ha mintegy felelgetve, drámaszerűen adjuk elő a mesét és így ráadásul még képeket is

jobban tudok közben mutogatni. A képeket az Alexandra könyvkiadónál megjelent, A *Magyar Népmesék* rajzfilmsorozatot felelevenítő könyvsorozatnak A *Csillagszemű juhász* c. kötetéből mutogattam, amely rajzaival különösen szépen mutatja be a magyar népviseleti és a magyar népmesei világ motívumait. A négyévesek óvónénikéjének közreműködésétől nem voltam túlzottan elragadtatva, mert számomra nagyon is leegyszerűsített változatot tartott felolvasásra elfogadhatónak a gyerekei számára és így menet közben, improvizációs módon, kurtítottuk meg a *Csillagszemű juhász* kalandjait, de szerencsére azért a lényegét nem hagytuk ki. A fiam óvónénije rugalmasabbnak és főleg türelmesebbnek bizonyult, azaz őt nem zavarta, ha a gyerekek nem figyeltek olyan elmélyülten, hiszen a történet, így két nyelven egy kicsit hosszú is lehetett nekik és nem akarta túlfegyelmezni őket, mint, ahogy azt a másik csoportban tette a kollégája. Így több képet is meg tudtam mutatni, a hangulat felszabadultabb volt és a mondanivaló jobban elérkezett a gyerekekhez. A "képeskönyvet" még egyszeri áttanulmányozásra otthagytam és a te könyvedet, pedig az óvónéni kérte el elolvasásra és én úgy döntöttem, hogy neki, vagyis az óvodai gyűjteménynek fogom ajándékozni.

Sajnos nem vihettem be "fotós"-t magammal, aki pedig az apósom lett volna, de az első alkalommal megkértünk egy másik kollégánót, hogy ő fényképezzen, a második alkalommal pedig az van a képeken, amit én kaptam le.

Mellékelem a fotókat neked, ezeken sorrendben a következőket lehet látni: Az első alkalommal készült 2 felvételen én vagyok jobb oldalt fehér hosszú felsőben és baloldalt Clelia óvónő.

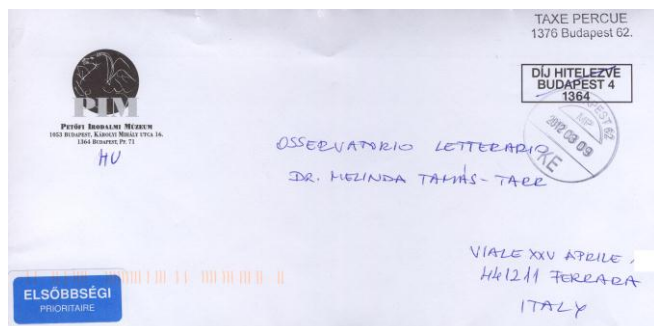
A következő e-mail-ben küldöm a második alkalommal készült fotókat a Catherina óvónőről (a fiam óvónője), a térdelő szőke fiamról és az ötévesekről...

Azt elmondhatom, hogy valamit tettem, legfőképpen a fiam számára, de a többi gyerek számára még több ilyen alkalomra lenne szükség, hogy ne azt kérdezzék állandóan tőlem, hogy: "tu parli inglese?"...

Szia
Ferencz Ágnes»

PIM - Petőfi Irodalmi Múzeum – Budapest 2012.03.08.

Dr. Melinda Tamás-Tarr
OSSERVATORIO LETTERARIO
Viale XXV Aprile ...
44121 Ferrara
Fx 0532 3731154

PETŐFI IRODALMI MÚZEUM

Tisztelt Asszonyom!

Ezúton is szeretném megköszönni a Petőfi Irodalmi Múzeum könyvtárának hosszú évek óta - hol személyesen, hol egyéb módon - eljuttatott értékes kiadványokat. Könyvtárunk kiemelten gyűjti és dolgozza fel a magyar irodalom és irodalmi élet határon túli vonatkozásait, más szóval hungarikumokat. A közelmúltban érkezett hozzánk az Ön kitaró és kimagasló irodalmi munkásságának újabb eredményeként megjelent **Altro non Faccio...** című antológia, valamint **Maxim Táborny Árnny és fény** című verseskötete. Sajnos múzeumunk anyagi lehetőségei nem teszik lehetővé, hogy ilyen értékes kiadványokat vásároljunk, ezért is külön hálával tartozunk Önnek.

Munkájához további sok sikert kívánva, üdvözlettel:
Bánki Zsolt István főosztályvezető

Budapest, 2012-03-08

Egregia Signora,

Tramite questa vorrei ringraziarLa per le edizioni di valore inviate da lunghi anni al Museo Letterario Petőfi, sia personalmente sia in altri modi. La nostra biblioteca si occupa prevalentemente della raccolta e dell'elaborazione dei materiali della letteratura ungherese e dei riferimenti della vita letteraria oltre i confini, in altre parole dei prodotti ungarici. Nel passato recente ci è pervenuta l'antologia intitolata **Altro non faccio...**, risultato della sua attività letteraria assidua ed eminente ed inoltre è arrivato il volume di poesie **Árnny és fény di Maxim Táborny**. Le condizioni economiche del nostro museo non ci permettono l'acquisto di opere così prestigiose, perciò Le siamo particolarmente grati.

Augurando ulteriori successi per il Suo lavoro, La saluto,
Zsolt István Bánki
Capo del Dipartimento
Budapest, 2012-03-08

Trad./Ford. © B. Tamás-Tarr Melinda

Dr. Umberto Pasqui - Forlì 2012.03.12..

Ciao, la rivista è arrivata ed è sempre un piacere sfogliarla. Noto che ci sono autori molto giovani (e io mi inizio a sentire vecchio), un "ricambio generazionale" segno che il tuo lavoro è vivo e fecondo e che l'Osservatorio fa veramente il suo mestiere: osservare e incoraggiare chi merita uno spazio letterario che altrove sarebbe praticamente impossibile trovare. [...]

A presto,
Umberto

OSzK/Kiss László - Budapest 2012.03.13..

Kedves Tamás-Tarr Melinda!
A mai postával megkaptam az OLFA 85/86. számát.
Köszönjük, hogy rendszeresen küldi ezt az igen értékes folyóiratot könyvtárunknak.
Üdvözléssel:
Kiss László
Országos Széchényi Könyvtár
Gyaráptási Osztály
Budapest
1827

Dr. Tusnády László - Sátoraljaújhely (H) 2012.03.13..

Tisztelt Főszerkesztő Asszony, kedves Melinda!
Egy új, idegen postás mosolyogva adta át az „Osservatore Letterario” legújabb számát. Különös, örvendező hangon mondta: „Olaszországból érkezett” - és sietett tovább. Én hirtelen csak ezt a mondatot küldtem utána: „Köszönöm a kedvességét”. Mindez oly piciny mozzanata volt ennek a napnak, hogy joggal érhet engem az a vád, hogy mily felesleges dologról fecsegek. Pedig én ebben a mosolyban különös erőt látok: elidegenedett világunkban ilyen is létezik. Minden bizonnyal véletlen is volt ebben, hiszen egy becsomagolt küldemény tartalmát, lényegét senki sem sejtetheti meg. Ám azt tudta az a munkáját végző ember is, hogy Olaszországból hozott valamit, s ez a különös rokonszenv Kossuth Lajos szeretett városában, Sátoraljaújhelyen, most, március 15 előtt mégsem lehetett véletlen.
A fenti jelenetben valami szimbolikus árnyalatot, lehetőséget is látok. Ugyanis hiszen abban, hogy akit az „Osservatorio Letterario” szellemisége valamelyest is megérint, az megérzi azt az ígéretet, amelyet ez a rendkívüli folyóirat magában hordoz.

„Az ünnep a szív legfőbb gazdagsága” – írta Csorba Győző, és Torquato Tasso egyik gyönyörű leírása alapján mondhatom, hogy az ünnep átmenet az esendőség-létből az időtlenbe, az örökbe: maga a boldogság. Kívánom Önnek és minden kedves munkatársának, hogy részesüljön ebben a magasztos örömben.

Rendkívüli nap ez a számomra. [...] Jöreménység foka ez a nap.

További jó munkát és jó egészséget kívánok. Szeretettel üdvözlöm:

Dr. Tusnády László

Dr. Tusnády László - Sátoraljaújhely (H) 2012.03.16..

Tisztelt Főszerkesztő Asszony, kedves Melinda!
Nemzeti ünnep és ádventi várakozás gyönyörű a számomra. Nagyon szépen köszönöm, hogy akkora szeretettel gondol a lányomra. A kisbaba még jól érzi magát eddigi helyén. A test a lélek temploma. A nő teste ilyenkor kétszeresen is templom. Itt ragyogva süt a nap, pásztázza hegyeinket. Gyermekezemek villannak fel előttem. A csillagoknál titokzatosabb fények tündökölnék a jövőbe, de máshová is, mint a török mondja: „Göz bir pencere dir, gönüle bakar” (A szem ablak, a szívbe néz). Mily gyönyörű a mi közmondásunk is: „A szem a lélek tükré.”

Nagyon örülök a jó híreinek. Valóban itt az idő, és munkájának meglesz a méltó gyümölcse. A magyarság értékeit fel kell mutatni a világnak, mert nélkülkük maga a világ lesz szegényebb. Antonio Ruiz Machado szerint „a lélek pénze elvesz, / ha nem adjuk át.” Ezen a téren, kedves Melinda, Ön rengeteget tett: egyedüli szerepet tölt be. Bizonyos intézmények „pénznyelő automaták”. Idővel nevük sem marad meg, legfeljebb annyi, hogy se pénz, se posztó, azaz: se pénz, se szellemi érték. A semmi hidegével dermesztik az életre vágyókat, ahol jelen vannak, ott az úr az úr. Ön eddig is ércnél maradandóbb értéket mutatott fel. Egész tevékenységén áldás van. Hősiesen tár a világ elé értékeit, és joggal kelt döbbenetet a kételkedőkben, mert jelesül bizonyítja azt, hogy mily rendkívüli teljesítményre képes egy nő, ha hittel és tehetséggel végzi a munkáját.

A Madách-eposzomba becsúszott hiba nem zavar engem, hiszen aki a lényegre keresi benne, az így is megtalálja. Most az egészet elküldöm, hogy számítógépes változatban is rendelkezhesen vele, amikor a folyóirata számára fontosnak tartja.

Hamarosan négyszázhusz éve lesz annak, hogy Comenius megszületett. A világ útvesztőjéből jutott el a szív paradicsomába. „A nemzet boldogsága” (Gentis felicitas) című emlékiratát II. Rákóczi György számára készítette. „Boldog Magyarország” írta le Dante ezt a csodálatos jelzős szerkezetet. Mindezt nagy hittel és reménnyel mondom, mert most is óriási küldetést látok magunk előtt: minden olyan jóakarató ember előtt, akik szegény, útvesztőbe vezetett kontinensünket meg akarják menteni, vissza akarják rántani abból a szakadékból, amelybe gonosz, démoni erők igyekeznek taszítani. Szent a cél. Mindez immáron a boldog Európáért történik. Szerény erőmhöz képest ezt a célt szolgálom utolsó lehettemig Ilyen gondolatok jegyében küldöm el Comeniusról szóló tanulmányomat.

További jó munkát és jó egészséget kívánok. Szeretettel üdvözlöm:

Dr Tusnády László

Dr. Madarász Imre-Budapest/Debrecen (H) 2012.03.17..

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!
Megkaptam és köszönöm szépen az Osservatorio Letterario legújabb (kettős) számát. Örömet fokozta, hogy írásom ezúttal is rangos szöveggörnyezetben, jeles szerzők publikációival együtt jelent meg. Különösen boldoggá tett kedves barátom és pályatársam, Tusnády László hangsúlyos jelenléte, hiszen a sárospataki professzorral immár tizenhét esztendősen igen aktív baráti és szakmai együttműködés köt össze, nehéz lenne összeszámolni, hány kiadványban dolgoztunk és szerepeltünk együtt. Szintén örülök tehetséges fiatal tanítványaim, Jakab-Zalánffy Eszter és Aszalós Imre immár rendszeres megjelenésének a folyóiratban, pontosabban inkább könyvsorozatban. Melyet kíváltképp becsessé tesz, hogy a magyar irodalom és kultúra, valamint a magyar-olasz kapcsolatok múltját és jelenét egyaránt hitelesen mutatja be az olasz olvasóknak olyan időszakban, amikor különösen fontos, hogy az egységes Európában felretájékoztatók, propagandahazugságok helyett valós kép jelenjék meg rólunk. Ön több mint másfél évtizede ezen fáradozik, a legnagyobb elismerést érdemlő eredménnyel, pedig (mint vezércikkéből is kiderül) nem épp segítő körülmények közepette. De ma mindannyian, az európai és nemzeti kultúrhagyomány elkötelezettjei, „ellenszélben” hajóznak. Hánykolódva, de – remélhetőleg – el nem merülve. Változatlan nagyrabecsüléssel munkássága iránt és töretlen baráti szeretettel üdvözlöm, kívánva további hasonló sikereket Önnek és kiadványának, annak reményében, hogy folytathatjuk együttműködő kapcsolatunkat:

Madarász Imre

OSzK/Kiss László - Budapest 2012.05.12..

Kedves Tamás-Tarr Melinda!
A mai postával köszönettel megkaptam a *Le straordinarie avventure di Sandy* c. könyvet. Elég sokáig kellett nézegetnem, amíg rájöttem, hogy a könyv nemcsak az

illusztrációk, de a szerző okán is hungarikum, bár a név mindjárt az elején gyanús volt. Érdekes probléma az idegennyelv-tanulás és a nyelvtan tanítása, a kétnyelvűség és a két kultúrához tartozás. Gratulálok a szép kiállítású könyvhöz!

Egyúttal el is köszönök, mert én csak helyettesítettem a neolatin területet, januártól van új referens: ő fogja intézni az olasz ügyeket [...]

Az olasz-magyar kulturális kapcsolatok területén végzett önzetlen munkájához további sikereket kívánok.

Üdvözléssel:

Kiss László
Országos Széchényi Könyvtár
Gyarapítási Osztály
Budapest
1827

Documenti di corrispondenza del terremoto//Levél-dokumentumok a földrengésről... / Beküldték (íme néhány kiválasztott levél, amelyekre már nagy részben - együttes vagy egyéni értesítésben - sikerült válaszolnom):

From: Olga Erdős
Sent: Sunday, May 20, 2012 12:37 PM
To: Dr. Giorn. Prof.ssa Melinda Tamás-Tarr Bonani

Kedves Melinda!

Most olvastam a hírekben az észak-olaszországi földrengésről Bologna térségében. Remélem, hogy Önöknél nem nagyon lehetett érezni, és hogy minden rendben.

[...]

Még egyszer remélem, hogy Önöknél nem okozott károkat a földrengés.

Szeretettel ölelem,
Olga

From: Nagy Mariann
Sent: Sunday, May 20, 2012 3:59 PM
To: Osservatorio Letterario - Direttore Resp. & Edit.
Subject: Hirek

Kedves Melinda!

Köszönöm a leveledet épp most olvastam el, így rögtön gratulálok is a két szép könyvedhez.

Ma reggel hallottam a hírekben a legújabbat, ami felétek történt, de remélem Ti nem szenvedtetek semmiféle kárt. Képelem milyen nagy lehetett az ijedség..... Láttuk az épületeket, amik megrongálódtak, és a kastély egyik tornyát felül, amiből egy darab lehullott. A könyved borítóján is pont a tornyok szerepelnek.

Ami a földrengést illeti, mióta itt vagyok már mi is átéltünk egy párat, a legnagyobb közülük 4-es nagyságrendű volt. Akkor meg az Etna lábánál laktunk, Randazzóban. Olyan volt számomra, mint a Pesti bérházakban, mikor villamos halad el az úton és az épület berezonál. A tettek rosszabb lehetett, és biztosan éreztetek, még ha hajnalban volt, akkor is egymás után a kettőt. Remélem most már megnyugodtatok valamelyest és szépen lassan majd minden helyreáll.

Gondolunk rátok, legyetek erősek és tartsatok ki!!!

Forró öleléssel: Mariann

From: Dr. Szitányi György
Sent: Sunday, May 20, 2012 4:51 PM
To: Prof.ssa Melinda B. Tamas-Tarr Dr
Subject: reng, mi van?

Drága Melinda!

Megtudtam, hogy Ferrarában is rengett az ágy. Rendben vagy?

[...] majd jelentkezem, ha írok. Nem akarlak zavarni.

Szeretettel:

Gyuri

From: Vincenzo Latrofa
Sent: Monday, May 21, 2012 2:06 PM
To: Melinda Tamas Tarr

Dottoressa Tamas Tarr,

Come state a Ferrara?

Pensiamo a tutti gli abitanti dell'Emilia con grande affetto in questi giorni di scosse.

Cordialmente

Vincenzo Latrofa

From: Gál Csaba
Sent: Monday, May 21, 2012 7:01 PM
To: Redazione Osservatorio Letterario Ferrara e l'Altrove - O.L.F.A.
Subject: érdeklődés

Kedves Melinda!

Reméljük, hogy a földrengés nem érintett benneteket, de Klári néni így is eléggé aggódik, ezért kérek, hogy erősítsd meg a számára, hogy minden rendben van!

Üdvözléssel: Gál Csaba

From: Aszalós Imre
Sent: Tuesday, May 22, 2012 9:50 AM
To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: érdeklődés

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

Hallottam a földrengésről, ami Emiliát és Ferrara környékét is sújtja. Jól van? Nem esett baja?

[...]

Tisztelettel és szeretettel üdvözlö:

Aszalós Imre

From: Max Tabory
Sent: Tuesday, May 22, 2012 5:17 PM
To: Prof. B. Tamas-Tarr Melinda Dr.
Subject: FÖLDRENGÉS

Kedves Melinda!

Hála Istennek, hogy épségben vagytok és házatok sem szenvedett semmi kárt.

Ez egy borzalmas tapasztalat lehetett! Tőled tudok először erről, mert az utóbbi napokban még a TV-t sem kattintottam föl, annyira el vagyok foglaltva [...]. Olyan sok borzasztó képet láttam a múltban földrengések okozta károkról... Mutatja az ember teljes tehetelenségét a természeti erővel szemben. Remélem, hogy hamarosan biztonságban tudtok visszatérni otthonotokba.

Barátsággal.

Maxim

From: H.S.
Sent: Wednesday, May 23, 2012 12:29 PM
To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: Re: Fw: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Drága Melinda,

a legfontosabb, hogy nem esett baja senkinek hozzátartozói közül.

Ijesztő lehet a bizonytalanság és a kiszolgáltatottság. Kívánom, hogy a megbillent életérzés mielőbb térjen vissza a régi mederbe.

Szeretetteljes üdvözléssel, Sándor

From: Dr. Luca Gilioli
Sent: Wednesday, May 23, 2012 7:20 PM
To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: R: Fw: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Gentile Dott.ssa, grazie per il messaggio. Sono felice che lei e suoi familiari stiate bene fisicamente, anche se mentalmente

occorrerà, ovvio, un poco di tempo per superare lo shock di tale esperienza.

Come sa io sono di Modena, quindi il terremoto l'ho vissuto in prima persona, anche se in misura più leggera rispetto alle zone dell'epicentro. In questi giorni mi sono recato varie volte a S.Felice e Finale, [...]: dei miei conoscenti nessuno ha subito danni fisici, però molti si trovano nella triste condizione temporanea di dormire in auto, e in quella più grave di avere la casa danneggiata da profonde crepe. Questo non li fa vivere tranquilli, perché anche se oggi i muri reggono, non si sa mai... ma speriamo bene.

Auguro in ogni modo a lei e alla sua famiglia ogni bene

Cordialmente,

Luca Gilioli

From: Dr. Judit Józsa

Sent: Friday, May 25, 2012 4:53 PM

To: Dr. Giorn. Prof.ssa Melinda Tamás-Tarr Bonani

Subject: terremoto

Kedves Melinda!

Otthon voltam Pécselyen pár napig. Édesapám nagyon aggódik miattad, most, hogy megkaptam a leveledet, meg tudom nyugtatni.

[...]

Vigyázzatok magatokra - már ahogy lehet!

Judit

From: László Kálló

Sent: Sunday, May 27, 2012 9:15 PM

To: Direttore Resp. & Edit.

Subject: RE: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Kedves Melinda!

Örülök, hogy semmi baj nem történt az ijedtségen kívül... Bár sajnós többen nem voltak szerencsések. Én magam is átéltem már néhány földrengést, de azok viszonylag kicsik voltak...

[...]

Üdvözlettel,

Kálló László

From: Max Tabory

To: Prof. B. Tamas-Tarr Melinda Dr.

Sent: Monday, May 28, 2012 11:42 AM

Subject: Aggodalom...

Kedves Melinda!

Aggodalmat okoz, hogy még mindig meg-meg reszket talpatok alatt a föld. [...] Ezen emberileg nem lehet segíteni, csak imádkozni lehet, innen, ezt teszem értetek. Mivel oly sok ház megrongálódott Ferrarában, még szerencse, hogy jó erős épületben laktok.

Megfázásodnak úgy vélem részben az az oka, hogy egy éjszakát kellett eltöltenetek kocsitokban kuporogva... másrészen a lelki megrázkódtatás is hozzájárulhatott.

[...]

Barátsággal

Maxim

From: Dr. Tusnady László

Sent: Monday, May 28, 2012 9:39 PM

To: Osservatorio Letterario - Direttore Resp. & Edit.

Tisztelt Főszerkesztő Asszony, kedves Melinda!

Megrendülten értesültem az iszonyú katasztrófáról. Köszönöm sorait. Örülök annak, hogy jól vannak, és az otthonukat sem érintette a vész. A döbbenet, a rémület kitörülhetetlen nyomot hagy a lélekben. Tudom, hogy ezt az éli át igazán, aki benne van, és túl kevés az, ha az ember együttérzését fejezi ki, viszont a közönyt én nem tudom elképzelni.

Dátumok vonulnak előttem: 1966. november 4., 1968. január 14. Firenze és Nyugat-Szicília: árvíz és földrengés. Nem tudok Firenzére úgy gondolni, hogy egy idő után ne jelenne meg előttem a Santa Maria del Fiore és a Battistero olyan külsővel is, ahogyan ama napon lefényképezték, ne látnám a gyönyörű épületeket a stigmákkal, a borzalmas áradat nyomaival. Gibellina és Santa Ninfa ugyanúgy vésődött be a lelkembe, mint a többi megrendítő esemény. A szomorú megidézésben, látomás-sorozatban ott egy iszonyú felkiáltójel: Bologna, az állomás és annak a váróterme. Évekkel a tragédia után ott vártam a vonatra. Egy könyv volt a kezemben, de nem tudtam olvasni, mert keresztutat jártam lélekben. Most ugyanaz a hely és a környéke Brindisi nevével cseng egybe, és újabb keresztútra indul az ember. Miért? Azért, hogy legyen erejük továbbélniük azoknak, akik a legtöbbet veszítették, azoknak is, akiket az iszonyat közelsége megérintett, mert minden veszteség ellenére nagyon fontos az, hogy az élet legyen a legszebb a számukra is.

Kedves Melinda! Lélekben az egykor hasonlíthatatlanul szép tájat járom, és szeretnék vigaszt vinni mindazoknak, akiknek a szíve most nagyon fáj. Tudom ez lehetetlen. Csak annyit mondhatok, hogy szeretetemmel Önökkel vagyok. Gyógyuljanak be a fájó sebek! Mindnyájukat így üdvözlöm: Tusnady László

From: Havas Petra/OSzK

Sent: Wednesday, May 30, 2012 9:56 AM

To: Direttore Resp. & Edit.

Subject: Re: köszönet

Kedves Melinda!

Nagyon szívszorítóak a hírek, sajnálom, hogy ilyen megpróbáltatásokat kell átéljenek.

Reménykedünk, hogy hamarosan véget ér ez a nehéz időszak!

Kitartást és sok erőt kívánok!

Baráti üdvözléssel:

Havas Petra

From: Max Tabory

Sent: Wednesday, May 30, 2012 11:06 PM

To: Prof. B. Tamás-Tarr Melinda Dr.

Subject: Földrengések

Aggódva olvasom soraid Melinda, nem sikerült hozzád telefonálásom.

Köszönöm, hogy megküldted az Imréhez küldött válaszod másolatát, miben leírod a borzalmas állapototokat. [...]

Minden reggel imádkozom beteg barátokért és ismerősökért. Mint lét-veszélyben forgókat, Téged és Családodat (mi a leányod és férjed neve?) belefoglalom.

Aggódó barátod,

Maxim

From: Emery Pearl

Sent: Thursday, May 31, 2012 8:11 AM

To: Direttore Resp. / Edit.

Kedves Melinda,

az ilyenféle rossz hírekre mindig kicsit összerendeznek: Nem határozták meg ismét a földrengés helyét, csak annyit, hogy Olaszország észak nyugati részén földrengés ismétlődött. A múltkor is csak ilyen körülbelül meghatározásuk volt. Remélem Ferrara nem érintődött!? Azt megmondták, hogy mindössze egy kilométer mélységű volt a gócpontja és a földszintjéhez ilyen közeli mindig a legkárosabb! Remélem mindenki megúsza épségben?!

Nem kevés aggodalommal, kézcsókkal: Imre

From: Ferencz Ágnes

Sent: Thursday, May 31, 2012 10:10 AM

To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: R: Fw: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Szia Melinda!
Megint volt rengés. Sok és súlyos felétek... Minden rendben veletek? Nem gondolkodtatok elköltözni arról a vidékről? Nekem a földrengés átélése gyerekkori fóbiám és Magyarországon szinte egyszer sem volt benne részem, tehát maradt is a fóbia szintjén!!! Eddig irigyeltelek Ferrara miatt, mert a Sesto S. Giovanni, ahol élünk az nagyon csúnya.....
Válaszodra várva
Ferencz Ágnes

From: Madarász Imre
Sent: Saturday, June 02, 2012 9:28 AM
To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: Re: Postázás

Kedves Főszerkesztő Asszony!
Végtelenül kedves Öntől, hogy még az elemek tombolása, a természeti katasztrófák közepette is gondol rám. Hálásan köszönöm figyelmességét. És nagyon aggódom Önért. Vigyázzon magára és pótolhatatlan vállalkozására, arra a páratlan értékre, amit képvisel és létrehoz.
Ilyen körülmények között alig merem megkérdezni: tud haladni a következő folyóirat-számmal? [...]
Tusnády László barátommal is beszéltünk az Osservatorio-ról. Amelyet sem a Horatius emlegette rohanó idő, sem a földrengés el nem pusztíthat.
Szeretettel üdvözlöm, minden jót kívánva, mindenekelőtt csak nyugodtan mozgó-keringő, de nem rengő földet:
Madarász Imre

From: Madarász Imre
Sent: Sunday, June 03, 2012 7:33 AM
To: Direttore Resp. & Edit.
Subject: Re: Postázás

Kedves Főszerkesztő Asszony!
Csodálom tántoríthatatlanságát, lendületét, munkabírását és hitét, optimizmusát. Ezekben is példát mutat honfitársainknak e nehézségekkel, félelmekkel és elkeseredettséggel teli időben. Az Osservatorio Letterario egy kincs, amit meg kell őrizni. És Ön is az, úgyhogy mindannyiunk - szerzői, olvasói, az olasz-magyar kapcsolatok - érdekében is vigyázzon magára, egészségére, missziójára.
Nagyrabecsüléssel és szeretettel üdvözlöm, mozdulatlan (rengésmentes) földet kívánva, hogy azon az eddigi sikerrel mozoghasson:
Madarász Imre

A legelső, egyszerre szétküldött azonnali válaszem a május 29-i újabb nagy földrengések előtt:

From: Direttore Resp. & Edit.
Sent: Tuesday, May 22, 2012 3:54 PM
To: Info
Cc: Redazione
Subject: Rif. terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Cari Amici e Conoscenti interessati, / Kedves érdeklődő Barátok és Ismerősök,

Vi rispondo ora e di sfuggita che provvisoriamente sono rientrata a casa per i controlli. Grazie per il Vs. gentile interessamento e per la Vs. preoccupazione. Vi informo che fortunatamente sto bene con la mia famiglia: miracolosamente non abbiamo subito nessun tipo di danno fisico ed economico. Però i momenti vissuti durante l'alba del 20 maggio ed il seguito ci hanno lasciato un profondissimo segno che non sarà facile superare e dimenticare quest'esperienza terrificante. Una cosa che conta:

FORTUNATAMENTE SIAMO VIVI ED INDENNI! Vi informo che dopo la notte trascorsa all'aperto ci siamo trasferiti in una zona dei parenti nel Veneto, in cui le continue scosse si sentono meno e da là facciamo un salto per i controlli. Essendo ospiti dai parenti non ho possibilità svolgere regolarmente i miei impegni improvvisamente interrotti. Perciò, provvisoriamente anche i contatti sono sospesi. Quando la situazione abbastanza si normalizzerà rientrerò permanentemente e riprenderò tutte le mie attività interrotta.
Cordiali ed affettuosi saluti dalla Vs.
Mttb

Pár órára otthon-ellenőrzésre hazatértem s ezúton sietve is válaszolok. Köszönöm a kedves érdeklődést és aggodalmat. Szerencsére, kis családdal egyetemben jól vagyunk és sértetlenek: szerencsére mi és otthonunk nem szenvedett semmiféle testi és anyagi kárt. De a május 20-ra virradó hajnali rettenetesen félelmetes földrengés-tapasztalat és az azt követő rengések mély nyomot hagytak bennünk, amit nehéz lesz hamar feldolgozni és elfelejteni. Egyetlenegy dolog számít: SZERENCSÉRE ÉLÜNK ÉS SÉRTETLENEN VAGYUNK! A 20-ra virradó éjjeli szabadban töltött éjszakát követő óráktól venetói rokonoknál húzódunk meg, ahol kevésbé érezni a folyamatos rengéseket. Ott lévén nincs lehetőségem a megszokott napi tevékenységemet végezni. Éppen ezért ideiglenesen a kapcsolattartás is szünetel. A helyzet némi normalizálódásával véglegesen visszatérek Ferrarába és folytatom a hirtelen félbe szakított tevékenységemet onnan, ahol abbamaradt.
Szívélyes és szeretetteljes üdvözléssel:
Bttm

From: Direttore Resp. & Edit.
Sent: Wednesday, May 30, 2012 9:37 AM
To: Emery Pearl
Subject: Tegnapi újabb erős földrengések

De igen, Ferrara is érintve van folyamatosan május 20-tól. Tegnap ismét katasztrófális erősségű. Tizenkétlakásos, két emeletes téglapépületünk – 60 éves – eddig jól bírta. Mi a magas földszinten lakunk... A félelem, a pánik nagy mindenkiben. A legkisebb rezgésre is összerezdülünk. 20-tól egyfolytában remeg alattunk a föld. Tegnap 9-kor 5,8-as – 20-án 6-os erősségű volt hajnali 4,03-kor, álmunkból riadtunk fel, világvégi érzés volt – az utána lévő 2,8 és 4,3-as utórezgéseket 12,55-kor kétszer 5,5-ös és 5,3-as rezgés követte. Vannak rokonaink az epicentrumos, teljesen lerombolt helységekből... fontos, hogy élnek és élünk, de meddig? Mert ezt egy egészséges szervezetet is megviselő és károsító élmény a szívzúróssókra – lányom és én – még rosszabb hatással van. Érdekes módon az éjjeli felriadásos erősebb földrengésnél higgadt voltam, semmi ijedelem nem volt. Az izgalom a lányom miatt kezdődött. Végre visszamerészkedtünk otthonunkba, megállapítván, hogy végre sikerült nagyjából a megszokott életritmust folytatni, amikor a tegnapi nap bekoronázott... Idegeket felőrli ez a 20-tól tartó készenléti állapot... Ma éjjel felöltözve, megvetetlen ágyban aludtunk... Most itthon vagyunk, nem tartózkodunk kint vagy rokonoknál, ahol nem érezhető vagy kevésbé érezhető a rengés... Tegnap egész nap kint voltunk. A legelső esetben a szabadban, az autókban töltöttük az éjszaka hátralévő részét. Jó alaposan meg is fáztam, s azzal is kínlódom... Hát röviden ez a helyzet. Nem kívánom senkinek ezt az élményt, még az ellenségeimnek sem!!!! Még eddig szerencsésnek mondhatjuk magunkat, hiszen sokaknak – még Ferrarában is – komoly testi és anyagi károk és halálos esetek súlyosbítják a katasztrófa-mérleget... Döbbenetes... Még megfelelően leírni sem lehet, ezt át kell élni, hogy valami enyhén érzékelhető fogalma legyen az ezt nem ismerő embereknek...
Isten kezében vagyunk. Nem tudni, lehet, hogy eljött az utolsó óránk. El kell fogadnunk, bele kell nyugodnunk... Más lehetőség nincs. A rengések hónapokig is eltarthatnak, s

jöhetnek ismét nagyon erős lökések. Éppen tegnap este mondták...

Nem tudom mikor fogok tudni újra jelentkezni, hiszen nem tartózkodom internet közelében – tegnap is egész nap a szabadban voltunk, szerencsére se hideg, se meleg nem volt, kellemes volt az idő, de holnaptól megint erősen lehűléses, esős időt jósolnak, akárcsak 20-tól tegnapelőttig -, s a katasztrófa miatt nem mindig van internet-kapcsolat. A fix- és mobiltelefonnal is ugyanez a helyzet...

Sok szeretettel köszöntöm:

Melinda

From: Direttore Resp. & Edit.

Sent: Thursday, May 31, 2012 10:41 AM

To: ferencz.agnes

Subject: Re: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Szia Ági, kösz a soraidat. Most már kezdek kikészülni. Az eddig érzékelhetetlent is érzékelem... Az általad jelzettet is érzem. Nem tudom, meddig bírja a szívem. A tegnapelőtti aránylag nyugodt voltam, az aggodalom a lányom miatt kezdődött. Azóta nehezebben viselem az újabbakat. A tegnapelőtti három ismét nagy lökés rátett még egy jó lapáttal...

Még ez a terület volt eddig a viszonylag legbiztonságosabb szizmológiailag. Egyébként mindig, az egész félsziget remeg, csak hogy ha 2-es vagy 3-as erősségű nem érzékelhető, ha nem közeli vagy mélyről jön. Csak hogy e nagy és félelmetes rengések miatt még inkább érzékenyebb lettem, hogy még a legkisebbeket is érzem, ha másként nem, szédüléssel, egyensúlyvesztéssel. Felszínes a legrosszabb és elviselhetetlen. Most meg ráadásul zivatar is van... nem tudom, meddig tudom ezt elviselni, ill. a szívem...

Az épületünk eddig még jól bírta, szerencsések vagyunk ezen a környéken sem anyagi kárunk, sem testi kárunk nem keletkezett. De akik Ferrara más térségében - s már nem messze tőlünk – laknak, s különösen emeleteken, ott már komoly anyagi károk és sérülések is voltak. Nem szólva a pánikos rosszulletekről. A centrumban is jelentős épületkárok – külső és belső – keletkeztek...

Ennyit erről. Jobb, ha nem folytatom, mert még az is stresszel. Kösz az érdeklődést.

Tudod, hogy innen lehet követni percre készen a rezgéseket, ha nincs nagy forgalom, kinyílik azonnal. Ha rákattintasz megadja a pontos helyet is: <http://cnt.rm.ingv.it/>.

Szia, remélve, hogy kibírjuk és megmaradunk...

Melinda

From: Direttore Resp. & Edit.

Sent: Friday, June 01, 2012 8:50 AM

To: Dr. Luca Gilioli

Subject: Re: terremoto ferrarese / Hiv. ferrarai földrengés

Gentilissimo,

La ringrazio delle sue cortese e gentili parole. Spero che anche Lei stia bene, dato che le continue scosse si fanno sentire di più anche nelle Sue parti. Il 29 tre forti scosse ci hanno sconvolti ancora di più... Anche noi abbiamo parenti e stretti conoscenti a Finale Emilia, Casumaro e nei dintorni vicino...

Con questo stato spirituale è veramente difficile procedere nella vita quotidiana... Spero che riuscirò ad annunciare anche l'uscita dell'imminente fascicolo della rivista. Purtroppo è stato interrotto il suo andamento a causa del terremoto ed ora a causa delle complesse circostanze è molto faticoso andare avanti con il ritmo solito... dopo l'ospitalità dai parenti nel Veneto non abbiamo la possibilità più per rifugiarsi, dato che il loro figlio, residente a Finale Emilia, alternativamente si è trasferito per l'emergenza con la sua famigliola a casa dei suoi suoceri e genitori (mia cognata) – nello stesso luogo: S. Maria Maddalena (Ro) –.

Le auguro ogni bene ed alla prossima.

Un affettuoso saluto,

Mttb

From: Direttore Resp. & Edit.

Sent: Saturday, June 02, 2012 11:38 PM

To: Madarász Imre

Subject: Re: Postázás

Kedves Madarász Prof. Úr!

Köszönöm kedves és aggódó sorait. Megtorpantam - ez érthető - a folyóirat szerkesztésével. De azért erőt veszek magamon, s már a lakásban maradván dolgozom rajta. Most fejeztem be a "Saggistica ungherese" rovatot.

Természetesen beszerkesztem a küldött magyar nyelvű tanulmányát, remélve, hogy nem történik semmi tragédia és sikerül mindent elvégezni. Valószínű, hogy sokkal vékonyabb lesz ez a dupla szám. A további földrengés-körülményektől függ...

Korábban morgolódtam magamban (is) a kedvezőtlenül megváltozott munkakörülményeim miatt, hiszen a korábbi nyugodt alkotó munkát biztosító körülményeim a házastársam tavaly július 1-i nyugdíjazásával megszűntek...

Nos, a mostani viszonyokhoz képest a megváltozott helyzetem majdnem ideális munkakörülmény lenne...

Reméljük a legjobbakat!... Bár ezzel az állandó rengéssel és rettegéssel - még nyugtatók szedése mellett is - nagyon nehéz együtt élni és előrehaladni... Szörnyű élmény volt, szinte leírhatatlan. 29-én a reggeli 5,8-as földrengést 12,56-kor még három 5,3 és 5,5 közötti erős földmozgás követte...

Most már elköszönök, megpróbálok nyugovóra térni...

Szeretettel üdvözlöm:

Mttb

2012. május 20-tól a hajnali 4 óra 3 perces, 6-os erősségű földrengéstől (borzalmas robajjal és erős föl-le rázással járt, számtalan légkalapács-zajhoz hasonló robaj volt) - amelyet kettő, valamivel kisebb erősségű már megelőzőtt s egy, szintén erős, de valamivel enyhébb újabb rengés követett - kezdődően állandóan reng alattunk a föld. 20-án délután szintén volt egy nagyon erős földmozgás, hasonló föl-le rázás, de valamivel kisebb robajjal járó. Majd pedig 29-én ismét három erős földrengés rémített halálra mindnyájunkat: 9,13-kor 5,8-as (enyhébb robajjal járó és a falak kilengésével járó s szintén rezgő, de nem föl-le rázás rengés volt) 12,56-kor három 5,1- 5,4/5,5 közötti földmozgás riogatótt bennünket. A földrengések eltarthatnak nemcsak hetekig, de hónapokig, sőt évekig is... Nagyon nehéz így élni. Nem szólva a sok szerencsétlenebbül járt emberek esetében... A mi épületünk jól bírta, de mi a garancia arra, hogy a következő erős lökések is kibírja?!... Mindenesetre igyekszem folytatni - még ha a készenléti állapot miatt akadozva is, félbe-félbeszakítva is - munkáimat onnan, ahol az apokaliptikus földrengés miatt megakadt... Ma 2012. 06.03-án 21,20-kor megint volt egy 5,1-s erősségű földrengés. Férfem úgy nézett rám, mintha örült lennék, mert ő nem érezte. Amikor egyensúlyomat visszanyertem és a szédülésem csökkent, azonnal kirohantam magammal "vonszolva"! (A környékünkön a többiek is csak a hírekből értesültek róla. Nem érezték meg ők sem, pedig nem volt távolabbi aprócska rengés... Újabb lidérces éjszakának nézünk elébe...) Néhány perc elteltével hallhatta a hírekben: neje valóban megérezte, nem képzelődött... Ugyanígy vagyok a kisebbekkel is, sajnos megérezem... Lido Spina és Ferrara között ingázunk, ide menekülünk, hogy legalább péntektől hétfő reggelig nyugodtan tudjunk aludni, valamicskét ki tudjuk pihenni magunkat, mivel itthon, Ferrarában megvetetlen ágyon, ruhástól töltjük hétfőtől péntekig az éjszakákat... (Bár kétszer Ravennában is volt rengés 3-4,5 között, de szerencsére Spinában nem éreztük ezeket...) Állandóan reng alattunk a föld, valóban idegtépően stresszelő... meddig bírjuk idegekkel és szívünkkel, nem tudni...

Dr. Madarász Imre-Budapest/Debrecen (H)

2012.06.12..

Tisztelt Főszerkesztő Asszony!

Köszönöm szépen a két szépséges könyvet. Azért csak most, mert Triesztben voltam konferencián.

Ismét csak gratulálni tudok alkotó erejéhez, szervező zsenialitásához és szorgalmas munkájához, melyeket még a földrengés sem törhet meg. Az emberi tehetség és akarat erősebb, mint a házfalak.

A "Chronica... ferrariensis" méltó tisztelgés városának. A sors keze vezette Önt az olasz irodalom és kultúra számára oly fontos Ferrarába. Boiardo, Ariosto és Tasso városa az Ön munkásságának köszönhetően immár az olasz-magyar kapcsolatoknak is az egyik központja lett. A kapcsolattörténeti "chronica"-k fel fogják jegyezni, az utókor hálás lesz. És hálával tartozunk Önnek mi is, akik kivehetjük részünket folyóirata munkálataiból. Boldogan fedeztem fel újra tanítványom írását az elegáns és tartalmas kiadványban.

Elismerésem "Meta Tabon" művéhez a "Sandy"-hez is: fölöttébb dicséretesnek tartom az elbeszélő szépírást és a kulturális ismeretterjesztés összekapcsolását "ai giovanissimi ed adulti lettori". Épp a Nagy Ferraraiak, az említett klasszikus eposzköltők tanították, hogy a szórakoztatás és tanítás együtt járjanak.

Nagyon várom az új O.L.F.A.-számot is.

Köszönettel és nagyrabecsüléssel üdvözlöm, további hasonló eredményeket kívánva Önnek:

Madarász Imre

Tisztelt Főszerkesztő asszony!

Megrendítő, amit levelében olvastam, újfent csak lelkierőt és jószerecsét tudok kívánni ennyi veszély és megpróbáltatás elviseléséhez.

Köszönöm szépen tanulmányom beszerkesztését a következő O.L.F.A.-számba, és levelemét is, ha erre érdemesnek ítéli: szívből és meggyőződéssel írtam.

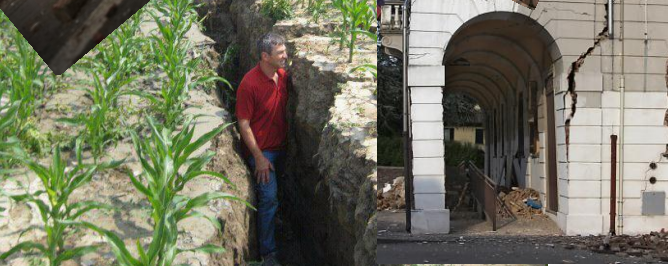
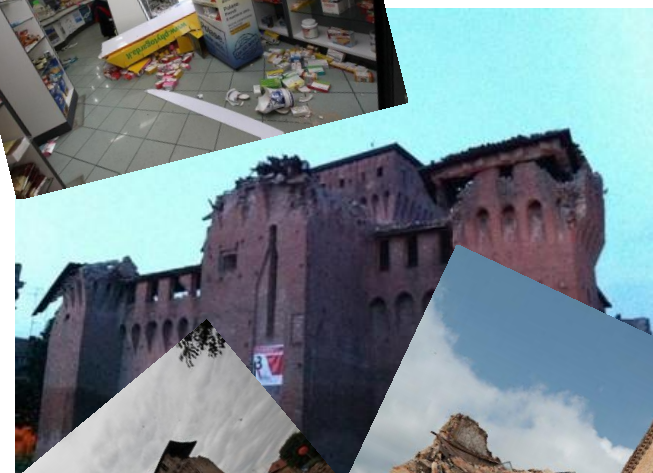
Igazán kedves Öntől, hogy oly sok baj és tennivaló közepette még Édesanyámra is gondol [...] Köszönettel és szeretettel üdvözlöm:

Madarász Imre

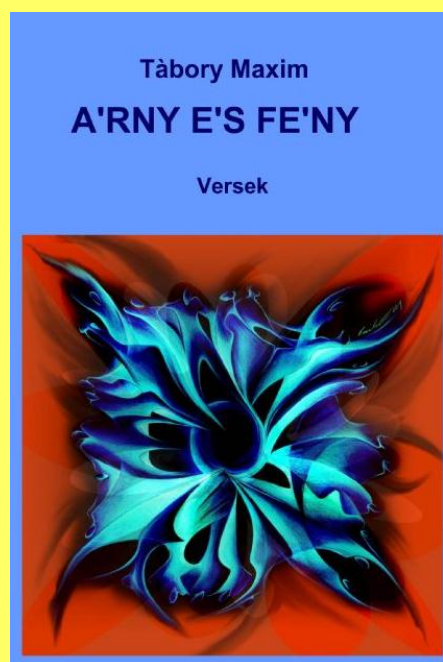
Alcune immagini della pianura padana terremotata:

Néhány felvétel a földrengéses Pó-síkságról

(Fonte: Internet)

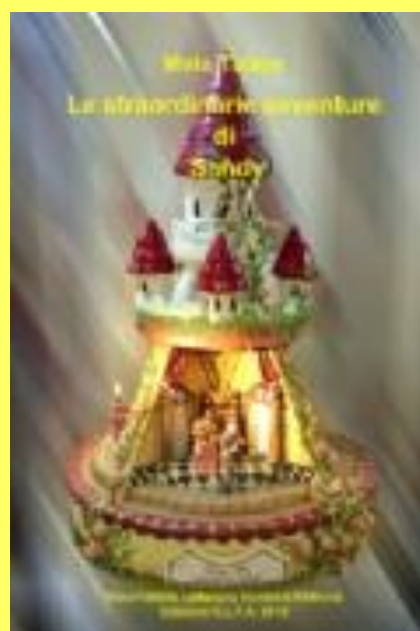

EDIZIONI
O.L.F.A.

Poesie
Racconti
Saggi

Antologie & volumi
individuali

